

GÜMÜŞHANE ÜNİVERSİTESİ * SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

İŞLETME ANABİLİM DALI

**KAMU PERSONELLERİ FİNANSAL OKURYAZARLIK DÜZEYLERİNİN
OTOMATİK KATILIMDAN AYRILMA EĞİLİMİNE ETKİSİ:
ERZİNCAN İLİNE YÖNELİK BİR UYGULAMA**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Fatih BİLGİN

HAZİRAN 2019

GÜMÜŞHANE

GÜMÜŞHANE ÜNİVERSİTESİ * SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

İŞLETME ANABİLİM DALI

**KAMU PERSONELLERİ FİNANSAL OKURYAZARLIK DÜZEYLERİNİN
OTOMATİK KATILIM SİSTEMİNDEN AYRILMA EĞİLİMİNE ETKİSİ:
ERZİNCAN İLİNE YÖNELİK BİR UYGULAMA**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Fatih BİLGİN

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Alper Veli ÇAM

HAZİRAN 2019

GÜMÜŞHANE

KABUL VE ONAY

Doçent Dr. Alper Veli ÇAM danışmanlığında, Fatih BİLGİN tarafından hazırlanan “ Kamu Personelleri Finansal Okuryazarlık Düzeylerinin Otomatik Katılım Sistemi’nden Ayrılma Eğilimine Etkisi: Erzincan İline Yönelik Bir Uygulama ” isimli bu çalışma/....../2019 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Doç Dr. Ahmet Burhan ÇAKICI (Başkan)

Doç Dr. Alper Veli ÇAM (Danışman)

Doç Dr. Handan ÇAM (Üye)

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

....../....../2019

Prof. Dr. Ekrem CENGİZ

Enstitü Müdürü

BİLDİRİM

Yüksek Lisans Tezi olarak hazırlamış olduğum “ Kamu Personelleri Finansal Okuryazarlık Düzeylerinin Otomatik Katılım Sistemi’nden Ayrılma Eğilimine Etkisi: Erzincan İline Yönelik Bir Uygulama ” isimli bu çalışmanın, tamamen kendi çalışmam olduğunu, her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve alıntı yaptığım tüm çalışmaların kaynakçada yer aldığını taahhüt eder, tezimin kâğıt ve elektronik kopyalarının Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım.

Lisansüstü Eğitim-Öğretim yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca gereğinin yapılmasını arz ederim.

☒	Tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.
☐	Tezim sadece Gümüşhane Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
☐	Tezimin yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.

.../.../2019

Fatih BİLGİN

ÖNSÖZ

Çalışmam süresince bana yol gösteren, özveri ve desteğini hiçbir zaman esirgemeyen değerli hocam ve danışmanım Sayın Doç. Dr. Alper Veli ÇAM'a en içten teşekkürlerimi ve saygılarımı sunarım.

Yüksek lisans eğitimi süresince bilgisi, tecrübesi ve nezaketiyle, sunmuş olduğum tez çalışmasını gerçekleştirebilmemde emeği geçen; çok değerli bölüm hocalarıma teşekkürlerimi bir borç bilirim. Finansal okuryazarlık ve Otomatik Katılım Sistemi'nin anlatıldığı bu tez çalışması, saygıdeğer hocalarımdan bana kazandırdıkları eğitim potansiyelinin bir ürünüdür.

Son olarak, her zaman beni teşvik eden ve benden manevi desteklerini esirgemeyen sevgili anneme ve babama, çalışma süresince hep gösterdiği anlayış, verdiği moral ve destek için sevgili eşime teşekkür ederim.

Gümüşhane - 2019

Fatih BİLGİN

ÖZET

[BİLGİN, Fatih]. Kamu Personelleri Finansal Okuryazarlık Düzeylerinin Otomatik Katılım Sistemi'nden Ayrılma Eğilimine Etkisi: Erzincan İline Yönelik Bir Uygulama, Yüksek Lisans Tezi, 2019, (1-95)

Türkiye’de 2001 yılında uygulanmaya başlanan Bireysel Emeklilik Sistemi ile birlikte, 01.01.2017 tarihi itibarıyla yurtiçi tasarruf oranlarının artırılması ve bireylerin aktif dönemdeki gelir seviyelerini korumak amacıyla Otomatik Katılım Sistemi’ne geçilmiştir. Otomatik Katılım Sistemi ile kamu ve özel sektörde çalışan 45 yaş altındaki tüm çalışanlar kademeli olarak sisteme dâhil edilmiş ve edilmektedir. Bu çalışmada kamu personellerinin finansal okuryazarlık düzeyini ölçen ve bu doğrultuda yeni bir sistem olan Otomatik Katılım Sistemi’nde kamu personellerinin sistemde kalma ve sistemden ayrılma eğilimleri anket yöntemi ile belirlenmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Bireysel Emeklilik Sistemi, Otomatik Katılım Sistemi, Finansal Okuryazarlık

ABSTRACT

[BİLGİN, Fatih]. The Effect of Financial Literacy Levels of Public Personnel on the Leaving Tendency from Automatic Participation System: An Application for the Province of Erzincan, Master Thesis, 2019, (1-95)

Automatic Participants System passed to preserve income level in active term of individuals and domestic saving proportions increase as of the date of 01.01.2017 with together Individual Retirement System that begin to practice in 2001, in Turkey. All employee that are under 45 years of age that work in public and private sector with Automatic Participants System were included and have been included fractionally. The tendencies staying that measure financial literacy level of public personnel and in this direction in Automatic Participants System that is a new system had tried to determine by survey method, in this study.

Keywords: Individual Retirement System, Automatic Participants System, Financial Literacy

İÇİNDEKİLER

DIŞ KAPAK

İÇ KAPAK

KABUL VE ONAY.....	I
BİLDİRİM.....	II
ÖNSÖZ.....	III
ÖZET.....	IV
ABSTRACT.....	V
İÇİNDEKİLER.....	VI
TABLolar LİSTESİ.....	X
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	XII
GRAFİKLER LİSTESİ.....	XIII
KISALTMALAR LİSTESİ.....	XIV
GİRİŞ.....	

BİRİNCİ BÖLÜM

1. TÜRKİYE’DE BİREYSEL EMEKLİLİK SİSTEMİ.....	3-31
1.1. Bireysel Emeklilik Sistemi.....	3
1.1.1. Bireysel Emeklilik Sistemi’nin Ortaya Çıkışı.....	3
1.1.2. Bireysel Emeklilik Sistemi’nin Amaçları.....	4
1.1.3. Bireysel Emeklilik Sistemi’nin Özellikleri.....	4
1.2. Bireysel Emeklilik Sistemi’nin Tarafları.....	5
1.2.1. Katılımcı.....	5

1.2.2. Portföy Yöneticisi.....	5
1.2.3. Sermaye Piyasası Kurulu.....	5
1.2.4. Takasbank.....	6
1.2.5. Hazine Müsteşarlığı.....	6
1.2.6. Bireysel Emeklilik Danışma Kurulu.....	6
1.2.7. Emeklilik Gözetim Merkezi A.Ş.	7
1.2.8. Bireysel Emeklilik Aracıları.....	7
1.2.9. Emeklilik Şirketleri.....	7
1.3. Bireysel Emeklilik Sistemi'nde Emeklilik Yatırım Fonları.....	8
1.3.1. Emeklilik Yatırım Fonlarının Kuruluşu.....	8
1.3.2. Emeklilik Yatırım Fonlarının Portföyü ve Portföy Yöneticileri.....	8
1.3.3. Emeklilik Yatırım Fonu Türleri.....	9
1.3.3.1. Gelir Amaçlı Fonlar.....	9
1.3.3.2. Büyüme Amaçlı Fonlar.....	10
1.3.3.3. Para Piyasası Fonları.....	10
1.3.3.4. Kıymetli Madenler Fonları.....	11
1.3.3.5. İhtisaslaşmış Fonlar.....	11
1.3.3.6. Diğer Fonlar.....	12
1.4. Bireysel Emeklilik Sistemi'nin Finansmanı.....	12
1.4.1. Katkı Payı Ödemeleri.....	12
1.4.2. Gider Ödemeleri ve Gider Kesintileri.....	13
1.5. Bireysel Emeklilik Sistemi'nde Denetim ve Yaptırım.....	13
1.5.1. Hazine Müsteşarlığı Tarafından Yapılan Denetim.....	14
1.5.2. Sermaye Piyasası Kurulu Tarafından Yapılan Denetim.....	14
1.5.3. Emeklilik Gözetim Merkezi Tarafından Yapılan Denetim.....	15
1.5.4. Bağımsız Dış Denetim.....	15
1.5.5. Aktüeryal Denetim.....	15
1.5.6. İç Kontrol Sistemi ve İç Denetim.....	15
1.5.7. Bireysel Emeklilik Sistemi'nde Yaptırımlar.....	16
1.5.7.1. İdari Suçlar ve Cezaları.....	16
1.5.7.2. Adli Suçlar ve Cezaları.....	16
1.6. Bireysel Emeklilik Sistemi'nin Vergilendirilmesi.....	17

1.7. Bireysel Emeklilik Sistemi'nin Ekonomik Etkileri.....	17
1.8. Dünyada Bireysel Emeklilik.....	18
1.9. Bireysel Emeklilik Sistemi'ne Eleştiriler.....	25
1.10. Bireysel Emeklilik Sistemi'nden Beklentiler.....	26
1.11. Otomatik Katılım Sistemi.....	26
1.11.1. Otomatik Katılım Sistemi'nin Kapsamı.....	27
1.11.2. Otomatik Katılım Sistemi'nde Katkı Payı.....	29
1.11.3. Otomatik Katılım Sistemi'nde Devlet Katkısı.....	29
1.11.4. Otomatik Katılım Sistemi'nde Fon Seçimi.....	30
1.11.5. Otomatik Katılım Sistemi'nde İşverenin Yükümlülükleri.....	30
1.11.6. Otomatik Katılım Sistemi'nden Ayrılma / Cayma.....	30

İKİNCİ BÖLÜM

2. FİNANSAL OKURYAZARLIK.....	32-49
2.1. Finansal Okuryazarlığın Tanımı.....	32
2.2. Finansal Okuryazarlığın Önemi.....	33
2.3. Finansal Okuryazarlığın Özellikleri.....	33
2.4. Finansal Tabana Yayılma.....	34
2.4.1. Finansal Farkındalık.....	34
2.4.1.1. Finansal Bilgi.....	35
2.4.1.2. Finansal Tavr / Tutum.....	36
2.4.1.3. Finansal Davranış.....	36
2.4.2. Finansal Erişim.....	37
2.5. Finansal Okuryazarlığın Makroekonomik Etkileri.....	38
2.5.1. Finansal Okuryazarlığın Bireylere Etkisi.....	38
2.5.2. Finansal Okuryazarlığın Finansal Piyasaya Etkisi.....	39
2.6. Finansal Okuryazarlığın Geliştirilmesi.....	40
2.7. Finansal Eğitim.....	40
2.7.1. Finansal Eğitimin Amacı ve İşlevi.....	41
2.7.2. Finansal Eğitimin Faydaları.....	42

2.7.3. Türkiye’de Finansal Eğitim Çalışmaları.....	42
2.8. Literatür Taraması.....	43
2.8.1. Finansal Okuryazarlık ile İlgili Literatür Taraması.....	43
2.8.2. Bireysel Emeklilik Sistemi ile İlgili Literatür Taraması.....	47

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. KAMU PERSONELLERİ FİNANSAL OKURYAZARLIK DÜZEYLERİNİN OTOMATİK KATILIMDAN AYRILMA EĞİLİMİNE ETKİSİNİN ANALİZİ.....	50-77
3.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi.....	50
3.2. Araştırmanın Kapsamı.....	50
3.3. Araştırmanın Yöntemi.....	51
3.4. Araştırmada Kullanılan Ölçekler.....	52
3.5. Araştırmanın Ana Kütlesi ve Örneklemi.....	52
3.6. Araştırmanın Kısıtları.....	53
3.7. Araştırmanın Değişkenlerine Ait Frekans Dağılımları.....	53
3.7.1. Katılımcıların Demografik Bulguları.....	54
3.7.2. Katılımcıların Finansal Davranış, Tutum ve Bilgi Düzeyleri.....	56
3.7.3. Katılımcıların Otomatik Katılım Sistemi ve Bireysel Emeklilik Sistemine Katılım Yüzdeleri.....	65
3.7.4. Katılımcıların Otomatik Katılım Sistemi’ne İlişkin Bilgi Düzeyleri.....	66
3.8. Araştırmanın Hipotezleri.....	67
3.9. Araştırmanın Hipotezlerine İlişkin Bulgu ve Yorumlar.....	68
SONUÇ.....	78
KAYNAKÇA.....	83
ÖZGEÇMİŞ.....	95

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1.1. Seçilmiş OECD Ülkelerinin Emeklilik Yatırım Fonlarının GSYH'ya Oranları (%).....	19
Tablo 1.2. OECD'ye Üye Olmayan Seçilmiş Ülkelerde Emeklilik Yatırım Fonlarının GSYH'ya Oranı (%).....	20
Tablo 3.1. Araştırmanın Normallik Testi.....	51
Tablo 3.2. Katılımcıların Cinsiyet Dağılımı.....	54
Tablo 3.3. Katılımcıların Yaş Dağılımı.....	54
Tablo 3.4. Katılımcıların Eğitim Düzeyleri Dağılımı.....	55
Tablo 3.5. Katılımcıların Hizmet Sınıfı Dağılımı.....	55
Tablo 3.6. Katılımcıların Aylık Gelir Dağılımı.....	56
Tablo 3.7. Likert Ölçeği Aralıkları.....	57
Tablo 3.8. Kamu Personellerine Yöneltilen Finansal Davranışa İlişkin Soruların Ölçek Ortalama Değerleri.....	57
Tablo 3.9. 2013 Yılına Ait Bazı Ülkelerin Finansal Davranış Yüzdeleri.....	58
Tablo 3.10. Kamu Personellerine Yöneltilen Finansal Tutuma İlişkin Sorulara İtiraz Edenlerin Ortalama Ölçek Değerleri.....	59
Tablo 3.11. 2013 Yılına Ait Bazı Ülkelerin Finansal Tutum İfadelerine İtiraz Eden Katılımcıların Yüzdeleri.....	60
Tablo 3.12. Kamu Personellerinin Finansal Bilgiye İlişkin Soru ve İfadelere Verilen Doğru Cevaplarının Ölçek Değerleri.....	61
Tablo 3.13. 2013 Yılına Ait Bazı Ülkelerin Finansal Bilgi Yüzdeleri.....	62
Tablo 3.14. Erzincan İli Kamu Personellerinin Finansal Okuryazarlık Düzeyleri.....	63
Tablo 3.15. Bazı Ülkelerin Finansal Okuryazarlık Düzeyleri.....	64
Tablo 3.16. Kamu Personellerinin Otomatik Katılım Sistemi ile İlgili Olumlu ve Olumsuz İfadelere Katılım Yüzdeleri.....	66

Tablo 3.17. Kamu Personellerinin Cinsiyetlerine Göre Otomatik Katılım Sistemi'nden Ayrılma Eğilimlerinin Dağılımı.....	68
Tablo 3.18. Kamu Personellerinin Cinsiyetlerine Göre Otomatik Katılım Sistemi'nden Ayrılma Eğilimlerinin Ki-Kare Testi Analizi.....	69
Tablo 3.19. Kamu Personellerinin Yaş Aralıklarına Göre Otomatik Katılım Sistemi'nden Ayrılma Eğilimlerinin Dağılımı.....	70
Tablo 3.20. Kamu Personellerinin Yaş Aralıklarına Göre Otomatik Katılım Sistemi'nden Ayrılma Eğilimlerinin Ki-Kare Testi Analizi.....	70
Tablo 3.21. Kamu Personellerinin Eğitim Düzeylerine Göre Otomatik Katılım Sistemi'nden Ayrılma Eğilimlerinin Dağılımı.....	71
Tablo 3.22. Kamu Personellerinin Aylık Gelir Düzeylerine Göre Otomatik Katılım Sistemi'nden Ayrılma Eğilimlerinin Dağılımı.....	71
Tablo 3.23. Kamu Personellerinin Bireysel Emeklilik Sistemi'ne Sahip Olmalarına Göre Otomatik Katılım Sistemi'nden Ayrılma Eğilimlerinin Dağılımı.....	72
Tablo 3.24. Kamu Personellerinin Bireysel Emeklilik Sistemi'ne Sahip Olmalarına Göre Otomatik Katılım Sistemi'nden Ayrılma Eğilimlerinin Ki-Kare Testi Analizi.....	73
Tablo 3.25. Kamu Personellerinin Otomatik Katılım Sistemi Hakkında Bilgi Düzeylerine Göre Otomatik Katılım Sistemi'nden Ayrılma Eğilimlerinin Dağılımı....	74
Tablo 3.26. Kamu Personellerinin Finansal Davranış Düzeylerine Göre Otomatik Katılım Sistemi'nden Ayrılma Eğilimlerinin Dağılımı.....	75
Tablo 3.27. Kamu Personellerinin Finansal Tutum Düzeylerine Göre Otomatik Katılım Sistemi'nden Ayrılma Eğilimlerinin Dağılımı.....	75
Tablo 3.28. Kamu Personellerinin Finansal Bilgi Düzeylerine Göre Otomatik Katılım Sistemi'nden Ayrılma Eğilimlerinin Dağılımı.....	76

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 2.1. Finansal Tabana Yayılımın Sınıflandırılması.....	34
---	----

GRAFİKLER LİSTESİ

Grafik 1.1. Seçilmiş OECD Ülkelerinin 2016 Yılı Emeklilik Yatırım Fon Varlıkları (Milyon \$).....	21
Grafik 1.2. Seçilmiş OECD Üyesi Olmayan Ülkelerin 2016 Yılı Emeklilik Yatırım Fon Varlıkları (Milyon \$).....	22
Grafik 1.3. Seçilmiş OECD Üyesi Ülkelerin 2017 Yılı Emeklilik Yatırım Fon Varlıklarının 2016 Yılına Göre Büyüme Oranları (%).....	24
Grafik 1.4. Seçilmiş OECD Üyesi Olmayan Ülkelerin 2017 Yılı Emeklilik Yatırım Fon Varlıklarının 2016 Yılına Göre Büyüme Oranları (%).....	25
Grafik 1.5. Türkiye'nin Toplam Yurtiçi Tasarruf Oranları (GSYH'deki Payı).....	27
Grafik 1.6. Bireysel Emeklilik Sistemi Katılımcı Sayısı.....	28
Grafik 1.7. Bireysel Emeklilik Sistemi Katılımcılarının Fon Tutarları.....	29
Grafik 3.1. Otomatik Katılım Sistemi Devam Eden Kamu Personellerinin Oranları....	65
Grafik 3.2. Otomatik Katılım Sistemi Dışında Bireysel Emeklilik Sistemine Sahip Olan Kamu Personellerinin Oranları.....	65
Grafik 3.3. Kamu Personellerinin Finansal Davranış, Finansal Tutum ve Finansal Bilgi Düzeylerine Göre Otomatik Katılım Sistemi'nden Ayrılma Eğilimleri.....	77

KISALTMALAR

- SPK** : Sermaye Piyasası Kurulu
- EGM** : Emeklilik Gözetim Merkezi
- GSYH**: Gayri Safı Yurtiçi Hâsıla
- KİT** : Kamu İktisadi Teşebbüsü
- SGK** : Sosyal Güvenlik Kurumu
- BES** : Bireysel Emeklilik Sistemi
- OKS** : Otomatik Katılım Sistemi
- FODER**: Finansal Okuryazarlık ve Erişim Derneği
- İMKB**: İstanbul Menkul Kıymetler Borsası
- TEB** : Türkiye Ekonomi Bankası
- INFE** : Finansal Eğitime Yönelik Uluslararası İşbirliği
- OECD**: Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü
- TUİK** : Türkiye İstatistik Kurumu

GİRİŞ

Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde, işsizliğin artması, teknolojik gelişmeler, ortalama insan ömrünün uzaması, kayıt dışı istihdam oranındaki artışlar gibi ekonomik, sosyal ve demografik gelişmeler sonucu ülkeler finansal açıdan kriz içerisine girmişlerdir. Bu durum sistemi fazla sayıda mevcut olan emeklileri desteklemek için daha az çalışanın olduğu bir sürece sürüklemiştir. Emeklilik sistemindeki aktif-pasif üye şeklinde olan iki ayaklı dengenin bozulması olarak da nitelendirilebilir.

Aktif-pasif dengenin bozulması zamanla Sosyal Güvenlik Kurumu'nun mali yapısını bozmakta ve emeklilik sisteminin finanse edilmesini zora sokmaktadır. Aktif sigortalı sayısının pasif sigortalı sayısına göre giderek düşüş göstermesi yaşanan sıkıntıları hızlandırmaktadır. Emeklilik sistemi bu kadar önemli iken elbette devletlerin yapmış olduğu ve yapacağı çalışmaların yanında bireylerin de kendi geleceklerini garanti altına alabilmek ve yaşam standartlarını artırabilmek adına bazı girişimlerde bulunmaları gerekmektedir.

Bireyler, çalışma hayatlarında elde ettikleri refahı emeklilik dönemlerinde de devam ettirmek istemektedirler. İnsanlar emeklilik döneminde gelirinin düşmesiyle beraber; bazen zorunlu nedenlerden, bazen de yaşam standartlarını artırmak için dönem dönem fazla harcamaya ihtiyaç duyabilmektedirler. Bu yüzden kimi insanlar varsa tasarruflarından, kimi insanlar ise borçlanma yoluyla bu ihtiyacı temin etmektedirler. Tasarruflardan söz konusu harcamalar yapılırsa pek sorun teşkil etmeyebilir ama bu harcamayı borçlanarak yaparlarsa işte o zaman bir takım sorunlar doğabilir. Bu borçlanmalar ne zaman, nereden, hangi borçlanma aracıyla, ne kadar süre ile vb. sorulara cevap bulmak günümüzde önem kazanmaktadır. Sadece borçlanma durumunda bu sıkıntılar yaşanmamaktadır. Tasarruflarımızı değerlendirirken de hangi yatırım araçlarının seçileceği, risk, getiri vb. konularda doğru ve etkin kararlar alabilmek için belirli düzeyde finansal bilgiye sahip olması gerekmektedir.

Gündelik yaşamda kullanılan finansal araçların seçiminde bilgiye dayalı karar almayı sağlayan ve bu konudaki yeterlilik düzeyini ifade eden finansal okuryazarlık, uzun vadede bireyleri tasarruflarına ve yatırımlarına ilişkin kararlarda finansal farkındalığı temel almaktadır. Bu noktadan hareketle, çalışmanın amacı; kamu personelinin finansal okuryazarlık düzeyleri ile Bireysel Emeklilik Sistemi'ne katılım düzeyleri ve Otomatik Katılım Sistemi'nden ayrılma eğilimleri arasındaki ilişkiyi ortaya koymaktır.

Çalışmanın birinci bölümünde Türkiye'de Bireysel Emeklilik Sistemi (BES) konusuna değinilmiş ve sistemin tarafları, yatırım fonları, finansmanı, denetim ve yaptırımı, vergilendirilmesi hakkında ayrıntılı bilgiler verilmiştir. Bölümün ilerleyen kısımlarında ise Otomatik Katılım Sistemi (OKS) hakkında bilgiler verilmiştir.

Çalışmanın ikinci bölümünde ise finansal okuryazarlık konusuna ve bileşenlerine değinilmiştir. Türkiye'deki finansal okuryazarlık adına yapılan çalışmalar ve finansal eğitimin faydalarına yer verilmiştir. Bölüm sonunda ise çalışmanın analiz kısmına yol gösterecek olan finansal okuryazarlık ve BES ile ilgili literatür taramalarına yer verilmiştir.

Çalışmanın son bölümünde kamu personellerinin demografik bilgileri, finansal okuryazarlık düzeyleri, OKS hakkında bilgi düzeyleri incelenmiş ve bu doğrultuda sistemden ayrılıp ayrılmama eğilimleri analiz edilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

1.TÜRKİYE’DE BİREYSEL EMEKLİLİK SİSTEMİ

Türkiye’de BES gönüllülük esasına dayalı olarak yapılan bireysel tasarrufların, emeklilik döneminde kazancının artması için sisteme yönlendirilmesidir.

Bu bölümde BES’in temel amaçlarına, özelliklerine ve taraflarına değinilmiştir. Sistemin bünyesinde yer alan emeklilik yatırım fonları hakkında bilgiler verilmiştir. OECD’ye üye ve üye olmayan ülkelerinin emeklilik yatırım fon varlıkları ve büyüme oranları karşılaştırılmıştır. Ayrıca son olarak 2017 yılı itibariyle Türkiye’de uygulamaya giren OKS hakkında bilgiler verilmiştir.

1.1. Bireysel Emeklilik Sistemi

BES, kişilerin aktif çalışma hayatları süresince tasarruflarını uzun vadeli yatırıma yönlendirerek, emekliliklerinde refah düzeylerini sürdürebilecekleri ek gelir elde etmelerini sağlayan bir özel emeklilik sistemidir.

1.1.1. Bireysel Emeklilik Sistemi’nin Ortaya Çıkışı

Dünyanın en büyük sorunlarından biri, bakıma muhtaç olan ve zamanla yaşlanan kesimin sayısının çoğalması ve çalışmayan nüfusun refah düzeyinin sağlanması için gerekli dengenin kurulmaya çalışılmasıdır. Ülkelerden bazıları ilerde yaşayacakları sıkıntıları fark ederek emeklilik sistemlerinde düzenlemeler yapmışlardır. Bu düzenlemeler ülkeden ülkeye değişiklik göstermesine rağmen; temelde ülkeler “Çalıştığı süreçte tasarruf ederek, emeklilik döneminde refah düzeyinde bir değişiklik olmaksızın yaşamını sürdürebilme” düşüncesini temel almıştır (Kıloğlu, 2007: 33).

Türkiye’deki emeklilik sisteminin temelini; kamu görevlileri için Emekli Sandığı, özel sektör çalışanları için Sosyal Sigortalar Kurumu, serbest çalışanlar ve esnaflar için Bağ-Kur şeklinde örgütlenmiş sosyal güvenlik sistemi oluşturmuştur. 2008 yılı itibariyle yürürlüğe giren 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası

Kanunu ile beraber sosyal güvenlik sistemi Sosyal Güvenlik Kurumu (SGK) adı ile tek çatıda toplanmıştır.

Kamu sosyal güvenlik sisteminin tamamlayıcısı niteliğinde, gönüllük ilkesine dayalı olarak belirlenmiş katkı esasına göre 4632 sayılı Bireysel Emeklilik Tasarruf ve Yatırım Sistemi Kanunu ile 07.04.2001 tarihli Resmi Gazete’de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir (Orhan, 2015: 23).

1.1.2. Bireysel Emeklilik Sistemi’nin Amaçları

4632 sayılı Bireysel Emeklilik Tasarruf ve Yatırım Sistemi Kanunu ile yapılmak istenen amaçlar ‘bireylerin emeklilik dönemine yönelik tasarruflarının yatırıma yönlendirilmesi ile emekliliklerinde ek bir gelir sağlanarak refah seviyesinin yükseltilmesi amaçlanmıştır. Ayrıca ekonomiye ek uzun vadede sermaye yaratarak istihdamın artırılmasını sağlar ve ekonomik kalkınmaya katkıda bulunulur.

1.1.3. Bireysel Emeklilik Sistemi’nin Özellikleri

Devletin sağladığı sosyal sigortaların tamamlayıcısı niteliğinde olan BES’in temel özellikleri şöyle ifade edilebilir:

- ❖ BES zorunlu değildir, gönüllülük esasına dayanır.
- ❖ Sosyal güvenlik sistemine alternatif değil, tamamlayıcısı niteliğindedir.
- ❖ BES’e fiil ehliyetine sahip kişiler katılabilir.
- ❖ Katılımcı bireysel emeklilik hesabındaki tasarruflarını farklı bir emeklilik şirketine aktarabilir.
- ❖ BES, kişinin aktif çalışma yaşamının sonunda bir ek gelir elde etmesini sağlar.
- ❖ Katılımcı en az 10 yıl sistemde kalarak, 56 yaşını doldurmak koşulu ile emekli olmaya hak kazanır.
- ❖ Katılımcı emekliliğe hak kazandığında hesabındaki tasarruflarının tamamını veya bir kısmının ödenmesini ya da kendisine maaş bağlanmasını talep edebilir.
- ❖ Bireysel emeklilik şirketlerinin fon ve portföy yönetimleri, Sermaye Piyasası Kurulu ve Hazine Müsteşarlığı’nın denetimleri altındadır.
- ❖ Katılımcının hayatını kaybetmesi durumunda kanuni mirasçıları, katılımcının hesabında bulunan birikimlerinin ödenmesini talep edebilir.

- ❖ Katılımcı emeklilik sözleşmesindeki şartlar çerçevesinde birikimini birden fazla fon arasında paylaştırarak değerlendirebilir.
- ❖ BES, hem işverenler hem katılımcılar için vergi avantajı sağlamaktadır.
- ❖ Sistem şeffaf bir yapıya sahiptir (Karadeniz, 2007: 80).

1.2. Bireysel Emeklilik Sistemi'nin Tarafları

BES'in tarafları; katılımcı, portföy yöneticisi, Sermaye Piyasası Kurulu, Takasbank, Emeklilik Gözetim Merkezi A.Ş., Hazine Müsteşarlığı, Bireysel Emeklilik Danışma Kurulu, bireysel emeklilik araçları ve emeklilik şirketlerinden oluşmaktadır.

1.2.1 Katılımcı

Bireysel emeklilik şirketi vasıtasıyla emeklilik sözleşmesi imzalayıp kabul eden ve sisteme dâhil olan bireyleri ifade etmektedir. Katılımcıların hak ve yükümlülükleri emeklilik sözleşmesinde belirtilmektedir.

Katılımcılar, bireysel emeklilik hesabına katkıda bulunan veya kendi adına şirket bünyesinde bireysel emeklilik hesabı açılan kişilerdir. Ayrıca emeklilik sözleşmesinin katılımcı ve emeklilik şirketinden oluşan iki tarafından birisidir.

1.2.2. Portföy Yöneticisi

Emeklilik şirketlerinin kurduğu fonları yöneten ve yönettiği her fonun çıkarını gözetmekle yükümlü kuruluşlardır. Sermaye Piyasası Kurulu (SPK) tarafından yapılan denetim ve düzenlemelere tabidirler. Portföy yönetim şirketleri, SPK tarafından uygun görülen ve SPK'dan yetki belgesi almış olan şirketleri içermektedir.

Portföy yöneticisi, fonun portföy yönetim stratejilerine ve yatırım sınırlamalarına uygun kararlar almak, fon portföyünü yönetirken risk faktörünün dağıtılması hususunu göz önünde bulundurarak, ve portföy yönetim sözleşmesi esaslarına uymak zorundadır (Ünüvar, 2006: 28).

1.2.3. Sermaye Piyasası Kurulu

BES'te devleti temsil eden diğer bir organ SPK'dır. Emeklilik yatırım fonları ve emeklilik şirketlerine ilişkin düzenlemeleri ve denetlemeleri yapan bir kurumdur.

Portföy yönetim şirketleri, emeklilik yatırım fonları, saklama ve takas hizmetlerine ilişkin konularda düzenleme yapan kurumdur. Ayrıca SPK 4632 sayılı kanun gereği yılda bir defa olmak üzere emeklilik yatırım fonlarını denetlemektedir.

1.2.4. Takasbank

Emeklilik şirketleri emeklilik fonlarına dâhil varlıkları bir saklayıcı nezdinde saklamak durumundadırlar. Emeklilik yatırım fonlarının saklı tutulma hizmeti Takasbank tarafından veya SPK'nın görevlendireceği diğer kuruluşlar tarafından verilmektedir (Güleç, 2003: 119).

Katılımcıların hesaplarında biriken bireysel emeklilik yatırım fonlarına ait pay ve nakit varlıklar emeklilik fonu hesapları adı altında Takasbank nezdinde saklı tutulmaktadır.

1.2.5. Hazine Müsteşarlığı

Emeklilik şirketlerinin faaliyet ve kuruluş aşamalarını denetleyen kurumdur. Emeklilik şirketlerine dair tüm denetleme ve düzenlemeler Hazine Müsteşarlığı'na yapılmaktadır. Ayrıca sistemde izin ve ruhsatların verilmesi de Hazine Müsteşarlığı tarafından yapılmaktadır.

Hazine Müsteşarlığı'nın; emeklilik şirketlerine ilişkin sözleşmelerde değişiklikleri, şirket yöneticilerinin atamaları, mali tablolar ve uygulama esasları, şirketlerin denetimleri gibi birçok konuda görev ve yetkisi bulunmaktadır.

1.2.6. Bireysel Emeklilik Danışma Kurulu

Bireysel Emeklilik Danışma Kurulu; Hazine Müsteşarlığı'nın başkanlığında Maliye Bakanlığı, Hazine Müsteşarlığı, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı ve SPK tarafından görevlendirilen en az genel müdür statüsünde birer temsilciden oluşmaktadır.

Bireysel Emeklilik Danışma Kurulu, BES'e ait politikaları belirleyerek, bu politikaların yapılması için alınması gereken önlemler hususunda önerilerde bulunur ve mevzuat düzenlemeleri ile ilgili tavsiye niteliğinde kararlar almakla görevli bir üst kuruldur (Bağcı, 2006: 43).

1.2.7. Emeklilik Gözetim Merkezi A.Ş.

Emeklilik Gözetim Merkezi A.Ş. (EGM), 10 Temmuz 2003 tarihinde Bireysel Emeklilik Tasarruf ve Yatırım Sistemi Kanunu adı altında kurulmuş olup ilgili mevzuat gereğince Hazine Müsteşarlığı'nın görev ve yetkilendirmesi ile genel merkezi İstanbul'da olmak üzere kurulmuştur.

BES'in güvenli bir şekilde yönetilmesini sağlamak, katılımcıların haklarını korumak için, hem denetleyici kamu otoritelerinin karar vermesine yardımcı olacak verileri, hem de kamuoyuna bilgi aktarımı sağlamak için gerekli bilgileri ulaştırmak amacıyla kurulmuştur (www.egm.org.tr, 2018).

1.2.8. Bireysel Emeklilik Aracıları

Bir emeklilik şirketine bağlı olmadan bir sözleşmeye dayalı olarak, emeklilik şirketlerinin sözleşmelerine aracılık eden ve bunları emeklilik şirketleri adına yapan gerçek ve tüzel kişilere denilir (Ercan, 2006: 122).

Bireysel emeklilik aracıları; mevzuata ve iyi niyet kurallarına uygun faaliyette bulunmak durumundadırlar. Ayrıca bireysel emeklilik aracıları katılımcıların hak ve menfaatleri ile BES'in işleyişini tehlike oluşturabilecek davranışlardan kaçınmak ve katılımcının beklentileri yönünde hareket etmek ile sorumludur (Özkan, 2009: 73).

1.2.9. Emeklilik Şirketleri

Emeklilik şirketleri, 4632 sayılı Bireysel Emeklilik Tasarruf ve Yatırım Sistemi Kanunu'nu ile kurularak BES'te faaliyet göstermek amacı ile bu kanun adı altında ihdas edilen emeklilik alanında ruhsat alan şirketleri ifade eder. Şirket, 7397 sayılı Sigorta Murakabe Kanunu hükümlerine dayanarak hayat ve ferdi kaza sigortaları alanlarında da ruhsat alabilir. Şirketin emeklilik alanı dışında başka bir alanda da faaliyet göstermesi durumunda her bir alan için ayrı hesap tutulur (Kızılgeçit, 2014: 39).

Emeklilik şirketinin kurulma izni bakan tarafından verilir. Kurulacak şirketin ticaret unvanında "emeklilik" ibaresinin bulunması gerekir. Kuruluş izni için Hazine Müsteşarlığı'na başvuruda bulunulur. Kuruluş izni kabul edilen şirketin faaliyete

göstermesi için emeklilik alanında faaliyet ruhsatı almış olması zorunludur. Emeklilik branşında faaliyet ruhsatı da Hazine Müsteşarlığı tarafından verilir.

1.3. Bireysel Emeklilik Sistemi'nde Emeklilik Yatırım Fonları

Bu başlık altında BES bünyesinde bulunan emeklilik yatırım fonlarının kuruluşu, yöneticileri ve türlerine değinilmiştir.

1.3.1. Emeklilik Yatırım Fonlarının Kuruluşu

4632 sayılı Bireysel Emeklilik Tasarruf ve Yatırım Sistemi Kanunu'nun 26'ncı maddesine istinaden hazırlanan 13.03.2013 tarihli ve 28586 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmış "Emeklilik Yatırım Fonlarının Kuruluş ve Faaliyetlerine İlişkin Esaslar Hakkındaki Yönetmelik" ile emeklilik yatırım fonlarının türleri, kuruluşları, ilke ve esasları, örgüt yapısı, faaliyet, katkı payının bu fonlar içerisinde toplanarak değerlendirilmesi, birleştirme devir ve dönüşüm esasları, fonların iç ve dış denetimi, portföyün yönetimi, kamunun aydınlatılmasına ilişkin esas ve usulleri düzenlenmiştir.

Emeklilik yatırım fonu, süresiz olarak kurulmakta olup, tüzel kişiliği yoktur. Fon SPK'dan izin almak şartıyla emeklilik şirketleri tarafından kurulur. Emeklilik şirketleri, kurduğu fon ile ilgili işlemlerin raporlanması ve takibi amacıyla şirket yönetim kurulunun verdiği kararla en az 3 kişi tarafından oluşan bir fon kurulu atar. Fon kurulu, fon performansının takibi ve fonun ilgili mevzuat çerçevesinde yürütülmesini sağlamaktadır (Özmen, 2016: 20).

1.3.2. Emeklilik Yatırım Fonlarının Portföyü ve Portföy Yöneticileri

Fon portföyü, portföy yöneticileri tarafından yönetilir. Portföy yönetimine ilişkin esaslar, emeklilik şirketi ve portföy yöneticilerinin kendi aralarında yapılacak olan portföy yönetim sözleşmesi çerçevesinde belirlenir.

Portföy yöneticisi, fon portföyünü yönetme aşamasında riskleri dağıtmak, likidite ve getiri unsurlarını göz önünde bulundurmak, yönettiği her fonun çıkarını ayrı ayrı gözetmekle yükümlüdür. Portföy yöneticisi, kendisine ve üçüncü kişilere çıkar sağlamak amacıyla fon portföyünde işlem yapamaz, önceden belirlenmiş bir getiri sağlayacağına dair garanti veremez (Altay, 2013: 46).

1.3.3. Emeklilik Yatırım Fonu Türleri

Fon türleri belirlenirken, fonun unvanında belirli bir varlık grubuna, sektöre, ülkeye ya da coğrafi bölgeye yatırım yapıldığı izlenimi uyandıracak bir ibare kullanan fon varlıklarından en az %80'i söz konusu varlık grubu, ülke, sektör ya da coğrafi bölgeyi yansıtan varlıklardan oluşur.

SPK, emeklilik şirketlerinin kuracakları fonlara yol gösterici olmak ve yön vermek için katılımcıların emeklilik planlarını seçerken bilgilенmelerini sağlamak amacıyla emeklilik yatırım fonu türlerine dair bilgi içeren bir karar almıştır (Yazıcı, 2015: 125).

Emeklilik yatırım fonları 6'ya ayrılmaktadır. Bunlar; gelir amaçlı fonlar, büyüme amaçlı fonlar, ihtisaslaşmış fonlar, para piyasası fonları, kıymetli madenler fonları ve diğer fonlardır.

1.3.3.1. Gelir Amaçlı Fonlar

Gelir amaçlı fonların yatırım stratejisi, faiz, temettü ve kira sertifikası geliri elde etmektir. Gelir amaçlı fonlar; kamu ve özel sektör borçlanma araçları fonları, karma fonlar, esnek fonlar, hisse senedi fonları, uluslararası borçlanma araçları fonu gelir amaçlı olarak kurulabilir.

Hisse senedi fonu: Fon portföyünde bulunan varlıkların en az % 80'ini temettü ödemesi yapıp fiyat değişikliği az olan hisse senetlerini tercih eden ve temettü geliri sağlayan fon türüdür.

Kamu borçlanma araçları fonu: Fon portföyünde bulunan varlıkların en az % 80'ini ters repo dahil devlet iç borçlanma senetlerine yatırarak faiz getirisi sağlayan fon türüdür.

Özel sektör borçlanma araçları fonu: Fon portföyünde bulunan varlıkların en az % 80'ini özel sektör borçlanma araçlarına yatırarak faiz getirisi sağlayan fon türüdür.

Karma fon: Her birinin değeri fon portföyünde bulunan varlıkların % 20'sinden az olmaması koşulu ile fon portföyünün % 80'ini hisse senetleri ve borçlanma araçlarına yatırarak temettü ve faiz getirisi sağlayan fon türüdür.

Uluslar arası borçlanma araçları fonu: Fon portföyünde bulunan varlıkların en az % 80'ini yabancı borçlanma araçlarına yatırarak sermaye kazancı sağlayan fon türüdür.

Esnek fon: Fon portföyünün tamamını veya bir kısmını değişen piyasa koşullarına göre; nakit, vadesiz mevduat, vadeli, hisse senetleri, kıymetli madenlere, borçlanma araçlarına veya gayrimenkule dayalı varlıklara yatırarak temettü ve faiz getirisi sağlayan fon türüdür (Bağlan, 2006: 107).

1.3.3.2. Büyüme Amaçlı Fonlar

Sermaye kazancına ağırlık verilerek yatırım yapılan varlıklardan oluşan fonlardır. Hisse senedi fonu, karma fon, küçük şirketler hisse senedi fonu ve esnek fon olmak üzere 4 çeşit fondan oluşmaktadır.

Hisse senedi fonu: Fon portföyünde bulunan varlıkların en az % 80'ini borsada işlem gören şirketlerin hisse senetlerine yatırarak kazanç sağlayan fon türüdür.

Küçük şirketler hisse senedi fonu: Fon portföyünde bulunan varlıkların en az % 80'ini küçük ya da büyüme eğiliminde olan şirketlerin hisse senetlerine yatırarak sermaye kazancı elde etmeyi amaçlayan fon türüdür.

Karma fon: Fon portföyündeki her bir fonun payı % 20'nin altında olmayacak şekilde, fon portföyünde bulunan varlıkların en az % 80'ini yabancı hisse senetleri ve yabancı borçlanma araçlarına yatırarak sermaye kazancı sağlayan fon türüdür.

Esnek fon: Fon portföyünde bulunan varlıkların tamamını veya bir kısmını piyasa koşullarına göre; nakit, vadeli, hisse senetleri, vadesiz mevduat, borçlanma araçları, kıymetli madenlere veya gayrimenkule dayalı varlıklara yatırarak sermaye kazancı sağlayan fon türüdür (Kara, 2006: 126).

1.3.3.3. Para Piyasası Fonları

Fon portföyünde bulunan varlıkların tamamını, sadece vadesine en fazla 180 gün kalan, likiditesi yüksek olan para ve sermaye piyasası araçlarından olan ve portföyünün ortalama vadesi en çok 45 gün olan fonlardan oluşur. Risk almayı sevmeyen, temkinli davranan yatırımcıların tercih ettiği fon türüdür. Bu fonlar; likit fon-özel sektör, likit fon-kamu, likit fon-karma türlerinden oluşur.

Likit fon – kamu: Fon portföyünde bulunan varlıkların tümünü ters repo dahil devlet iç borçlanma senetlerini veya borsa para piyasasını tercih eden fon türüdür.

Likit fon – özel sektör: Fon portföyünde bulunan varlıkların tümünü özel sektör borçlanma araçlarını veya borsa para piyasası işlemlerini tercih eden fon türüdür.

Likit fon – karma: Fon portföyünde bulunan varlıkların tümünü kamu veya özel sektör borçlanma araçlarını veya borsa para piyasası işlemlerini tercih eden fon türüdür (Arslan, 2006: 141).

1.3.3.4. Kıymetli Madenler Fonları

Fon portföyünde bulunan varlıkların en az % 80'ini kıymetli madenler ve altına dayalı varlıklardan oluşturmak üzere kurulmuş fon türüdür. Bu fonlar; altın ve kıymetli madenler fonudur.

Kıymetli madenler fonu: Fon portföyünde bulunan varlıkların en az % 80'ini ulusal veya uluslararası borsalarda işlem gören altın veya diğer kıymetli madenlere ait varlıklara yatıran fon türüdür.

Altın fonu: Fon portföyünde bulunan varlıkların en az % 80'ini ulusal veya uluslararası borsalarda işlem gören altına ait varlıklara yatıran fon türüdür (Akpınar, 2007: 88).

1.3.3.5. İhtisaslaşmış Fonlar

Coğrafi bölgelere, sektörler, ülkelere veya endekslere göre yatırım yapan fonlardır. Yabancı ülke fonu, ihtisaslaşmış fonlar, endeks fonu ve sektör fonundan oluşur.

Yabancı ülke fonu: Fon portföyünde bulunan varlıkların en az % 80'ini, bir yabancı ülke tarafından veya yabancı ülkede faaliyet gösteren şirketler tarafından ihraç edilen para ve sermaye piyasası araçlarına yatırarak gelir elde etmeyi amaçlayan fon türüdür.

Sektör fonu: Fon portföyünde bulunan varlıkların en az % 80'ini, belirli sektör ya da bu sektörlerde bulunan şirketlere ait hisse senetlerine yatıran fon türüdür.

Endeks fon: Tahvil endeks fonu, hisse senedi endeks fonu, sektör endeks fonu veya benzer fonlar olmak üzere, fon portföyünde bulunan varlıkların en az % 80'ine yatırarak gelir elde etmeyi sağlayan fon türüdür (Çemberci, 2007: 98).

1.3.3.6. Diğer Fonlar

Yukarıdaki yer alan fon türleri dışında kalan fonlardır.

Fon sepeti fonu: Fon sepeti emeklilik yatırım fonu, portföyünde bulunan varlıkların en az % 80'i yatırım fonları ile borsa yatırım fonlarının katılma paylarından oluşan yatırım emeklilik fonunu ifade eder (Balsızan, 2016: 18).

Katkı fonu: Katılımcılar adına ödenen devlet katkı tutarlarının değerlendirilmesi amacıyla kurulmuştur. Fon Hazine Müsteşarlığı'na ihraç edilen Türk Lirası türünden gelir ortaklığı senetlerine, borçlanma araçlarına ve kira sertifikalarına fon portföyünde bulunan varlıklarından en az % 75 düzeyinde yatırım yapar (Yazıcı, 2015: 141).

Dengeli fon: Fon portföyünün hepsini, karmalardan meydana getirerek faiz veya temettü geliri elde etmeyi amaçlayan fon türüdür.

Esnek fon: Varlıkların piyasadaki duruma göre hepsini veya bir kısmını yatıran; temettü ve faiz getirisi sağlayan fon türüdür (Paksu, 2007: 46).

1.4. Bireysel Emeklilik Sistemi'nin Finansmanı

BES'in finansmanı, katılımcı tarafından emeklilik şirketine ödenen katkı payı ve gider ödemeleri ile gider kesintileri sayesinde sağlanmaktadır.

1.4.1. Katkı Payı Ödemeleri

BES'e katılım gönüllü esasına dayanarak, sisteme kişinin kendi isteğiyle katılan bireylerin katkı payı ödemesi zorunlu ve çalışan adına işverenin katkıda bulunması ise gönüllülük esasına dayalıdır. 4632 Sayılı Kanun ile işverenlerin sisteme katkıda bulunmasına ilişkin yapılan düzenleme ile vergi muafiyeti imkânı sağlanmış, işveren katkısı teşvik edilmek istenmiştir.

BES, esas olarak katılımcı tarafından ödene katkı payları (primler) ile finanse edilmektedir. Katılımcı tarafından veya onun adına ödenecek olan katkı payı miktarına

ilişkin kurallar için emeklilik sözleşmesinin maddeleri esas alınmaktadır. Katkı payı miktarı, sabit veya kademeli olmak üzere belirlenebilmektedir (Sönmez, 2008: 49).

1.4.2. Gider Ödemeleri ve Gider Kesintileri

BES'in bir diğer finansman kaynağı, katılımcılar tarafından karşılanan gider ödemeleri ve gider kesintilerinden oluşmaktadır.

Emeklilik şirketleri, katılımcılardan sisteme ilk katılmaları esnasında veya yeni bir emeklilik hesabı açtırmaları durumunda giriş aidatı istenebilir. Ayrıca emeklilik şirketi faaliyetlerinden ötürü emeklilik hesabına yapılan katkılar, fon gelirleri veya fon varlıkları üzerinden fon işletim masrafı ve yönetim gideri kesintisi yapabilir.

BES'e katılımı teşvik etmek için veya diğer emeklilik şirketlerine karşı rekabet avantajı sağlamak amacıyla ilk kez katılan katılımcılardan aylık asgari ücret tutarından daha düşük miktarda giriş aidatı alabilmekte, hiç alınmayabilmekte veya ertelenebilmektedir. Ayrıca yapılan düzenlemelere göre, katılımcı başka bir emeklilik şirketine birikimlerini transfer etmesi durumunda, geçmiş olduğu emeklilik şirketi yeniden giriş aidatı alamamaktadır.

Emeklilik şirketlerinin giriş aidatı, fon işletim gideri kesintileri ve yönetim gideri kesintilerini emeklilik sözleşmesinde açıkça belirtilmesi gerekmektedir. Söz konusu gider kesintilerinde ve gider ödemelerinde değişiklik yapılabilmesi için emeklilik sözleşmesinde aksi hüküm bulunmaması ve değişikliğin Hazine Müsteşarlığı tarafından onaylanması; ayrıca yapılmış olan değişikliğin, katılımcılara en geç 10 iş günü içinde bildirilmesi gerekmektedir (Sezer, 2008: 35).

1.5. Bireysel Emeklilik Sistemi'nde Denetim ve Yaptırım

BES'te geniş ve çok yönlü kapsamlı bir denetim mekanizması bulunmaktadır. Söz konusu denetimler; Hazine Müsteşarlığı'na yapılan denetim, SPK tarafından yapılan denetim, bağımsız dış denetim, Emeklilik Gözetim Merkezi A.Ş. tarafından yapılan denetim, aktüeryal denetim, iç denetim ve iç kontrol sistemi olmak üzere çeşitli şekillerde yerine getirilmektedir.

1.5.1. Hazine Müsteşarlığı Tarafından Yapılan Denetim

4632 sayılı “Bireysel Emeklilik Tasarruf ve Yatırım Sistemi Kanunu” ile emeklilik şirketlerinin yürüttüğü emeklilik faaliyetleri ve sigortacılık faaliyetleri Hazine Müsteşarlığı’nın denetimine tabidir. Ayrıca denetimlere ilişkin raporlar, konularına göre Hazine Müsteşarlığı veya SPK tarafından değerlendirilerek sonuçlandırılır.

Hazine Müsteşarlığı her yıl emeklilik şirketlerinin kuruluşu aşamasında ve faaliyetlerine başlarken mevzuatta aranan şartlara uygun olup olmadığı; yükümlülüklerini karşılayabilecek sermaye ve öz kaynağa sahip olup olmadığı denetlenmektedir. Şirketlerin bünyesinde bulunan katılımcıların haklarının korunmasına dair iyi niyet kurallarına riayet edip etmediğini; katılımcıların yatırmış olduğu katkı paylarını zamanında yatırıma yönlendirip yönlendirmediği de Hazine Müsteşarlığı tarafından denetlenmektedir. Ayrıca Hazine Müsteşarlığı emeklilik şirketlerinin emeklilik sözleşmesinde bulunan şartlara göre hareket etmesi için gerekli önlemleri alır.

Emeklilik şirketleri Hazine Müsteşarlığı’nca yapılacak denetimlerde verilmesi istenilen tüm bilgi ve belgeyi vermek, kayıt, defter ve belgeleri incelenmeye hazır bulundurmakla yükümlüdürler (Kayhan, 2007: 74).

1.5.2. Sermaye Piyasası Kurulu Tarafından Yapılan Denetim

Emeklilik yatırım fonlarının organizasyon yapısı, muhasebe, belge ve kayıt düzeni, fon türlerine ve fon sınırlamalarına yönelik esaslar, fon birleşme ve devirlerine ilişkin ilkeler SPK tarafından düzenlenmektedir. Emeklilik şirketlerince oluşturulan portföy yöneticilerinin, emeklilik fonlarının, ve saklayıcılarının faaliyetleri yılda bir kez olmak üzere SPK tarafından denetlenmektedir.

Emeklilik yatırım fonlarının mevcut hesap ve işlemleri üçer aylık ve yıllık dönemler itibari ile bağımsız dış denetimden geçirilir. Bağımsız dış denetimin yapıldığı dönemlerde bağımsız dış denetçi görüşünü bildiren bir rapor hazırlanıp emeklilik şirketine ve SPK’ya gönderilir (Tuğsel, 2007: 58).

1.5.3. Emeklilik Gözetim Merkezi A.Ş. Tarafından Yapılan Denetim

Emeklilik şirketlerinin faaliyetlerinin günlük gözetim ve denetimi, katılımcılara ait bilgilerin saklı tutulması, kamuyu ve katılımcıları aydınlatma vb. fonksiyonlar için Hazine Müsteşarlığı tarafından Emeklilik Gözetim Merkezi (EGM) görevlendirilmiştir. EGM'nin görevini yerine getirmesi için gerekli bilgi teknolojisi alt yapısını emeklilik şirketleri oluşturması gerekmektedir. Bilgi teknolojisi vasıtasıyla emeklilik şirketleri, yapılması gereken elektronik sorgulamaları gerçek zamanlı olarak takip edebilecektir.

Emeklilik Gözetim Merkezi BES'in etkili bir biçimde işlemlerini sağlamak için Hazine Müsteşarlığı tarafından günlük gözetim ve denetimi ve katılımcılara ait bilgilerin saklanması için görevlendirilmiştir (İşbilen, 2008: 113).

1.5.4. Bağımsız Dış Denetim

Emeklilik şirketleri bağımsız denetleme kuruluşları sayesinde yılda bir kez mali yönden bağımsız dış denetime tabi tutulur. Ayrıca fonların hesapları ve işlemleri üçer aylık ve yıllık süreçler itibarıyla da bağımsız dış denetime tabi tutulurlar. Şirketin yaptıracak olduğu dış denetim yazılı bir şekilde denetleme sözleşmesine bağlanır ve bu sözleşme denetlenecek olan şirket tarafınca Hazine Müsteşarlığı'na gönderilir (Aydın, 2008: 61).

1.5.5. Aktüeryal Denetim

Emeklilik şirketi, sigortacılık ve emeklilik faaliyetleri ile ilgili her yılın sonunda bir aktüer tarafınca aktüeryal denetime tabi tutulurlar. Aktüeryal denetim, emeklilik şirketinin faaliyet gösterdiği tüm alanları kapsayacak şekilde teknik analizleri barındırmaktadır. Denetim sonrası hazırlanacak olan raporun emeklilik şirketleri müdür ya da genel müdür yardımcısı tarafından imzalanıp Hazine Müsteşarlığı'na gönderilmesi gerekir (Baran, 2008: 120).

1.5.6. İç Kontrol Sistemi ve İç Denetim

Emeklilik şirketlerinin iç denetimden beklentisi verimliliğin artırılması, finansal ve idari konular hakkında güvenli bilgi akışının sağlanmasıdır.

Emeklilik şirketlerinin iç denetimi; mali ve idari işlemlerde sağlam bilgi akışını, verimliliği sağlamayı, bilginin zamanında elde edilmesini ve emeklilik şirketlerinin faaliyetlerinin mevzuata uygun olup olmadığını denetmeyi amaçlamaktadır (Akın, 2008: 117).

1.5.7. Bireysel Emeklilik Sistemi'nde Yaptırımlar

BES'te gerçek ve tüzel kişilerin sorumluluklarını yerine getirmemesi durumu ve mevzuat hükümlerine aykırı faaliyette bulunması suçları için yaptırımlar düzenlenmiştir. Söz konusu yaptırımlar; idari suçlar ve cezaları, adli suçlar ve cezaları olarak sınıflandırılmıştır.

1.5.7.1. İdari Suçlar ve Cezaları

4632 Sayılı “Bireysel Emeklilik Tasarruf ve Yatırım Sistemi Kanunu”nun madde ve düzenlemelerine uyulmaması halinde idari para cezası verilebilmektedir. İdari cezalar uygulanmadan önce ilgili kuruluşların ve kişilerin savunmaları alınmaktadır. İdari para cezalarının verilmesi gerektiği durumların tekrarı halinde, verilen para cezasının 2 katı, yine tekrar edilmesi durumunda 3 katı artırılarak uygulanır. Cezaların verilmiş olduğu tarihten itibaren 2 yıl içinde idari para cezasının verilmesini gerektiren durum işlenmediği takdirde önceki cezalar tekrardan esas alınmaz.

4632 Sayılı kanunda belirtilen denetim görevlilerinin ve yetkili mercilerin istemiş oldukları bilgi ve belgeleri vermeyen veya denetleme görevlilerinin görevlerini yapmalarında zorluk çıkaran kişilere 1 yıldan 3 yıla kadar hapis cezası ve yüz günden az olmamak üzere adli para cezası uygulanır (İlgin Uyar, 2011: 67).

1.5.7.2. Adli Suçlar ve Cezaları

4632 Sayılı Kanun'a göre; emeklilik şirketlerinin gerekli izinleri almadan bireysel emeklilik faaliyetinde bulunmaları durumunda; yöneticilerinin şirket bünyesinde bulunan para veya diğer varlıkları zimmetlerine geçirmeleri halinde, yetkili mercilerin denetim görevini yapmalarına engel olma ya da bilgi ve belgeleri vermeme durumunda yönetici ve ilgililere hapis veya ağır para cezaları uygulanmaktadır.

Şirketlerin yayımladıkları belgelerde gerçeğe aykırı beyanda bulunmaları, bünyesindeki kişilerin gizli bilgilerini üçüncü şahıslara paylaşmaları ve mevcut kuruluşların itibarını kırabilecek veya servetine zarar verebilecek davranışlarda bulunmaları gibi durumlarda ilgili kişilere de hapis veya ağır para cezaları uygulanır (Elkatmış, 2012: 65).

1.6. Bireysel Emeklilik Sistemi'nin Vergilendirilmesi

BES'te hem katılımı teşvik etmek için hem de emekliliğe hak etmeden sistemden ayrılmayı caydırmak için bazı vergi düzenlemelerine gidilmiştir. Bu kapsamda; bireysel emeklilik şirketlerine katılımcılar tarafından ödenen katkı paylarının ödendiği ay içinde sağlanan brüt ücretin % 10'unu aşmamak ve asgari ücretin yıllık brüt tutarını geçmemek kaydıyla gelir vergisi matrahından indirilebilmektedir. BES'e ödenmiş olan katkı paylarının değerlendirildiği emeklilik yatırım fonlarının kazançları vergiden muaf tutulmuştur (Gülhan, 2007: 103).

BES'ten ayrılma durumunda ise 4632 sayılı "Bireysel Emeklilik Tasarruf ve Yatırım Sistemi Kanunu"na istinaden hazırlanan ve 01.01.2017 tarihinde yürürlüğe giren Bireysel Emeklilik Sistemi Hakkındaki Yönetmeliğe göre BES'ten; 10 yıldan az süre ile katkı payı ödeyerek ayrılanlarla bu süre içinde kısmen ödeme alanlara yapılan ödemelerin içerdiği gelir tutarı üzerinden % 15 oranında gelir vergisi kesintisi yapılmaktadır (Yanlıç, 2016: 56).

1.7. Bireysel Emeklilik Sistemi'nin Ekonomik Etkileri

Bireysel emeklilik fonları aracılığı ile emeklilik dönemleri için birikimde bulunan bireyler mikro bazda şahsi ekonomik çıkarları doğrultusunda hareket ederken, makroekonomik bazda özel tasarrufların ve ulusal tasarrufların artmasına katkıda bulunmaktadır. Sistemin diğer mikro ve makro ekonomik etkileri ise; bireylerin emeklilik dönemlerinde klasik sistemle elde ettikleri emeklilik gelirine ilave bir gelir ile refah düzeyi artmaktadır. BES'in yaygınlaşmasıyla kamunun yükü azalacaktır, sistemde denetimin yüksek olması ve son derece şeffaf olması kayıt dışılığı engellemektedir (Yanardağ, 2010: 104).

Ülkelerin uzun vadeli tasarruf eğilimi artacak ve ekonomik büyüme sağlanacaktır. Tasarruflar sayesinde uzun vadeli yatırımlara kaynak yaratarak yeni iş olanakları ortaya çıkacaktır.

1.8. Dünyada Bireysel Emeklilik

Dünya’da emeklilik sistemi gelişmiş/gelişmekte olan ülkelere, coğrafi dağılıma, kamu/özel sektör yönetimine, dağıtım/fonlama yöntemine ve gönüllük/zorunluluk esasına göre değişiklik gösterebilmektedir. BES bazı ülkelerde için sosyal güvenlik sistemlerinin tamamlayıcısı niteliğinde rol oynarken, bazı ülkelerde ise alternatif olmaktadır (Karabacak, 2015: 13).

Tablo 1.1. Seçilmiş OECD Ülkelerinin Emeklilik Yatırım Fonlarının GSYH' ya Oranları (%)

ÜLKE / YIL	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Danimarka	136	137,2	147	159,4	171,4	180,9	190	185,5	203	201,7	209	208,4
Hollanda	116	126	104,9	110,1	120,4	126,9	144,4	148,3	159,3	170,2	180,3	184,2
İzlanda	129,6	127,4	114,1	121,2	129,2	134	144,3	150	153,4	156	150,7	164,5
Kanada	122,1	125,2	104,7	116,5	125,6	125,6	128,7	136,1	144	156,7	159,2	154,7
İsviçre	108,4	105,6	90,1	102	102,5	101,1	107,9	127,5	135,3	137,2	141,6	148,8
ABD	117,9	121,6	94,1	111,7	119,3	116,2	123	135,8	136,9	131,1	134,9	145,3
Avustralya	91,4	109,9	96,5	84,9	92	94,9	93,8	104,7	112,3	122,2	123,9	130,2
İngiltere	76,8	73,9	61,9	74	82	88,7	95,7	98,1	97,9	98,8	95,3	105,3
İsveç	51,9	53,4	54,6	52,4	53,4	60,7	66,6	68,1	75,4	75,5	80,6	90,2
Şili	57,5	60,8	49,8	61,8	62,3	57,7	59,7	61,9	67,5	69	69,6	72
Finlandiya	75,3	76,1	67,9	82,3	87,7	50,5	53,7	56,8	59,7	58,2	59,3	60,5
İsrail	29,4	30,5	39,6	43,8	45,7	46,1	48,9	50,3	54,3	55,4	55,7	59
İrlanda	47,4	43,9	33,8	42,4	45,1	42	45,9	50,7	57,8	42,9	40,7	35,9
Japonya	29,1	27,8	27,6	29,1	28,2	28,7	29,3	29,5	30,7	30,1	29,4	28,8
Meksika	10,1	10,7	0,8	12,6	13,6	13,7	15,1	15,8	16,7	16,6	16,7	16,9
İspanya	12,1	12,2	11,3	12,4	12,4	12,5	13,2	14,1	14,6	14,3	14	13,6
Portekiz	14,5	14,4	12,2	13,3	11,8	8,1	9,2	9,5	10,7	10,9	10,8	11,4
Fransa	5,6	5,7	6,1	8	8,5	8,4	8,8	9,3	8,7	8,9	9,8	10,1
İtalya	3,4	3,7	3,9	4,8	5,3	5,7	6,6	7,4	8,3	8,7	9,4	9,8
Almanya	4,2	4,6	4,6	5,3	5,4	5,5	6,1	6,1	6,6	6,6	6,8	6,9
Avusturya	4,8	4,7	4,3	4,9	5,2	4,8	5,1	5,7	5,8	6,1	6	6
Macaristan	9,6	10,8	9,5	13	14,6	3,8	3,9	3,9	4	4,1	4,3	5,9
Lüksemburg	1	1	1	2,3	2	1,9	2	2,1	3	2,8	2,9	2,9
TÜRKİYE	0,7	1,2	1,4	2,2	2,2	3,8	3,4	4,2	4,7	4,6	4,8	2,6

Kaynak: Pension Markets in Focus 2017,2018

Tablo 1.1.'de OECD'ye üyelerden seçilmiş 24 ülkenin 2006 ve 2017 yılları arasındaki emeklilik yatırım fonlarının Gayri Safi Yurtiçi Hâsıla (GSYH)'ya yüzdesel oranları yer almaktadır. Tablo 1.1.'e göre 2017 yılında % 208,4 oranla Danimarka ilk sırada, % 184,2 oranla Hollanda ikinci sırada, % 164,5 oranla İzlanda üçüncü sırada yer

almaktadır. Türkiye ise % 2,6 oranla son sırada yer almaktadır. Türkiye'nin 2006 yılından itibaren değerlerine baktığımızda genel itibarıyla artış gözlemlenirken; 2017 yılına ait oranında düşüş gözlemlenmiştir.

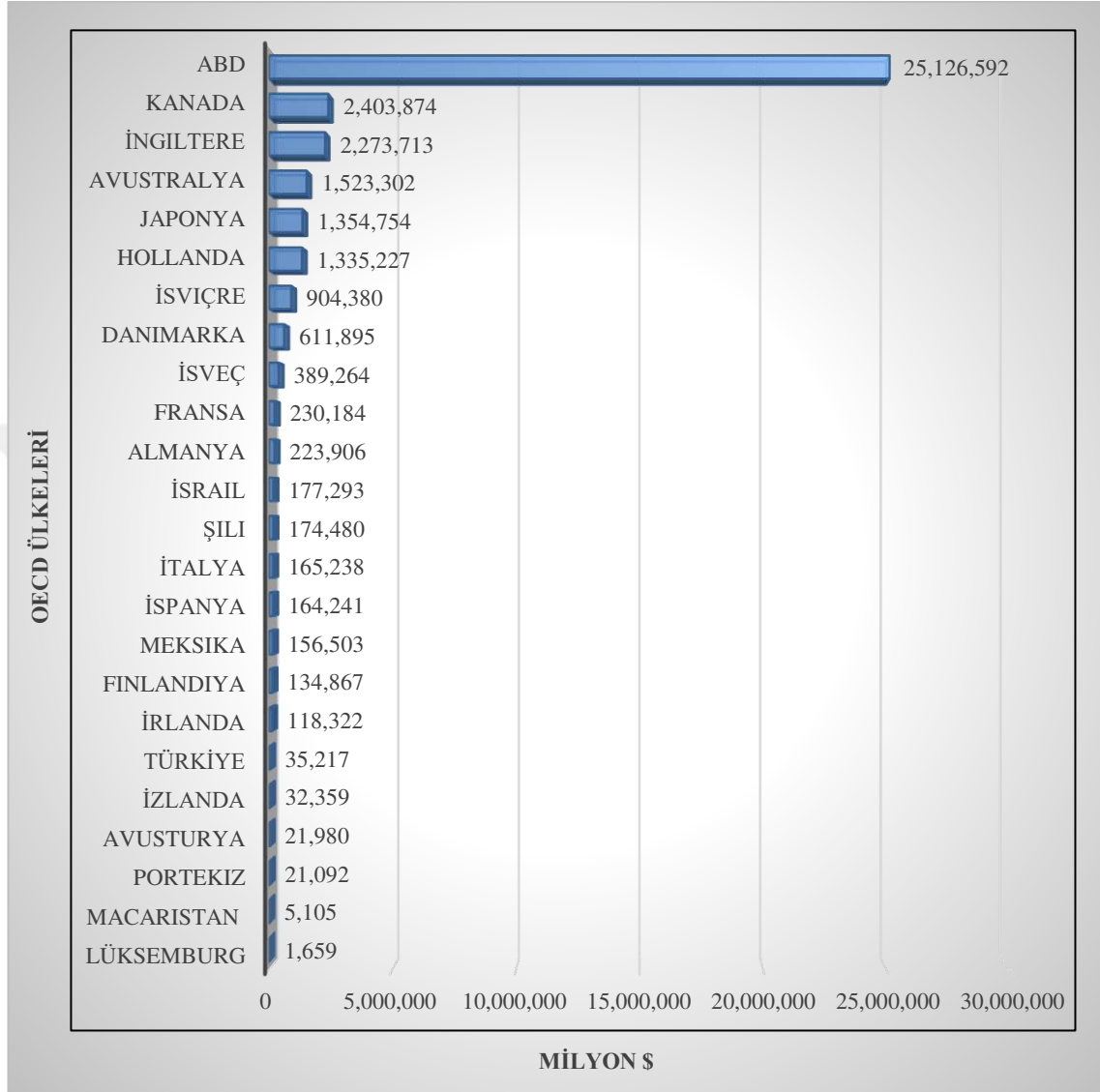
Tablo 1.2. OECD'ye Üye Olmayan Seçilmiş Ülkelerde Emeklilik Yatırım Fonlarının GSYH' ya Oranı (%)

ÜLKE / YIL	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Güney Afrika	88,1	91,9	83,3	74,7	80	80,4	84,5	90,5	96,4	100,6	-	95,3
Namibya	-	-	-	-	77,4	77,1	80,2	84,4	84	-	87	91,7
Singapur	-	-	-	-	-	59,3	63,1	66,2	69,9	72,8	79,4	80,2
Malta	-	-	-	-	-	0,5	8	16,1	25,4	33,9	39,4	42
Uruguay	13,4	13,2	11	14	16,6	16,7	18,9	19,1	20	21,7	22,6	27,4
Brezilya	17,6	16	13,3	14,6	13,9	13,1	13,4	12,1	18,9	20,2	22,9	24,6
Kenya	13,1	12,3	11	11	13,6	12,4	12,9	14,7	14	13,1	13,1	13,1
Bulgaristan	2,9	3,7	3,2	4,3	5,3	5,7	7	8,3	9,8	10,6	11,5	12,9
Makedonya	-	0,8	1,2	2,1	2,9	3,5	4,6	5,4	6,4	7,3	8,1	9,4
Rusya	-	-	-	-	-	-	-	5,4	5	5,8	6,1	6,1
Endonezya	2,1	2	1,6	1,8	1,8	1,7	1,8	1,7	1,8	1,7	1,8	1,9
Çin	0,4	0,6	0,6	0,7	0,7	0,7	0,9	1	1,2	1,4	1,5	1,6

Kaynak: Pension Markets in Focus 2017,2018

Tablo 1.2.'de OECD'ye üye olmayan ülkelere seçilmiş 12 ülkenin 2006 ve 2017 yılları arasındaki emeklilik yatırım fonlarının Gayri Safi Yurtiçi Hâsıla (GSYH)'ya yüzdesel oranları yer almaktadır. Tabloya göre ilk üç sırada Güney Afrika Cumhuriyeti, Namibya ve Singapur gelmektedir. Tabloda Rusya % 6,1 oranla 10. sırada, Endonezya % 1,8 oranla 11. sırada ve Çin ise % 1,5 oranla son sırada yer almaktadır.

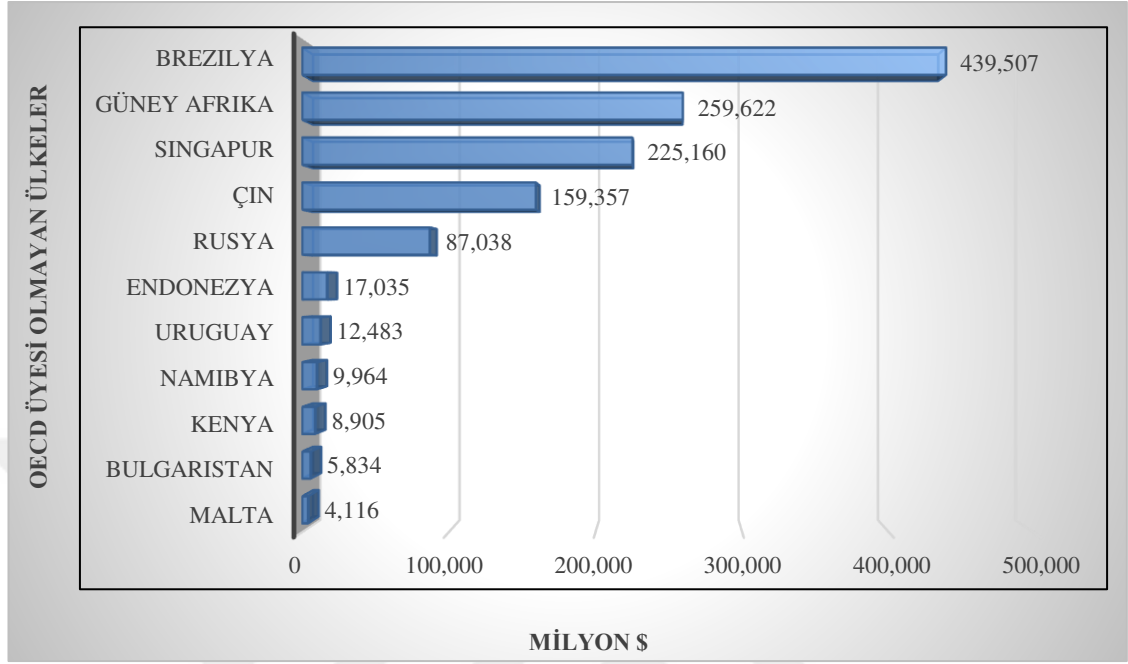
**Grafik 1.1. Seçilmiş OECD Ülkelerinin 2016 Yılı Emeklilik Yatırım Fon Varlıkları
(Milyon \$)**

Kaynak: Pension Markets in Focus 2017

Grafik 1.1.'de seçilmiş OECD ülkelerinin 2016 yılına ait emeklilik yatırım fon tutarları (milyon \$) verilmiştir. Verilere göre ABD en büyük yatırım fon tutarına sahiptir. Ardından OECD'ye üye ülkelerden Kanada ve İngiltere gelmektedir. Türkiye ise 35.217 (Milyon \$) ile 19. sırada yer almaktadır. Macaristan ve Lüksemburg en az emeklilik yatırım fon tutarlarına sahip ülkelerdir.

Grafik 1.2. Seçilmiş OECD Üyesi Olmayan Ülkelerin 2016 Yılı Emeklilik Yatırım Fon Varlıkları (Milyon \$)

Kaynak: Pension Markets in Focus 2017

Grafik 1.2.'e göre OECD'ye üye olmayan seçilmiş ülkeler arasında fon tutarı en yüksek ülke 439.507 (milyon \$) ile Brezilya'dır. Fon tutarı en az olan ülkeler ise Bulgaristan ve Malta'dır.

En yüksek yatırım fonu tutarına sahip ABD'de emeklilik sistemi; özel emeklilik sistemi ve sosyal emeklilik sisteminden oluşmaktadır. ABD sosyal güvenlik sistemi “Çalışanların Emeklilik Gelirini Güvence Yasası (ERISA)”na dayanarak hazırlanmış ve sistemin büyük bir kısmı “Yaşlılık, Maluliyet ve Ölüm Sigortası (Old Age, Survivor and Disability Insurance – OASDI)”ndan oluşmaktadır (Santos, 2000: 42).

İngiltere'de emeklilik sistemi; devlet kanalıyla işleyen emeklilik, mesleki emeklilik ve bireysel emeklilik olmak üzere üç ayaktan oluşmaktadır. Devlet güvencesini içeren emeklilik sigortası olan SERPS (State Earnings Related Pension Scheme) ve ödenen tüm primlerin masraflarının karşılandığı Ulusal Sigorta Fonu (National Insurance Fund) yer almakta ve devlet tarafından yönetilmektedir (Satır, 2008: 58).

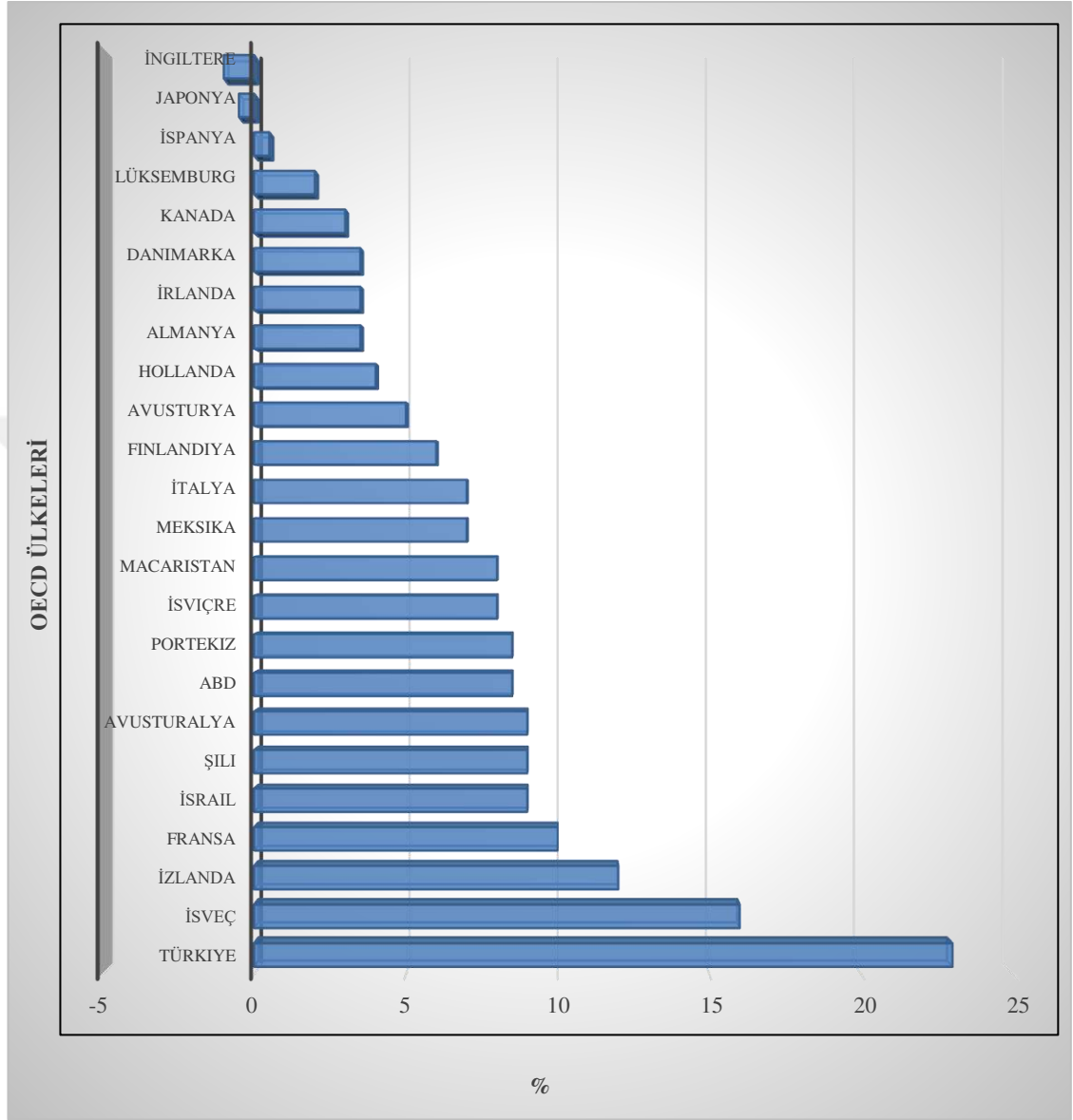
Avustralya’da 3 çeşit emeklilik sistemi bulunmaktadır; kamu emeklilik sistemi, isteğe bağlı özel emeklilik sistemi ve zorunlu özel emeklilik sistemidir. Kamu emeklilik sistemlerinde emeklilik yaşı erkekler için 65, kadınlar için 60 olarak baz alınmıştır. Bazı ülkelerden farklı olarak Avustralya’da sigortalı bireylerden prim veya katkı tahsil edilmemekte, ödemeler ise genel bütçeden ödenmektedir (Yıldırım, 2010: 70).

Hollanda’da emeklilik sistemi gönüllülük esasına dayanmakta ve üç ayaklı bir emeklilik sistemi mevcuttur. Birinci ayakta, 65 yaşını dolduranlar için dağıtım sistemi esasına dayalı genel sosyal güvenlik sistemi vardır. İkinci ayakta, mesleki emeklilik programı vardır ve işverence sunulduğu için zorunludur. Üçüncü ayakta ise sigorta şirketlerinin bireysel hayat sigortası, sermaye sigortası ve BES politikalarından oluşmaktadır (Alessie and Kapteyn, 2001: 74).

Danimarka’da zorunlu ek emeklilik programları mevcut olup, ekonomik verilere bakıldığında istihdam oranının % 96’lara çıktığı bu sebeple emeklilik fonlarının GSYH oranla oldukça büyük olmasına neden olduğu görülmektedir (Demirpehlevan, 2010: 42).

Almanya’da sosyal sigortalar kamu sosyal güvenlik sisteminin merkezini oluşturmaktadır. Almanya’da sosyal sigortalar toplam nüfusun yaklaşık % 90’ını kapsamaktadır. Sosyal sigortalar kapsamında olmayanlar da özel emeklilik kuruluşları sayesinde kendilerini güvence altına alınmışlardır (Yılmaz, 2008: 21).

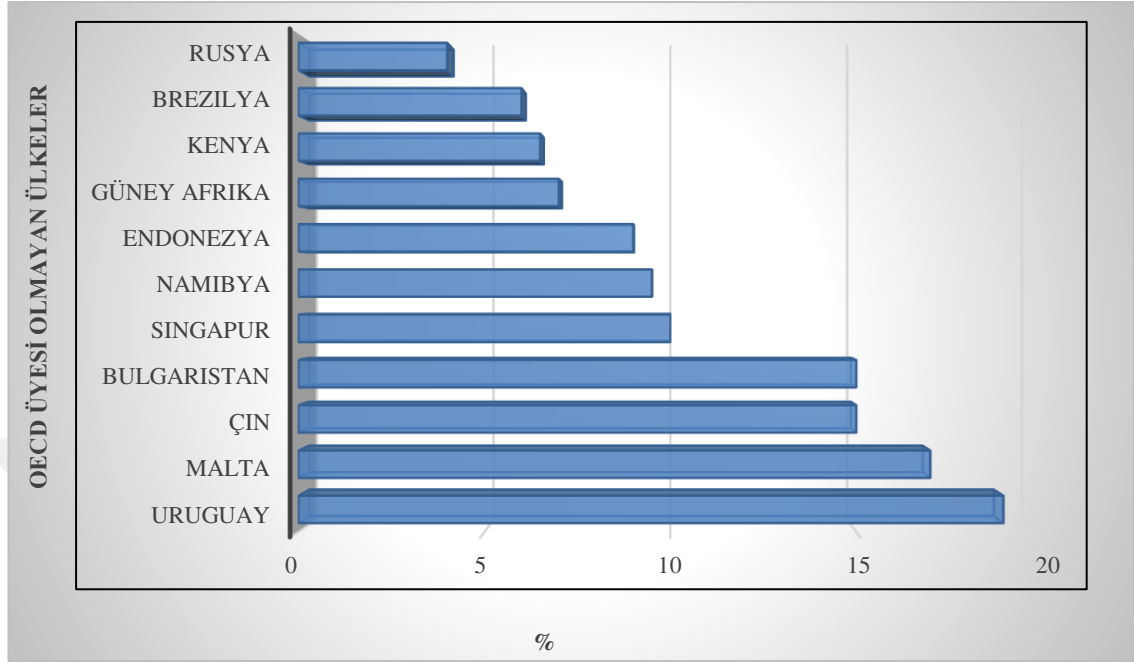
Grafik 1.3. Seçilmiş OECD Üyesi Ülkelerin 2017 Yılı Emeklilik Yatırım Fon Varlıklarının 2016 Yılına Göre Büyüme Oranları (%)

Kaynak: Pension Markets in Focus 2018

OECD üyesi ülkelerin 2017 yılına ait emeklilik yatırım fon değerlerindeki büyüme oranlarına baktığımızda; Türkiye % 20'nin üstünde büyüme oranıyla OECD üyesi ülkeler arasında en yüksek büyümeyi gerçekleştirmiştir. Bu oranın gerçekleşmesinde 2017 yılı itibariyle uygulamaya giren OKS'nin katkısı yadsınamaz. Japonya ve İngiltere ise 2017 yılında 2016'ya göre emeklilik yatırım fon varlıkları azalma eğilimi göstermiştir.

Grafik 1.4. Seçilmiş OECD Üyesi Olmayan Ülkelerin 2017 Yılı Emeklilik Yatırım Fon Varlıklarının 2016 Yılına Göre Büyüme Oranları (%)

Kaynak: Pension Markets in Focus 2018

OECD üyesi olmayan ülkelerin 2017 yılına ait emeklilik yatırım fon değerlerindeki büyüme oranlarına baktığımızda; en fazla büyüme oranı olan ülke Uruguay iken; en az büyüme gerçekleştiren ülke ise Rusya olmuştur.

1.9. Bireysel Emeklilik Sistemi'ne Eleştiriler

Bireysel emeklilik araçlarının yeterli düzeyde bilgiye sahip olmamaları, ikna kabiliyetlerinin yetersiz olması ve kendilerine verilen eğitimin yetersiz olması; ayrıca araçların sisteme dâhil olmadan katılımcı adayları ile iyi ilgilendikleri, sistemden ayrılma durumunda ise katılımcıya ilgisiz davranışlar gösterilmesi katılımı azaltmaktadır.

BES'te katılımcıların çoğunluğunun sözleşmedeki haklarından bihaber ya da yeterli düzeyde bilgiye sahip olmaması ve BES'i tam anlamıyla bilmemesi şahısların katılımdan uzaklaşmasına sebep olmaktadır.

Katılımcıların sisteme ödedikleri katkı paylarının ortalamasının düşük olması da sorun teşkil etmektedir. "Emekli olunca aylığım ne kadar olur." sorusunun cevabının

olmaması ve katılımcıların Sosyal Güvenlik Sistemi'nde olduğu gibi BES'te de bir sağlık kuruluşundan yararlanıp yararlanamayacağı olumsuz unsurlar arasındadır.

BES'e katılım açısından kaygılardan birisi de sistemin siyasete endeksli olup, her değişen hükümetle birlikte sistemin de değişebileceği ve sistemin kaldırılabilceği endişesinin bulunmasıdır (Çıltık, 2010: 72).

1.10. Bireysel Emeklilik Sistemi'nden Beklentiler

BES'te en büyük beklenti içinde olan taraf konumundaki bireyler, emeklilik dönemlerinde alacakları toplu para veya maaş ile hayatının geri kalanını refah içerisinde geçirme beklentisindedirler. Emeklilik şirketleri katılımcıları teşvik etmek için; farklı emeklilik planlarının olması veya gider kesintilerinin en az olması gibi beklentiler içerisinde dirler.

BES'te biriken fonlar devlete kaynak sağlamaktadır ve piyasalarda beklenmedik gelişmelere bağlı dalgalanmaları azaltmaktadır. Devletin finansman kaynağı olarak kullanabileceği emeklilik yatırım fonlarının yüksek miktarda olması, devletin yatırım kararlarını olumlu etkileyecektir.

Emekliliğe yönelik tasarrufların mali sisteme dâhil olmasıyla tasarruflar kayıt altına alınacak ve sistemde uzun dönemli tasarrufların artmasıyla birlikte sermaye piyasalarında gelişme ve derinleşme yaşanacaktır (Koban, 2008: 83).

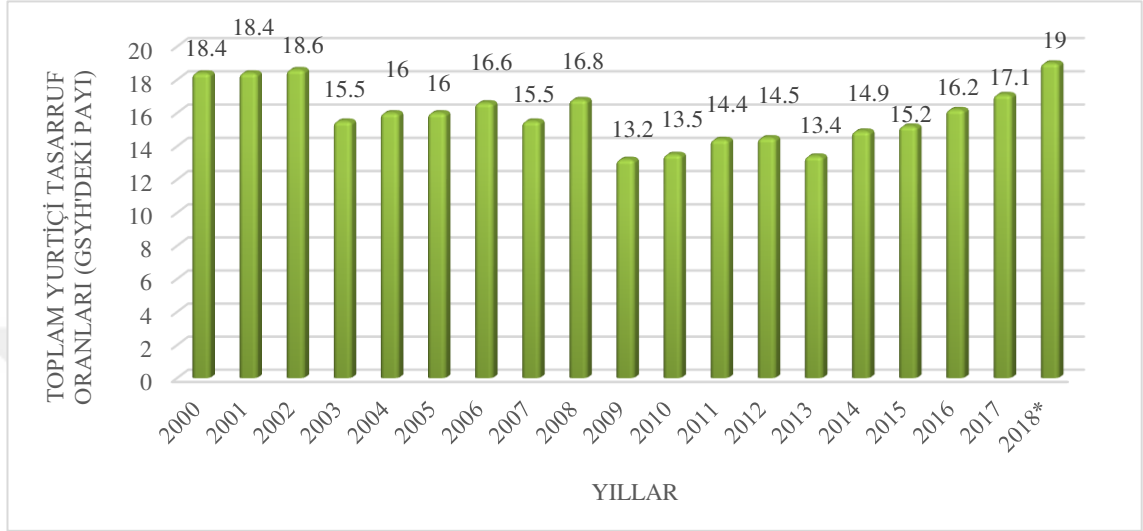
1.11. Otomatik Katılım Sistemi

Türkiye ekonomisinin önemli ekonomik sorunlarından birisi de yurtiçi tasarruf oranlarının düşük olmasıdır. BES ile bireylerin emeklilik dönemlerinde refah seviyelerinin artması ve tasarruf açığının azaltılması amaçlanmıştır. Gönüllülük esasına yönelik başlayan BES'te 1 Ocak 2017 tarihi itibarıyla yurtiçi tasarruf oranlarının artırılması ve bireylerin çalışma dönemlerindeki gelir seviyelerini korumak amacıyla “Otomatik Katılım Sistemi”ne geçilmiştir. OKS, dünyada ilk defa ABD tarafından uygulanmış ve emeklilik sistemine katılım oranı % 37'lerden % 86'lara çıkmıştır.

OKS'ye kimi ülkelerde sadece çalışanlar, kimi ülkelerde ise hem işverenler hem çalışanlar katkı sağlamaktadır. Kamu tarafından yönetilen emeklilik fonlarının aksine,

OKS’de katılımcılara emeklilik dönemlerinde belirli bir tutarın ödenmesi garanti edilememekte, katılımcılar fonlarının büyüklüğüne göre gelir sağlamaktadır (Akın, 2016: 3).

Grafik 1.5. Türkiye’nin Toplam Yurtiçi Tasarruf Oranları (GSYH’deki Payı)

Kaynak: T.C. Kalkınma Bakanlığı, www.kalkinma.gov.tr

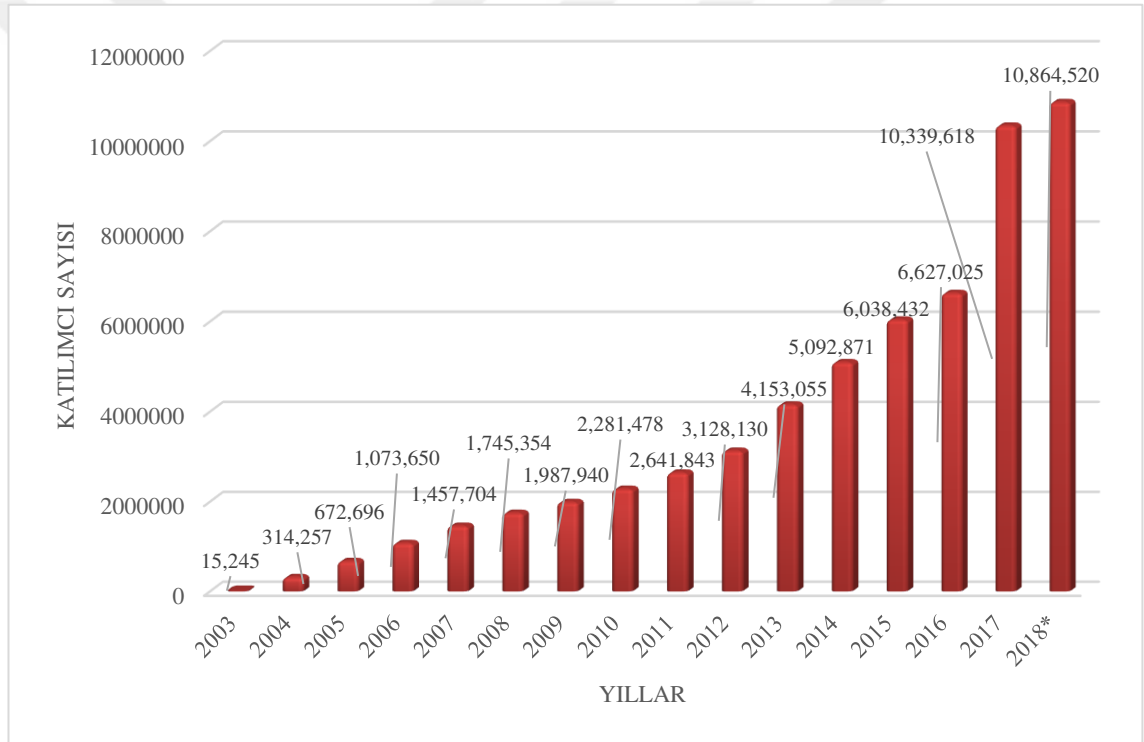
Grafik 1.5.’te Türkiye’nin GSYH’deki toplam yurtiçi tasarruf payları verilmiştir. Tablo 1.5.’e göre 2000-2002 yılları arasında %18’in üstünde tasarruf oranları sergilerken; 2003-2008 yılları arasında %15-16’lara düşmüş, 2009-2014 yılları arasında %13-14’lere düştüğü görülmektedir. 2000 yılından itibaren 2013 yılına kadar genel olarak inişli çıkışlı yüzdesel düşüşler görülmektedir. Bu düşüş tasarruf oranlarının GSYH’ya göre giderek azaldığı anlamına gelmektedir. 2014 yılından itibaren tasarruf oranları düzenli bir şekilde artışa geçmiştir ve 2018 yılının 3. çeyreğinde bu oran % 19’a ulaşmıştır. 2017 ve 2018 yıllarındaki artışın en büyük etkisi OKS olmuştur.

1.11.1. Otomatik Katılım Sistemi’nin Kapsamı

4632 sayılı Bireysel Emeklilik Tasarruf ve Yatırım Sistemi Kanunu’na ilave olarak 29812 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan 6740 sayılı Bireysel Emeklilik Tasarruf ve Yatırım Sistemi Kanunu’nda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun ile 45 yaşın altında ve 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu’nun 4. maddesinin birinci fıkrasının (a) ve (c) bentlerine göre çalışmaya başlayanlar bir emeklilik sözleşmesiyle OKS’ye dâhil edilir.

18.11.2016 tarih ve 32665 sayılı “Çalışanların İşverenleri Aracılığıyla Otomatik Olarak Emeklilik Planına Dâhil Edilmesine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik” ile bin ve üzeri çalışanı bulunan özel sektörler 1 Ocak 2017 tarihinde, 250-999 çalışanı bulunan özel sektör ve memurlar (genel ve özel bütçeli idareler) 1 Nisan 2017 tarihinde, 100-249 çalışanı bulunan işletmeler 1 Temmuz 2017 tarihinde, Mahalli İdareler, KİT’ler ve 50-99 çalışanı olan işletmeler 1 Ocak 2018 tarihinde, 10-49 çalışanı olan işletmeler 1 Temmuz 2018 tarihinde, 5-9 çalışanı olan işletmeler ise 1 Ocak 2019 tarihinden itibaren sisteme yoğunluk yaşanmaması için kademeli olarak dâhil edilmiştir. (Akpınar ve Güneş Demirci, 2018: 139).

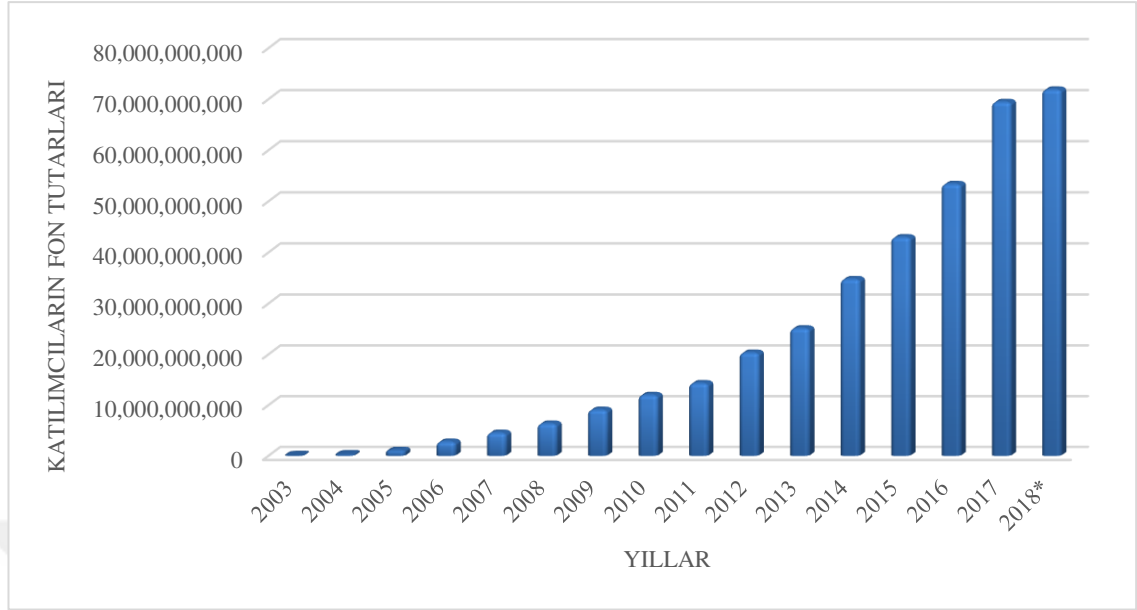
Grafik 1.6. Bireysel Emeklilik Sistemi Katılımcı Sayısı

Kaynak: Emeklilik Gözetim Merkezi, www.egm.org.tr

BES, 2003 yılı itibariyle Türkiye’de uygulanmaya başlamış ve 15.245 katılımcıya ulaşmıştır. 2016 yılına kadar katılımcı sayısı normal seyirde artmış ve 6.627.025 katılımcıya ulaşmıştır. 2017 yılında OKS’nin etkisiyle katılım hızla artmış 10.339.618 katılımcıya ulaşmıştır. 2018 yılının 1.çeyreği itibariyle 10.864.520 katılımcı OKS ve BES’e dâhil olmuştur.

Grafik 1.7. Bireysel Emeklilik Sistemi Katılımcılarının Fon Tutarları

Kaynak: Emeklilik Gözetim Merkezi, www.egm.org.tr

BES'te 2016 yılında fon tutarları 53.409 (milyon TL) iken 2017 yılında ise OKS'nin etkisiyle fon tutarları hızla artmış 69.474 (milyon TL)'ye ulaşmıştır. 2018 yılın 1. çeyreği itibariyle fon tutarları 71.899 (milyon TL)'yi aşmıştır.

1.11.2. Otomatik Katılım Sistemi'nde Katkı Payı

OKS'de çalışanın vermiş olduğu katkı payı, prime esas kazancın % 3'üne karşılık gelen tutardır. Bu tutar işveren tarafından şirkete aktarılır. Katılımcı katkı oranını artırabilir veya Kanun'da belirtilen kesinti oranından az olmamak kaydıyla düşürebilir (www.egm.org.tr, 2018).

1.11.3. Otomatik Katılım Sistemi'nde Devlet Katkısı

OKS'de cayma hakkını kullanmamış olması halinde katılımcıya, sisteme girişte bir defa olmak üzere 1000 TL tutarında ilave başlangıç devlet katkısı sağlanır. Ayrıca katılımcının hesabına yatırdığı katkı payının toplamının % 25'ine karşılık gelen tutar, devlet katkısı adı altında katılımcının hesabına kademeli olarak yatırılır. Katılımcı emeklilik hakkını elde etmesi halinde, hesabında olan tasarrufunu en az 10 yıllık süre ile yıllık gelir sigortası sözleşmesi bünyesinde almayı talep etmesi durumunda birikiminin % 5'ine karşılık gelen tutar ilave Devlet katkısı adı altında hesabına yatırılır (www.hazine.gov.tr, 2018).

1.11.4. Otomatik Katılım Sistemi'nde Fon Seçimi

Sisteme giriş aşamasında işveren çalışandan faizli veya faizsiz fon tercih talebini alır ve tercih talebinde bulunmayan çalışanlar için tercihi işveren yapar.

Katılımcıya risk profili anketi sunulur ve katılımcı sistemde bulunan dengeli, atak / dinamik, muhafazakâr, agresif fonların yanı sıra başlangıç ve standart fonların arasından tercihte bulunabilir. Katılımcı, yılda 6 kez fon dağılımı değişikliği yapabilir. Fonlar portföyüne göre; kamu veya özel borçlanma araçları, kira sertifikası, yabancı menkul kıymet, değerli madenler, hisse senedi, borsa para piyasası, ters repo vb. faizli veya faizsiz yatırım araçlarında değerlendirilmektedir (www.hazine.gov.tr, 2018).

1.11.5. Otomatik Katılım Sistemi'nde İşverenin Yükümlülükleri

5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu'nun 4. maddesinin birinci fıkrasının (a) ve (c) bentleri kapsamındaki her işverenler, herhangi bir emeklilik şirketiyle çalışanları adına sözleşme yapmakla yükümlüdür. İşveren, OKS'ye çalışanın katkı payını ücretinden kesip ardından emeklilik şirketine aktarmakla yükümlüdür.

İşverenin kanun kapsamındaki yükümlülük ve düzenlemelere uymadığı durumlarda, tespit edilen her bir aykırı durum için Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığınca 100 TL para cezası uygulanır (Gülay vd., 2017: 181).

1.11.6. Otomatik Katılım Sistemi'nden Ayrılma / Cayma

Çalışan, kendisine emeklilik planına dâhil edilmesinin bildirildiği tarihten itibaren 2 ay içinde OKS sözleşmesinden cayabilir.

Ayrılma / Cayma işlemi gerçekleşen bir çalışanın, kendi istediği durumunda tekrar sisteme katılması olanaksızdır. Ancak, aynı işyerinde çalışmayı sürdüren çalışanlar Hazine Müsteşarlığınca belirlenen kurallar kapsamında 2 yılda bir tekrar sisteme dâhil edilmektedir (Akın, 2016: 8).

Çalışmanın bu bölümünde Türkiye'deki BES ve 1 Ocak 2017'de uygulanmaya başlanan OKS ayrıntılı olarak açıklanmaya çalışılmıştır. Çalışmanın ikinci bölümünde

ise finansal okuryazarlık ve değişkenlerine ilişkin ayrıntılı açıklamalar yapılarak, çalışmanın amacına uygun olarak elde edilen literatür taramalarına yer verilmiştir.

İKİNCİ BÖLÜM

2. FİNANSAL OKURYAZARLIK

Bilgi ve teknolojilerdeki gelişmenin yanı sıra finansal piyasalardaki artan rekabet ve serbestleşme sonucu finansal ürün ve hizmetler karmaşık bir hal almakta ve çeşitlenmektedir. Bireyler tarafından finansal okuryazarlığın eksikliği gün geçtikçe fazlasıyla hissedilmektedir. Bu bölümde finansal okuryazarlığın tanımı, önemi, özellikleri ve makroekonomik etkileri konularına değinilmiştir. Ayrıca finansal okuryazarlığın geliştirilmesi ve Türkiye’deki finansal okuryazarlık çalışmalarına da bölüm içinde yer verilmiştir.

2.1. Finansal Okuryazarlığın Tanımı

Finansal okuryazarlık, bireyin hayat şartlarının ve değişen ekonomik koşulların bilincinde olarak, temel finansal kavramları anlayabilme ve bireysel finansmanını uygun kısa veya uzun vadeli finansal planlama yöntemleriyle yönetebilme yetkinliğinin bir ölçütüdür (Ateş, 2014: 5).

Finansal okuryazarlık, genel itibariyle bireylerin finansal hizmet ve ürünlere hakkında bilgi sahibi olmasını, bu bilgileri kullanarak daha etkili kararlar verebilmesini ifade eder. Bir bireyin, finansal kavramların yeterince farkında olarak, karar vermesinde gerekli olan bilgileri değerlendirmesi ve anlamasıdır (Bayram, 2010: 12).

Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü’ne göre finansal okuryazarlık; bireylerin finansal ürünler ve kavramlar hakkında yeterince bilgilendirilmesini veya finansal risk ve alternatifler arasında karar verebilecek farkındalığa sahip olmasını sağlayarak finansal refahını artırma sürecidir (Lusardi, 2006: 1).

Finansal okuryazarlık, finansal karmaşıklıklar arasında insanların enflasyon, faiz, paranın zaman değeri gibi temel finansal bilgi düzeyine sahip olması ve bu bilginin finansal kararlar verme sürecini etkilemesidir (Rooij vd., 2007: 2).

Bu tanımlardan hareketle finansal okuryazarlığın dar kapsamıyla bireylerin finansal bilgi düzeyini, geniş kapsamda ise bireylerin alternatif yatırım kararları arasında doğru pozisyon alabilme yeteneğini yansıtmaktadır.

2.2. Finansal Okuryazarlığın Önemi

Finansal okuryazarlığın önemi son yıllarda meydana gelen piyasadaki gelişim; demografik, politik ve ekonomik değişiklikler nedeniyle giderek artmıştır. Yeni ürünlerin ortaya çıkması ile finansal ürünlerin giderek karmaşık hale gelmesi ve serbest piyasa ekonomisinin yaygınlaşması finansal okuryazarlığın gerekliliğini ve önemini arttırmıştır.

Günümüz finansal piyasalarında tasarruf, kredi veya borçlanma açısından ortaya konulan ürünlerin değişkenlik ve karmaşıklığı, temel finansal bilgi sahibi olanlar için dahi anlaşılması zor olmaktadır. Finansal bilgisi az veya hiç olmayanlar için bu durum can sıkıcı olabilmektedir. Çoğu ülkede bireyler artık daha çok finansal kararlar vermek zorunda kalmaktadır. Bireylerin çoğunluğu bu finansal sorumluluklara tam olarak hazır değildirler. Bu yüzden tüketicilerin finansal alanda daha eğitilmiş olmaları artık zorunlu hale gelmiştir (Akyol, 2010: 36).

2.3. Finansal Okuryazarlığın Özellikleri

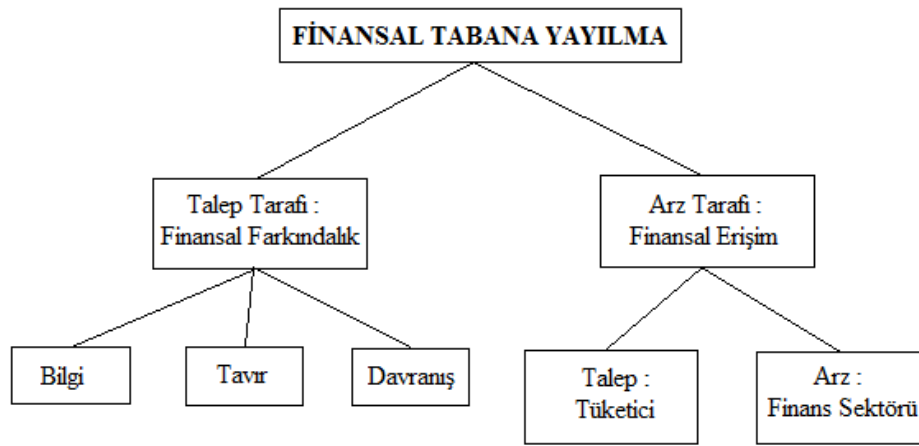
Finansal eğitimin amacı bireyleri finansal okuryazar yapmaktır. Finansal okuryazar, kendisi ve ailesine yetecek derecede finansal bilgiye ve alışkanlıklara sahip olan bireydir. Finansal okuryazar kişilerin bazı ortak özellikleri vardır. Bu özellikler şunlardır:

- ❖ Para ve varlık yönetimi konularında yeterli bilgiye sahiptirler,
- ❖ Bilgi ve tecrübesiyle finansal bütçe ve planlama yapabilirler,
- ❖ Finansal sistemin işleyişini anlayabilirler,
- ❖ Yatırım yaparken finansal ürün seçiminde risklerin farkında olup ona göre hareket edebilirler (Saraç, 2014: 10).

2.4. Finansal Tabana Yayılma

Türkiye sermaye piyasasının istenen gelişmişlik düzeyine erişmesini sağlayan yollardan biri sermaye piyasaları ile ilgili farkındalık yaratmak ve tüketicilerin bilgilendirilmesi yoluyla finansal piyasalara girişin tabana yayılmasıdır. Finansal tabana yayılım, finansal farkındalık ve finansal erişim olmak üzere ikiye ayrılmaktadır (www.teb.com.tr, 2014).

Şekil 2.1. Finansal Tabana Yayılımın Sınıflandırılması

Kaynak: www.teb.com.tr

Finansal tabana yayılımı oluşturan iki bileşenden talep bölümün finansal farkındalık oluştururken, arz bölümünü finansal erişim oluşturmaktadır. Finansal farkındalığın ölçülebilmesi için finansal bilgi, finansal tutum/tavır ve finansal davranış olmak üzere 3 ana başlık önemli rol oynamaktadır. Finansal tabana yayılımın arz bölümünü temsil eden finansal erişimi yine arz ve talep olarak 2 alt başlığa ayırmak mümkündür. Finansal erişimin arz kısmını finans sektörü oluştururken; talep kısmını tüketici oluşturmaktadır.

2.4.1. Finansal Farkındalık

Finansal farkındalık, finansal ürün ve kavramlar hakkında tüketicilerin bilgilerini ve bu bilgileri anlama düzeylerini geliştirmelerini, finansal fırsat ve riskleri daha iyi anlayabilmelerini, daha bilinçli kararlar almalarını, yardım için nereye başvurması

gerektiğini bilmelerini ve finansal refahı artırmak için gerekli diğer tüm finansal faaliyetleri yapmalarını sağlayan süreçtir (Öztürk, 2014: 8).

OECD bünyesinde kurulan Finansal Eğitime Yönelik Uluslararası İşbirliği (INFE), 2011’de yaptığı çalışmada finansal okuryazarlığın tanımını; bireysel finansal refaha ulaşmak ve güçlü finansal kararlar almak için gerekli bilginin, becerinin, tutumun ve davranışın birleşimi şeklinde yapmıştır. Bu nedenle bireylerin finansal araç ve ürünlerin yönetiminde finansal bilgi, tutum ve davranışların etkisi büyüktür.

Finansal farkındalık; finansal bilgi, finansal tutum/tavır ve finansal davranış olmak üzere 3 önemli kısımda ölçülebilir. Finansal farkındalığı olan bir bireyin; finansal ürün ve kavramlara karşı bilgi sahibi olması, bilgi sahibi olmasının yanında da bu bilgileri kullanıp uygun tutum ve davranışlar sergilemesi beklenir.

2.4.1.1. Finansal Bilgi

İnsanlar giderek daha da karmaşık hale gelen finans dünyasında etkili finansal kararlar alabilmek için bazı finansal bilgi ve yeteneklere sahip olmak zorundadır. Bugün verilebilen yanlış finansal kararlar bireylerin geleceğini olumsuz etkileyebileceğinden, bireylerin finansal anlamda kendini geliştirmesi refahı açısından çok önemlidir.

Finansal okuryazar kişi finansal kavram ve terimler hakkında bazı temel bilgilere sahip olmalıdır. Bireyler; refahını arttırmak, finansal güvenliğini sağlamak ve doğru finansal kararlar alabilmek için finansal bilgiye sahip olmalıdırlar. Bireylerin farklı finansal seçenekler arasından optimal kararı verebilmeleri ve günlük hayatlarında finansal anlamda güvenliklerinin sağlanması büyük oranda bireylerin finansal bilgi düzeyinin yüksek olmasına bağlıdır.

Bireylerin finansal okuryazar olup olmadıklarını anlayabilmeleri öncelikle finansal bilgilerinin ve bu finansal bilgileri anlama düzeylerinin ne kadar gelişmiş olduğu ile ilgilidir. Bireylerin sadece finansal bilgiye sahip olması onun etkili finansal kararlar alacağı anlamına gelmemektedir. Bireyin sahip olduğu bilgiyi kullanabilmesi ve gerekirse finansal eğitimle desteklemesi gerekmektedir (Öztürk, 2014: 10).

Son yıllarda birçok ülkedeki yüksek kredi ve kredi kartı borcu, düşük ve negatif tasarruf oranları tedirgin eder hale gelmiştir. Bu durum ülkeleri finansal eğitim

politikalarına yönlendirmiştir. Finansal farkındalık ve finansal bilgi eksikliği kişinin günlük para yönetimini ve uzun vadeli hedefleri etkileyebileceği gözlemlenmiştir. Bu yüzden tasarruf, gelir ve gider yönetimi gibi finansal yeteneklerin öğrenilmesi ve finansal bilginin yaygınlaştırılması gerekmektedir (Danes ve Haberman, 2007: 48).

2.4.1.2. Finansal Tavır / Tutum

Finansal tutum, geleceğe dönük harcama, tasarruf gibi parasal konularda alınacak tedbirleri etkilemektedir. Finansal tutum; gelecek planlarını, birikim ve tasarrufları ilgilendiren finansal farkındalığın önemli bir parçasıdır. Bireylerin parayı dikkatli kullanmaları, idareli tüketme gibi konularda daha önceden yaşamış olduğu çeşitli tecrübeler sonucunda tutarlı bir deneyim sergilemeleri söz konusudur. Örneğin, gelecek için tasarruf yapma hususunda olumsuz tutumları olan kişilerin birikim yapma eğiliminde olmaları beklenmez (Alkaya ve Yağlı, 2015: 588).

Finansal tutumlar finansal davranışları etkileyen, farklı boyutları olan eğilimlerdir. Kişilerin karakterlerine, eğitimlerine, aile yapılarına, çevrelerine hatta mesleklerine göre değişiklik gösterebilmektedir.

Finansal farkındalığa tam anlamıyla sahip olmak, finansal konular hakkında sadece bilgi sahibi olma ve bu bilgiyi kullanmasını bilmeden mümkün değildir. Bireylerin finansal bilgilerini kullanabilmesi ve edinmiş olduğu tecrübelerini daha etkin finansal kararlar alabilmek için doğru yönde kullanması bireyin finansal tavrını/tutumunu etkili kullanması ile mümkündür.

2.4.1.3. Finansal Davranış

Kişilerin gösterdiği davranış şekillerinin, refah düzeyleri üzerinde önemli derecede etkiye sahip olması nedeniyle, finansal farkındalığın belirlenmesinde finansal davranışlar önemli etkindir. Finansal davranış kavramının kapsamına bireylerin tasarrufları, harcamaları, finansal tercihleri, varlıklarını yönetme biçimleri gibi unsurlar girmektedir.

Finansal kararlar çocuk yaşlarda başlar ve ömrü süresince devam eder. Tüketim, tasarruf, yatırım, borç verme, borç alma ve risk konuları hayatın her evresindeki birey için önemlidir. Bir çocuk dahi harçlığı ile yapabileceği tüketim ve tasarruf katkılarıyla

karşı karşıya kalır. Bu yüzden, finans sadece işin uzmanlarını ilgilendirmemekte olup, çocuklar ve gençler de dâhil olmak üzere tüm bireyleri ilgilendirir. Çünkü genç yaşta edinilen finansal bilgi, tutum ve davranışları şekillendirebilmektedir. Yaşanan krizler günümüzde her bireyi ve aileyi finansal bilgi sahibi olmaları gerekliliğini ortaya koymaktadır. Finansal farkındalık kavramı insanların finansal konularda bilgi sahibi olmalarını, doğru finansal davranışlar sergilemelerini ve doğru finansal kararlar vermelerini kapsamaktadır (Er ve Taylan, 2017: 299).

Aile kadar okulda da temel düzeyde çocuklara finansal okuryazarlık eğitimi verilmesi önem taşımaktadır. Birçok aile çocuklarının para yönetimi davranışlarında kendi kendine yetebilecek bir düzeyde bilgi sahibi olmasını istemektedir. Böylece finansal sorunlara ilişkin bilgisi, davranışı, değerlendirmesi gelişerek “finansal sosyalizasyon” olarak tanımlanabilecek süreci daha kolay yollarla tamamlayabileceklerdir (Bayram, 2010: 26).

Yatırımcıların doğru kararlar alabilmesi için finansal okuryazarlık düzeylerinin artması ve davranışsal finansın ortaya koyduğu faktörlerin farkında olmaları gerekir. Yatırımcıların finansal bilgi düzeylerinin yüksek olması, onların yatırım kararları alırken rasyonel davranmalarına ve finansal bilgi düzeyi düşük olan yatırımcılardan daha yüksek getiri elde etmelerine yardımcı olur. Davranışlara yön veren güdüler, kişinin mesleği, yaşı, eğitim durumu gibi değişkenlere bağlı olarak farklılık gösterir. Aynı ihtiyaçlar ve güdüler kişilerde farklı davranış biçimleri oluşturabilir. Finansal davranışların gereği finansal bilginin etkili bir biçimde kullanımıdır (Kaya, 2015:64).

2.4.2. Finansal Erişim

Finansal erişim, finansal hizmetlerin kullanımında fiyat ve fiyat dışı engellerin olmaması durumudur. Bireyler geleceğe yönelik yatırım yapmaları için finansal sisteme erişimleri ve tasarruflarını yönlendirmek için belirli bir düzeyde finansal okuryazar olmalıdırlar.

Birçok gelişmiş ülkelerde finansal hizmetlere erişim düzeyi yüzde 90’lar düzeyinde olup, bir banka hesabına sahip olmayan birey sayısı pek azdır. Gelişmekte olan birçok ülkede ise toplumun yarısından fazlasının finansal sistemin dışında olduğu fark edilmiştir.

Yapılan araştırmalara göre finansal hizmetlere erişim düzeyi ile ekonomik kalkınma arasında anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Bir diğer araştırmaya göre finansal hizmetlere erişimin yaygınlaştırılması yoksulluğu azaltıcı bir etkiye sahip olduğu gözlemlenmiştir (Satoğlu, 2014: 18).

Finansal erişim, hane halkı ve firmaların kredi, sigorta ödemeleri ve mevduat gibi finansal ürün ve hizmetlere uygun şartlarda, yeterli düzeyde ulaşabilmesini ve bunların kullanımını ifade etmektedir.

Finansal okuryazarlık yeteneklerinden sahip olmamak, finansal konulardaki güvensizlik ve yaşanmış olumsuz tecrübeler finansal erişim oranlarını oldukça düşürmektedir. Finansal eğitim, finansal ürün ve hizmetler hakkında bilgi sağlayıp finansal erişim sahibi olmayan kişileri bilgilendirmekte ve tüketicilerin daha etkin kararlar vermelerine katkıda bulunmaktadır. Böylece bireylerin daha fazla miktarda tasarruf yapmasına ve bu tasarrufları daha verimli kullanmasına imkn sağlayacaktır.

2.5. Finansal Okuryazarlığın Makroekonomik Etkileri

Finansal rn ve hizmetlerin finansal tüketiciler veya bireyler tarafından tanınması ve anlaşılabilir olması, bu ürün ve hizmetlere olan talebi de arttırmaktadır. Finansal rn ve hizmetlerin anlaşılabilmesi, ancak finansal okuryazarlığın artırılması ile mümkündür. Finansal okuryazarlığın artması ise finansal piyasayı ve bireylerin ekonomik hayatlarını etkilemektedir.

2.5.1. Finansal Okuryazarlığın Bireylere Etkisi

Finansal okuryazar bireyler, kendisinden daha az finansal okuryazar kişilere göre daha fazla tasarruf yapması beklenir. Finansal okuryazarlık ile sağlanan tasarruf artışı yatırımlarda ve büyüme oranlarında olumlu sonuçlar elde edilmesini sağlar. Ayrıca birey sağladığı tasarruf ile gelecekte kendi refah düzeyini artırmış olacaktır.

Finansal okuryazarlık, bireylerin tasarruf ve yatırım konusunda doğru kararlar almasının yanında; borç yönetimi konusunda da bireye karşılaşabileceği durumlar hakkında bilgiler vermektedir. Aksi durumda bireyler bazı yaptırımlara ve finansal dolandırıcılık girişimlerine maruz kalabilmektedir (Satoğlu, 2014: 28).

Günümüzde yaşanan küresel ekonomik krizlerinin sebeplerinden birisi, finansal bilgi düzeyi düşük veya hiç olmayan bireylerin kendi ekonomik şartlarına uygun olmayan kredi ürünlerini satın almalarıdır. Finansal okuryazarlık düzeyi yüksek olan bireyler ise finansal ürünleri kullanırken kendileri için riskleri en aza indirgeyerek karar verir.

Sonuç olarak; finansal okuryazar birey daha fazla tasarruf eder, borçları iyi yönetir, finansal ürünleri ihtiyacına göre daha bilinçli kullanır, finansal piyasalarda daha aktiftir, tüketici haklarını bilir ve finansal planlama yapar. Böylece finansal okuryazar bireyler; finansal işlemlerde maksimum fayda sağlayarak kendi ve ailesi için yaşam koşullarını daha iyi standartlara taşır (Tosun, 2016: 48).

Finansal okuryazarlık bireylerin yaşına göre de değişiklik göstermektedir. Finansal okuryazarlık düzeyi, yaş grupları ile orantılı olarak düşmektedir. Bireylerin yaşamlarının son dönemlerine kadar finansal kararlar vermek zorunda olması ve finansal dolandırıcıların daha çok yaşlıları hedef alması finansal okuryazarlığın önemini arttırmıştır. Ayrıca finansal okuryazarlık cinsiyete göre de değişiklik gösterebilmektedir. Kadınların özellikle risk çeşitlendirmesi konusunda erkeklere göre daha az bilgili olduğu tespit edilmiştir. Bu hususta finansal okuryazarlık eğitimleri verilirken yaş gruplarına ve cinsiyete göre değerlendirilmesi gerekmektedir (Kaderli vd. , 2016:7).

2.5.2. Finansal Okuryazarlığın Finansal Piyasaya Etkisi

Finansal okuryazarlık; finansal konularda yeterli düzeyde farkındalık, eğitim, finansal ürün ve hizmetlere erişim, ekonomik bütünleşmeyi ve refahın artmasını sağlamaktadır.

Tüketici finansal okuryazar olduğunda, daha fazla tasarruf ederek; ekonomik büyümeyi olumlu yönde etkileyecektir. Böylece tüketici ekonomi için gerekli olan kaynağı sağlamış olacaktır.

Bireylerin finansal okuryazarlık düzeyi yükseldikçe, finansal kuruluşlarda talepte bulunacakları bilgi sayısı ve kalitesi artacağından bu durum finansal piyasalarda şeffaflığın oluşmasına katkı sağlayacaktır (Baysa,2015: 55).

İstikrarlı ve sağlıklı bir ekonomik düzey için finansal okuryazarlık oldukça önemlidir. Finansal bilgiye sahip bireyler, finansal hizmet ve finansal ürün satın almadan önce bir araştırma yapacağından piyasanın etkinliğine katkıda bulunmuş olacaktır. Ayrıca finansal okuryazarlığın diğer bir olumlu etkisi de kayıt dışılığın önlenmesidir. Kayıt dışı varlıkların, finansal sisteme dâhil olması piyasanın etkinliğini artırmaktadır (Kaderli vd. , 2016: 7).

2.6. Finansal Okuryazarlığın Geliştirilmesi

Finansal okuryazarlığa duyulan ihtiyaç ekonomik ve toplumsal yapıdaki değişimler sonucu gün geçtikçe artmıştır. Finansal piyasalar, hizmetler, ürünler ve işlemlerdeki çeşitlenme bireyin gündelik hayatta aktif olarak finansal kavramları bilmesi ve asgari düzeyde kullanmasını zorunlu kılmıştır (Karaağaç, 2015: 9).

Finansal okuryazarlığın geliştirilmesi için bireylerin temel düzeyde; bilgi teknolojilerini kullanabilmek, kredi ve borç yönetimini yapabilmek, tüketici hak ve sorumluluklarına dair bilgi sahibi olmak, finansal ihtiyaçların karşılanmasında risk ve getirilerini hesaplayabilmek gibi yetenek ve bilgiye sahip olması gerekmektedir (Bayram, 2010: 15).

Günümüzün sürekli değişen ve gelişen dünyasında etkin finansal kararlar almak ve uygulayabilmek için belirli bir finansal bilgiye sahip olmak gerekir. Bireylerin finansal okuryazarlık düzeyini geliştirebilmesi kendi öz çabalarıyla yeterli değildir. Kendilerini geliştirmek için belli programlara, eğitimlere ve faaliyetlere ihtiyaç duyulmaktadır. Finansal eğitim sayesinde bireyler finansal okuryazarlık seviyelerini artırmaktadır. Finansal eğitim ise küçük yaşlarda okullarda başlamalıdır (Öztürk, 2014: 25).

2.7. Finansal Eğitim

Finansal eğitim, bireylerin finansal ürünler ve hizmetler konusunda bilgi sahibi olmaları ve farkındalıklarının artırılması bireylerin finansal kararlar alma sürecinde hangi bilgiye ihtiyaç olduğunu, bu bilgiye nereden ve ne şekilde elde edeceklerini ve bu kararları kişisel çıkarları doğrultusunda almaları esnasında güven oluşturma sürecidir.

OECD'ye göre finansal eğitim; tüketicilerin, yatırımcıların, finansal ürünler ve terimlere yönelik bilgileri finansal risk ve fırsatlara yönelik farkındalık düzeylerini yükseltmek, finansal konulara dair bilinçli seçimlerde bulunmak ve finansal açıdan refah düzeyini artırmak adına bazı girişimlerde bulunmak için güven ve yetenek geliştirdikleri süreçtir (Karataş, 2017: 6).

Finansal eğitim, finansal okuryazarlığı geliştirmek adına herkes için gerekli olan bir eğitimidir. Finansal eğitim sayesinde bireyler daha etkili kararlar alabilmekte ve aynı zamanda bilgileri nasıl kullanmaları gerektiğini anlayabilmektedirler. Finansal eğitim sadece bireysel refahı artırmakla kalmayıp, aynı zamanda toplumsal refahı da artırıp, finansal piyasaların daha etkin çalışmasına, finansal ve ekonomik istikrara da katkıda bulunmaktadır.

Finansal okuryazarlık seviyesi yüksek tüketiciler, etkili ve verimli bir piyasa için oldukça önemlidir. Finansal eğitim bireylere para yönetim sürecinde bilinçli ve doğru kararlar vermelerini sağlayan finansal bilgiyi, beceriyi, tutum ve davranışları kazandırarak, finansal hizmetlerden fazla yararlanma yeteneğini sağlar (Barmaki, 2015: 12).

2.7.1. Finansal Eğitimin Amacı ve İşlevi

Bireylerin, temel düzeyde finansal okuryazarlık yeteneklerinden yoksun olması, finansal konularda güvensizlik, yaşanan olumsuz tecrübeler ve finansal sisteme duyulan güvensizlik gibi sebeplerden finansal sistemdeki aktiflik oranı oldukça düşmektedir. Finansal eğitim ile bireylerin üzerindeki olumsuz etkiler azaltılabilir. Finansal ürün ve hizmetler hakkında finansal eğitim verilerek tüketicilerin daha iyi bir şekilde karar vermesi sağlanır. Böylece bireyler daha çok tasarruf edebilir, bu tasarruflar işsizlik, enflasyon, kriz gibi durumlarda kullanılabilir ve uzun vadede de emeklilik için planlar yapılabilir.

Finansal risklerin gittikçe arttığı günümüzde, finansal eğitimin önemi giderek artmıştır. Bireylerin finansal sistemde verdikleri finansal kararlardaki sorumlulukları giderek artmaktadır. Finansal piyasaların gittikçe karmaşık bir hal alması, ürün çeşitliliğinin giderek artması tüketicilerin doğru karar vermesini güçleştirmektedir. Bu nedenlere bağlı olarak finansal eğitim gittikçe önem kazanmaktadır (Saraç, 2014: 20).

2.7.2. Finansal Eğitimin Faydaları

Bireylerin finansal konulardaki farkındalıklarının artırılması, finansal piyasa araçları hakkında bilgi sahibi olması ve böylece finansal ürünlerin etkin kullanımının artırılması finansal eğitim sayesinde olurken, bireyleri finansal konularda daha sorumlu ve etkili davranmaya yönlendirmektedir.

Ekonomi okuryazarlığı; bulunduğumuz dünyayı daha iyi anlamamızı kolaylaştırmakta, bireyleri daha mantıklı ve katılımcı olmaya teşvik etmekte ve ekonomi politikalarının potansiyelini ve sınırlarını anlamayı sağlamaktadır (Gerek ve Kurt, 2011: 61).

Finansal eğitim ile finansal farkındalıkları artan bireyler daha bilinçli kararlar verebilecek ve böylece daha uygun finansal ürünleri seçebileceklerdir. Bu durum finansal piyasaların etkinliğinin artmasına katkıda bulunacaktır. Yapılan araştırmalarda yüksek finansal okuryazarlık seviyesine sahip olan bireylerin tasarruf eğilimleri fazla olduğundan yatırım seviyelerine katkıları da olumlu olacaktır. Aynı zamanda bu tasarruflar finansal kuruluşlar aracılığıyla yatırım fonları ve diğer kaynaklara aktarılarak bireylerin ve işletmelerin kredi çekmelerinde rol oynayacak ve bu da ekonominin canlanmasını sağlayacaktır (Saraç, 2014: 29).

2.7.3. Türkiye’de Finansal Eğitim Çalışmaları

Türkiye’de finansal okuryazarlığın geliştirilmesine yönelik olarak farklı kurumlarca finansal eğitim çalışmaları yapılmıştır. T.C. Kalkınma Bakanlığı öncülüğünde 2009 yılında “Paramı Yönetebiliyorum” adı altında, Türkiye’de ilk kez finansal bilinç alanında sivil toplum kuruluşları, kamu ve özel sektörün katılımıyla bir proje hayata geçirilmiştir. Bu proje ile gençlerin sağlıklı bir finansal gelecek oluştırmaları için bilinçlendirme ve sürdürülebilir kalkınmaya katkıda bulunmaları amaçlanmıştır.

T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı ve İstanbul Büyükşehir Belediyesi birlikteliğinde 2011 yılında uygulamaya giren “İstanbul Finans Merkezi Yolunda Hedef 20.000 Kadın” projesi ile 20.000 kadında finansal konularda bir farkındalık oluştırmak hedeflenmiştir.

Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası ve SPK ortaklığında 2011 yılında finansal farkındalık oluşturmak ve finansal eğitime katkıda bulunmak amacıyla İstanbul’da “Finansal Eğitim ve Finansal Farkındalık: Zorluklar, Fırsatlar ve Stratejiler” konulu uluslararası bir proje gerçekleştirilmiştir.

Finansal Okuryazarlık ve Erişim Derneği (FODER), 2012 yılında Özlem Denizmen başkanlığında kurulmuş; devlet, özel sektör ve diğer sivil toplum kuruluşları ile ortak çalışarak ülke genelinde bireylerin finansal okuryazarlık düzeyini artırmak için bilinçlendirme, eğitim ve araştırma çalışmalarına başlamıştır. 2013 yılında ilk Finansal Okuryazarlık ve Erişim Zirvesi’ni gerçekleştirmiştir (Tosun, 2016: 15).

SPK, Takasbank ve İstanbul Menkul Kıymetler Borsası (İMKB) öncülüğünde 2012 yılında “Sermaye Piyasası Kuruluşları Yatırımcı Seferberliği İşbirliği Protokolü” imzalanarak; finansal farkındalık düzeyinin artırılmasının yanı sıra sermaye piyasasının bilinirliğini artırmaya ilişkin eğitim ve tanıtım faaliyetlerinde bulunulması hedeflenmiştir. Bu doğrultuda hazırlanan www.yatirimyapiyorum.gov.tr internet sitesi ile yatırımcıların sermaye piyasaları hakkında temel bilgilere ulaşması ve kendini test etmesi sağlanmıştır.

Milli Eğitim Bakanlığı ve Türkiye Ekonomi Bankası (TEB) öncülüğünde 2015 yılında gerçekleştirilen “Bütçemi Yönetebiliyorum” projesi ile 5 milyon kişiye ulaşılması hedeflenmektedir (Tosun, 2016: 17).

2.8. Literatür Taraması

Finansal okuryazarlık ve BES hakkında bilgiyi ölçmek üzere yapılan araştırmalar incelendiği zaman çok türde sınıflara ayrıldığı görülmektedir. Üniversitelerdeki öğrencilerden, akademik personele, yatırımcılara ve toplumun belli kısmına kadar olan birçok örneklem grupları arasında çalışmalar mevcuttur. Bu araştırmalara aşağıda yer verilmiştir.

2.8.1. Finansal Okuryazarlık ile İlgili Literatür Taraması

ABD’de bir üniversitede gerçekleştirilen çalışmada öğrencilerin borçlanma, nakit yönetimi, yatırım ve tasarruf gibi finansal alanlarda bilgi düzeyleri ve davranışları arasında pozitif bir ilişki olduğunu ortaya çıkarmıştır. Çalışmanın sonucunda

katılımcıların borçlanma, tasarruf ve yatırım konularında bilgi düzeyleri arttıkça finansal davranış düzeylerinin de olumlu düzeyde arttığını göstermektedir (Hilgert vd., 2003: 320).

Finansal okuryazarlık düzeyinin düşük olması sadece ülkeler arasında değil ayrıca belirli demografik sınıflar arasında farklılık gösterebilmektedir. Örneğin finansal farkındalık düzeyi yaş sınıflarıyla doğru orantılı olarak değişiklik göstermektedir. Kişilerin hayatlarının sonuna kadar finansal kararlar almak zorunda olması ve dolandırıcıların yaşlıları hedef alması gibi olaylar üzerinde önemle durulması gereken hususlardır. Kadınların erkeklere göre risk çeşitlendirmesi konusunda daha düşük bilgili olduğu gözlenmektedir. Bu konuda kadınların, özellikle de eşlerinin vefat etmesinin ardından finansal kararlar verme hususunda karşılaşacağı zorluklar bakımında önem arz etmektedir (Lusardi, 2008: 8).

Türkiye'deki bazı kamu ve vakıf üniversitelerinin genel müfredatlarının incelendiği çalışmada dikkat çekici bulgulara ulaşılmıştır. Müfredatlar da finansal okuryazarlık hakkında bir konuya ait derse rastlamamıştır. Araştırmacıya göre üniversite mezunu olan bir öğretmen, bir hukukçu veya bir mühendis ne kadar mesleki donanımı olmuş olsa da günlük yaşamın zorunlu kıldığı ve finansal kararlar alırken ihtiyaç duyacak olduğu bilgi birikiminden yoksun kalmaktadır (Altıntaş, 2008: 161).

Birleşik Arap Emirlikleri'nde 600 bireysel yatırımcı üzerinde yapılan araştırmada finansal okuryazarlık düzeyinin eğitim seviyesi, gelir düzeyi ve iş ortamından etkilendiği gözlemlenmiştir. Eğitim seviyesi ve gelir düzeyi yüksek bireylerin, finans ve yatırım alanlarında çalışan bireylerin diğer insanlara göre daha fazla finansal okuryazarlık düzeyine sahip olduğu tespit edilmiştir. Bir diğer ortaya çıkan sonuç ise kadınların erkeklerden daha düşük seviyede finansal okuryazarlık düzeyine sahip olmasıdır (Al Tamimi ve Kalli, 2009: 500).

Gençlerin finansal okuryazarlık düzeyinde ailenin etkisinin olup olmadığının test edildiği 420 öğrencinin katılımıyla gerçekleştirilen çalışmada; bulgular ailelerin üniversitedeki öğrencilerin finansal tutumları üzerinde orta derecede bir etkiye sahip olduğunu göstermiştir (Jorgersen ve Savla, 2010: 468).

Anadolu Üniversitesi'nin İktisadi İdari Bilimler Fakültesi'nde öğrenim görmekte olan öğrencilerin finansal okuryazarlık ve finansal bilgi düzeylerine ilişkin yapılan çalışmada finansal durum yönetiminde kendini başarısız görenler oldukça az iken; çalışmada yapılan ankette katılımcıların çoğunun finansal bilgi ve kavramlar açısından yeterli düzeyde bilgi sahibi olmadıkları ortaya çıkmıştır (Temizel ve Bayram, 2011: 84).

Gümüşhane Üniversitesi önlisans programlarında okuyan öğrencilere yönelik yapılan çalışmada da öğrencilerin finansal okuryazar olmadıkları tespit edilmiştir. Ayrıca araştırmaya katılan öğrencilerin finansal davranışlarının, finansal bilgi seviyelerinden fazla etkilenmediği ve öğrencilerin vermiş olduğu cevapların tutarsız olduğu sonucu çıkmıştır (Çam ve Barut, 2015: 70).

Gaziantep Üniversitesi öğrencilerinin üzerinde yapılan çalışmada ise finansal okuryazarlık düzeyleri farklı demografik özellikleri açısından incelenmiş ve çalışmanın sonunda başarı düzeyi % 48 olarak tespit edilmiştir. Erkek öğrencilerin bayanlara nazaran daha yüksek düzeyde finansal okuryazarlık bilgisine sahip olduğu saptanmıştır. Ayrıca kredi kartı ve internet bankacılığı kullanımının finansal okuryazarlık düzeylerinde etkili olduğu görülmüştür (Kılıç vd., 2015: 129).

Türkiye genelinde yatırım yapan kişiler ile yapılan çalışmada finansal okuryazarlık düzeyi Amerika, Hollanda ve Almanya ile karşılaştırıldığı vakit oldukça düşük düzeyde olduğu tespit edilmiştir. Türkiye genelindeki yatırımcılar arasında kadınların katılımının düşük olduğu ortaya çıkmıştır. Ayrıca finansal okuryazarlık düzeyinin geliştirilmesi yatırımcı kararlarına etkinliğine katkı sağlayacağı gözlemlenmiştir (Sezer ve Demir, 2015: 86).

Refah seviyesi ve finansal okuryazarlık arasındaki ilişkinin incelendiği çalışmada refah seviyesi düşük olan bireylerin finansal okuryazarlık düzeylerinin, refah seviyesi yüksek olan bireylerden daha düşük olduğu sonucu ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla finansal okuryazarlık düzeyleri yüksek olan bireylerin emeklilik dönemine daha hazırlıklı oldukları tespit edilmiştir (Salleh, 2015: 609).

Örneklem olarak İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi'ndeki öğrencilerinin oluşturduğu çalışmada finansal okuryazarlık düzeyi beklenilenin altında bir oranda

çıkıştır. Ancak; öğrenim görülen bölüm ile para yönetimi arasında bir ilişki olduğu saptanmıştır (Danışman vd., 2016: 30).

Celal Bayar Üniversitesi önlisans öğrencilerine yönelik yapılan araştırmada katılımcıların finansal okuryazarlık düzeyi % 49,6 oranına sahip olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca araştırma anketinde katılımcılara yöneltilen “kişisel gelir düzeylerinin maliyetleri karşılamaya yeterli olmadığı durumlarda ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla hangi yolu tercih ettiği” sorusuna % 11,2 oranında harcamaları kısıtıldığı, % 3’ü aile ya da arkadaşlarından borç nakit aldığını belirtmiştir. % 15,2 düzeyinde de tasarruf aracı olarak evde birikimleri olduğunu, % 8’i hiç tasarruf etmediğini, % 7,4’ü kişisel banka hesabında birikim yaptığını belirtmiştir (Coşkun, 2016: 2257).

Arnavutluk’ta katılımcıların çoğunun işletme bölümü öğrencilerinin oluşturduğu araştırmada finansal bilgi ve okuryazarlık düzeyi ile öğrencilerin okudukları bölüm arasında bir ilişki olup olmadığı araştırılmıştır. Araştırma sonucunda işletme bölümü öğrencilerinin diğer bölüm öğrencilerine nazaran daha yüksek düzeyde finansal okuryazarlık yüzdesine sahip olduğu tespit edilmiştir (Nano ve Polo, 2016: 80).

Bandırma Onyedli Eylül Üniversitesi’nde yapılan bir araştırmada finansal sisteme katılım ile ilgili sorulardan elde edilen sonuçlara göre internet bankacılığı kullanım durumu, kredi kartı kullanımı ve BES’e katılım düzeyleri ile finansal okuryazarlık başarı düzeyleri arasında pozitif bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Kredi kartı ve internet bankacılığı kullanmakta olan öğrenciler ve BES’e katılan öğrencilerin, kredi kartı ve internet bankacılığı kullanmayan öğrenciler ve BES’e katılmayan öğrencilerden daha yüksek oranda finansal okuryazarlık düzeyine sahip oldukları görülmektedir (Başarı ve Sarıhan, 2017: 158).

Finansal Okuryazarlık ve Erişim Derneği (FODER), 2012 yılında kurulmuştur. Devlet, özel sektör ve sivil toplum kuruluşları ile birlikte projeler yaparak ülke genelinde bireylerin finansal okuryazarlık, finansal erişim, finansal farkındalık ve olanaklarını oluşturmak için; bilinçlendirme, eğitim, araştırma, uygulamalara destek ve proje üretilmesi amacıyla kurulmuştur. Derneğin hedefi ise bankacılık sisteminin yaygın şekilde kullanılmasına ve tasarruf düzeyinin artırılmasına katkıda bulunmaktır. Ayrıca

finansal okuryazarlığın eğitim müfredatına dâhil edilmesini sağlamak da belirlenen hedefler arasındadır (www.fo-der.org, 2018).

Muğla ilinde kadınlara yönelik yapılan araştırmada finansal bilgi düzeyi düşük olan bireylerde karar alma davranışı genellikle isabetli olmamaktadır. Cinsiyet açısından bakıldığında kadın yatırımcıların risk toleranslarının erkek yatırımcılara göre daha düşük olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca araştırmaya katılan kadınların para ve bütçe yönetimi konusunda eğitim talepleri olduğunu ortaya koymuşlardır (Bayrakdaroğlu ve Bilge, 2018: 115).

Süleyman Demirel Üniversitesi öğrencilerine yönelik yapılan araştırmada finansal okuryazarlık düzeyi beklenilenin altında kalmıştır. Ankete katılan erkek öğrencilerin kız öğrencilere oranla daha yüksek derecede finansal okuryazarlık düzeyine sahip olduğu ortaya çıkmıştır. Ayrıca İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi öğrencilerinin diğer fakülte öğrencilerine göre finansal okuryazarlık düzeyi daha yüksek oranda olduğu ortaya çıkmıştır (Kocabıyık ve Teker, 2018: 143).

Elazığ ve Malatya illerinde faaliyet gösteren alışveriş merkezlerinden seçilen müşterilere yapılan anket çalışmasında alışveriş merkezlerindeki müşterilerin kartlı ödeme sistemlerinin finansal tutum ve davranış üzerindeki etkisi araştırılmıştır. Bu çalışmada bireylerin yaptığı harcamalar finansal davranışı etkilemekte ve daha çok kredi kartıyla yapılan tüketimi hızlandırdığı ortaya çıkmıştır. Ayrıca yapılan analizler sonucunda finansal davranış ile finansal tutum arasında anlamlı bir ilişki olduğu ve alışveriş mağazalarındaki müşterilerin kredi kartlarına olan tutum ve davranışları ile kredi kartlarını kullanım durumları arasında pozitif bir ilişki olduğu tespit edilmiştir (Denk, 2018: 201).

2.8.2. Bireysel Emeklilik Sistemi ile İlgili Literatür Taraması

Ankara ili Çankaya ilçesinde bireysel emeklilik şirket katılımcıları üzerinde yapılan çalışmada BES'e en olumlu bakan yaş grubu 20-27 arası olduğu tespit edilmiştir. Katılımcıların bireysel emekliliğe yaklaşımı ile meslekleri arasında da anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır. Özel sektör çalışanlarının görüşleri hem kamu hem de serbest meslek çalışanlarından daha olumlu olduğu ortaya çıkmıştır (Samancı, 2010: 130).

Türkiye’deki BES ile ilgili yapılan araştırmada gerek emeklilik sistemi bünyesindeki fonların getiri tutarlarının düşük olmasının, gerek ise sistem çerçevesinde sağlanmış olan vergi indirimi ve teşvikler BES’e desteği sınırladığını tespit etmiştir (Özel ve Yalçın, 2013: 30).

BES katılımcıları ve üniversite öğrencileri üzerinde yapılan araştırmada ankete katılanların % 55’i bireysel emeklilik hakkında yeterli bilgi düzeyine sahip olmadığını ifade etmişlerdir. Ayrıca bireysel emekliliğin gerekli olduğunu düşünenlerin oranı % 61 iken gerekli olmadığı şeklinde görüş bildirenlerin oranı ise % 36 olarak tespit edilmiştir. Üniversite öğrencilerinin ise katılımının çok düşük olduğu ortaya çıkmıştır (Özer ve Gürel, 2014: 165).

Otomatik katılımın en iyi uygulandığı ülkelerden olan İngiltere’de cayma süresi 1 ay ile sınırlandırılmış ve sistemden ayrılmalar azalmıştır. İngiltere’de otomatik katılıma geçiş ile en fazla katılımcı artışının gerçekleştiği yaş grubu 22-29 yaş aralığı olmuştur. Otomatik katılım ile % 19 oranında olan artış bu yaş grubunda % 60’lara ulaşmıştır (Department for Work & Pensions, 2015).

Amerika’da 1995, 1998, 2001, 2004 ve 2007 yıllarındaki tüketici finansmanı anketlerinden elde ettikleri verilere göre yapılan araştırmada tasarrufu kolaylaştıran sosyal ağlara sahip olan aileler diğerlerinden fazla tasarruf ettiği; tasarruf etmek için belirli sebepleri olan aileler, belirli sebepleri olmayan ailelere göre daha fazla tasarruf ettikleri ortaya çıkmıştır. Ayrıca finansal kurumlara erişimi kolay olan aileler, erişimi zor olan ailelere göre daha fazla tasarruf ettiği tespit edilmiştir. Araştırmada hem bireysel faktörlerin hem de kurumsal faktörlerin tasarruf davranışını etkileyebileceği sonucuna varılmıştır (Heckman ve Hanna, 2015: 195).

Şili’de gerçekleştirilen çalışmada emeklilik sistemi katılımcılarına sağlanan bilginin tasarruf kararlarına etkisi incelenmiştir. 2005 yılında emeklilik sistemine üye olan katılımcılara aynı zamanda emeklilik sistemi hakkında bilgi aktarılmıştır. Katılımcıların emekliliklerinde elde edecekleri gelirler hakkında bilgi sahibi olması tasarrufla ilgi kararlarında etkili olacağı düşünülmüştür. Sonuç olarak çalışmada katılımcılar emeklilik planları ile ilgili bilgiye ulaştığında tasarrufları önemli derecede arttığı ortaya çıkmıştır (Fajnzylber ve Reyes, 2015: 113).

Türkiye’de BES üzerine yapılan araştırmada 2012 yılı sonrası mevzuattaki değişimler emeklilik sistemine olumlu katkılar yaptığı ortaya çıkmıştır. Söz konusu mevzuattaki değişiklikler yurtiçi tasarruf oranlarının artırılması amacıyla gerek teşvikler gerek ise devlet katkıları ile sağlanmıştır. Onuncu Kalkınma Planı ile yurtiçi tasarruflarının artırılması ve sistemin yaygınlaştırılıp sistemde kalma sürelerinin artırılması amacıyla emeklilik sistemini daha da genişletilerek OKS uygulamaya girmiştir (Kara ve Yıldız, 2016: 43).

Türkiye’de BES ile birlikte uygulamaya geçen OKS üzerine yapılan çalışmada ise sistemin maliyetlerin azaltılması, katılımcıların gider ve getirilerinin kolay anlaşılır bir yöntemle bilgilendirilmesi, standart fonların yapısının iyileştirilmesi gibi durumların katılımcıların sistemden ayrılmasını azaltacak etkenler olduğunu belirtmiştir (Peker, 2016: 60).

Süleyman Demirel Üniversitesi bünyesindeki akademik personel üzerinde yapılan çalışmada OKS’nin sosyal güvenlik sisteminin sorunlarını hafifleteceği konusunda katılımcıların kararsızlık yaşadığı, sistemden ayrılmak ve kararsız olma durumlarına ilişkin ise başka bir emeklilik sözleşmesine sahip olmasının etkili olmadığı sonucu ortaya çıkmıştır (Gülay vd., 2017: 204).

Süleyman Demirel Üniversitesi akademik personellerin OKS’ye bakış açılarının incelendiği araştırmada aylık gelir düzeyi ile OKS’den ayrılmak arasında ve cinsiyet ile OKS’de kalmama arasında anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir (Gülay vd., 2017: 204).

Isparta ilinde kamu ve özel sektör çalışanları üzerinde yapılan OKS ile ilgili araştırmada katılımcıların % 43’ü sistemde kalırken; % 57’si sistemden ayrılmayı tercih ettiği ortaya çıkmıştır. OKS’de ayrılmayan katılımcıların sistemde kalma nedenleri arasında ilk sırada devlet katkısı yer almaktadır. Ayrılmama nedenleri arasında ise 10 yıllık sürenin uzun bulunması yer almaktadır. Cinsiyete göre ise erkeklerin kadınlara göre sistemin güvenilirliğine daha fazla inandıkları tespit edilmiştir (Kocabıyık ve Küçükçakal, 2018: 252).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. KAMU PERSONELLERİ FİNANSAL OKURYAZARLIK DÜZEYLERİNİN OTOMATİK KATILIMDAN AYRILMA EĞİLİMİNE ETKİSİNİN ANALİZİ

3.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Aktif çalışma hayatı içerisinde bulunan bireyler, ülkelerinin sosyal güvenlik politikalarına bağlı olarak belirli bir yaşta emekli olmayı hak ederler. Bireyler emeklilik dönemlerinde, çalışma hayatlarındaki refah ve yaşam kalitelerini sürdürebilmek için finansal açıdan gelir kaybı yaşamamaları gerekmektedir. Bireylere sosyal güvenlik kapsamında verilen emeklilik maaşları, emeklilik döneminde bireylerin çeşitli faktörlere bağlı olarak ortaya çıkan ihtiyaç ve isteklerini karşılamada çoğu zaman yetersiz kalmaktadır (Güneş, 2015: 48).

Bu çalışmada bireylerin emeklilik dönemlerine yönelik birikimlerinin yatırıma yönlendirilmesi ile emekliliklerinde ek bir gelir sağlayıp refah seviyesinin yükseltilmesi amacıyla sosyal güvenlik sisteminin tamamlayıcısı olarak 01.01.2017 tarihinde yürürlüğe giren Otomatik Katılım Sistemi'ne dâhil edilen kamu personellerinin finansal bilgi, davranış ve tutum düzeylerinin OKS'den ayrılma eğilimine etkisi araştırılmaktadır.

Bu çalışmada elde edilecek olan sonuçlar hem kamu personellerinin finansal okuryazarlık düzeylerini ölçmesi, hem de kamu personellerinin OKS'ye bakış açılarını ortaya çıkarması açısından önem teşkil etmektedir.

3.2. Araştırmanın Kapsamı

Kamu personellerinin finansal okuryazarlık düzeyi ve OKS'den ayrılma eğilimlerinin incelendiği çalışmada Erzincan ili Merkez ilçesinde görev yapmakta olan kamu personeli kapsamaktadır. Çalışmada kamu personellerinin finansal

okuryazarlık kapsamında OKS’de kalmak isteme, kararsız kalma ve ayrılmak isteme durumları ve nedenleri incelemiştir.

3.3. Araştırmanın Yöntemi

Çalışmada veri toplama yöntemi olarak anket kullanılmıştır. Araştırma, Erzinan ili Merkez ilçesinde görev yapan kamu personellerinin finansal okuryazarlık düzeylerini ölçmeye yönelik finansal bazı kavramların bilinirlik düzeyi ve davranışlarının nasıl olduğunu tespit etmeye yöneliktir. Araştırmada basit rassal örnekleme yöntemi kullanılmıştır (Wimmer and Dominick, 2000: 85).

Tablo 3.1. Araştırmanın Normallik Testi

	Kolmogorov-Smirnov			Shapiro-Wilk		
	Statistic	df	Sig.	Statistic	df	Sig.
Otomatik Katılım Sistemi	,096	480	,000	,966	480	,000
Finansal Tutum	,095	480	,000	,973	480	,000
Finansal Davranış	,110	480	,000	,948	480	,000
Finansal Bilgi	,170	480	,000	,935	480	,000

Araştırmada kamu personellerine yapılan anketin uygulanması ile elde edilen veriler data şeklinde teker teker giriş yapılarak SPSS istatistik programına aktarılmıştır. Ham veriler kodlanarak sayısal biçime dönüştürülmüş analize uygun hale getirilmiştir. Analiz türünün belirlenmesi adına yapılan normallik testinde verilerin tablo 3.1.’de görüldüğü üzere Kolmogorov-Smirnov değeri (sig.) 0,000 olarak ulaşılmıştır. Dolayısıyla verilerin normal dağılmadığı gözlemlenmiştir. Bu yüzden değişkenler arasındaki ilişki ve farklılıkların ortaya çıkarılması için parametrik olmayan verilerde kullanılan Ki-Kare bağımsızlık testi yapılmıştır. Yorumlama yapılırken ankette bulunan sorulara verilmiş olan yanıtların frekans analizleri yapıp yüzdelik dilimlerle ifade edilmiştir.

3.4. Araştırmada Kullanılan Ölçekler

Çalışmada kullanılan anketin birinci bölümünde kamu personellerinin demografik özellikleri saptanmaya çalışılmıştır. Bu amaçla kamu personellerine cinsiyet, yaş, eğitim durumu, memuriyet sınıfı ve aylık gelir aralığı gibi sorular katılımcıya sorulmuştur.

Araştırmada Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD) ile Finansal Eğitime Yönelik Uluslararası İşbirliği'nin (INFE) finansal okuryazarlık seviyesini ölçmek üzere geliştirmiş oldukları anket kullanılmıştır. OECD ve INFE (2012) araştırma anketi ile kamu personellerinin finansal okuryazarlık düzeyi tespit edilmeye çalışılmıştır.

Anketin ikinci bölümde katılımcıların finansal davranış ve tutumlarını ölçmek üzere 9 adet ifade yer almaktadır. Bu ifadeler “1-Tamamen Katılmıyorum, 2-Katılmıyorum, 3-Kararsızım, 4-Katılıyorum ve 5-Tamamen Katılıyorum” şeklinde 5’li likert ölçeğinden oluşmaktadır. Üçüncü bölümünde ise katılımcıların finansal bilgilerini ölçmeye yönelik ucu açık ve çoktan seçmeli sorulardan oluşan 7 adet soru yöneltmiştir (Alkaya ve Yağlı, 2015: 588).

Dördüncü bölümde ise kamu personellerinin OKS ve BES’e dâhil olup olmadığını soran 2 adet soru yer almaktadır.

Son bölümde ise kamu personellerinin OKS hakkındaki düşüncelerini ölçmek üzere 10 adet soru yöneltmiştir. Bu bölümdeki ifadeler için likert ölçeği kullanılmıştır (Gülay vd., 2017: 190).

3.5. Araştırmanın Ana Kütlesi ve Örneklemi

Çalışmanın evrenini 657 sayılı kanuna tabi olarak çalışan Genel İdare Hizmetler Sınıfı, Emniyet Hizmetleri Sınıfı, Sağlık ve Yardımcı Sağlık Hizmetleri Sınıfı, Teknik Hizmetler Sınıfı, Din Hizmetleri Sınıfı, Eğitim Öğretim Hizmetleri Sınıfı, Yardımcı Hizmetler Sınıfı gibi mevcut hizmet sınıflarına ait kamu personelleri oluşturmaktadır. Çalışmanın yapıldığı tarihte 650 sayılı kanuna tabi 2.430.101 kamu personeli hizmet vermektedir. Araştırmada tüm kamu personellerine ulaşamayacağı için örneklem hacminin belirlenmesinde örneklem genişliği formülünden yararlanılmış ve örneklem

sayısı 384 olarak bulunmuştur. Ancak çalışmanın uygulama aşamasında oluşabilecek bazı sorunların ortadan kaldırılması ve geçersiz anket olabileceği öngörüsü ile 384 örneklem sayısı 500 kişiye tamamlanmıştır. Kamu personellerinden Erzincan ili Merkez ilçesinde görev yapmakta olan 500 kişiye ulaşıp anket formu dağıtılmış, 20 kişi anket formunu eksik veya hatalı doldurmuş olmasından dolayı araştırmanın örneklemi toplam 480 kamu personeli oluşturmuştur.

$$n = \frac{Np(1 - p)}{\frac{(N-1)B^2 + p(1-p)}{Z^2}}$$

n = Örneklem Sayısı

B = Katlanılabilir Hata Oranı (0,05)

N = Anakütle (2.430.101)

Z = İstenilen Güven Aralığı (1,96)

p = Topluluk Oranı (0,5)

$$n = \frac{2430101(0,5)(1-0,5)}{\frac{(2430101-1)(0,05)^2 + (0,5)(1-0,5)}{(1,96)^2}} = 384,16$$

3.6. Araştırmanın Kısıtları

Araştırma Erzincan ili Merkez ilçesindeki kamu personellerini kapsamaktadır. Ancak hem maliyet, hem zaman kısıtı göz önünde bulundurulduğunda tüm memurlara ulaşmak mümkün olmamıştır. Bu nedenle anketler 500 kamu personeline uygulanabilmiştir. 20 kişi anket formunu eksik veya hatalı doldurmuş olmasından dolayı 480 anket formu geçerli sayılmıştır.

3.7. Araştırmanın Değişkenlerine Ait Frekans Dağılımları

Bu başlık altında katılımcılara yöneltilen anket sorularına vermiş oldukları cevapların frekans dağılımları ve yüzdeleri verilmiştir.

3.7.1. Katılımcıların Demografik Bulguları

Araştırmanın bu bölümünde katılımcılar demografik ölçütlerle gruplandırılarak finansal davranışlarının daha iyi anlaşılması amaçlanmıştır.

Tablo 3.2. Katılımcıların Cinsiyet Dağılımı

Cinsiyet	Frekans	Yüzde
Erkek	342	71
Kadın	138	29

Araştırmadan bağımsız olarak belirtilmelidir ki, Türkiye’de çalışan kamu personellerinin Temmuz 2017 TÜİK verilerine göre % 62’si erkek, % 38’si kadınlardan oluşmaktadır. Erzincan iline yönelik araştırmada yer alan 480 kişilik örnekleme ise % 71’i erkek, % 29’u kadınlardan oluşmaktadır.

Tablo 3.3. Katılımcıların Yaş Dağılımı

Yaş	Frekans	Yüzde
18-24 arası	33	7
25-31 arası	171	35
32-38 arası	129	27
39-45 arası	147	31

Araştırmaya katılan kamu personellerinin %7’si 18-24 yaş aralığı, %35’i 25-31 yaş aralığı, %27’si 32-38 yaş aralığı, %31’i 39-45 yaş aralığı şeklinde dağılmıştır. 45 yaşın üstündeki kamu personelleri OKS’ye dâhil edilmediğinden araştırmanın dışında tutulmuştur.

Tablo 3.4. Katılımcıların Eğitim Düzeyleri Dağılımı

Eğitim Düzeyleri	Frekans	Yüzde
İlk ve Ortaokul	6	1
Lise	48	10
Önlisans	117	24
Lisans	309	65
Yüksek Lisans	0	0

Ankete katılan kamu personellerinin eğitim durumlarına bakıldığında ise % 1'i ilk ve ortaokul, % 10'u lise, % 24'ü önlisans, % 65'i lisans mezunu iken; yüksek lisans mezunu bulunmamaktadır. Dolayısıyla kamu personellerinin çoğunluğunun lisans mezunu olduğu ve eğitim düzeyine önem verildiği gözlemlenmektedir.

Tablo 3.5. Katılımcıların Hizmet Sınıfı Dağılımı

Hizmet Sınıfları	Frekans	Yüzde
Emniyet Hizmetleri Sınıfı	149	31
Genel İdare Hizmetleri Sınıfı	101	21
Eğitim Öğretim Hizmetleri Sınıfı	134	28
Sağlık ve Yardımcı Sağlık Hizmetleri Sınıfı	67	14
Teknik Hizmetler Sınıfı	19	4
Din Hizmetleri Sınıfı	5	1
Yardımcı Hizmetler Sınıfı	5	1

Çalışmaya katılan kamu personellerinin % 31'i Emniyet Hizmetleri Sınıfı,% 21'i Genel İdare Hizmetler Sınıfı, % 28'i Eğitim Öğretim Hizmetleri Sınıfı, % 14'ü Sağlık ve Yardımcı Sağlık Hizmetleri Sınıfı, % 4'ü Teknik Hizmetler Sınıfı, , % 1'i Din

Hizmetleri Sınıfı, % 1'i Yardımcı Hizmetler Sınıfı'ndan oluşmaktadır. Araştırmada Temmuz 2017 Tük verilerinde memur hizmet sınıflarının % 85'lik kısmını kapsayan genel idare, sağlık, eğitim öğretim ve emniyet hizmet sınıflarına Grafik 3.5.'te görüldüğü üzere daha çok yer verilmeye çalışılmıştır.

Tablo 3.6. Katılımcıların Aylık Gelir Dağılımı

Aylık Gelir Dağılımları	Frekans	Yüzde
2000 TL ve altı	0	0
2001-3000 TL arası	78	16
3001-4000 TL arası	171	36
4001-5000 TL arası	207	43
5001-6000 TL arası	21	4
6001 ve üstü	3	1

Tablo 3.6.'da ankete katılan kamu personellerinin gelir dağılımına göre % 16'sı 2001-3000 TL arası, % 36'sı 3001-4000 TL arası, % 43'ü 4001-5000 TL arası, % 4'ü 5001-6000 TL arası, % 1'i 6001 ve üstü gelir elde ederken; 2000 TL ve altında gelir elde eden kamu personeli bulunmamaktadır.

3.7.2. Katılımcıların Finansal Davranış, Tutum ve Bilgi Düzeyleri

Katılımcıların finansal okuryazarlık düzeylerini tespiti için finansal bilgi, finansal davranış ve tutumlar ile ilgili ifade ve sorular değerlendirmeye alınmıştır. Finansal davranış bileşeni, bireylerin alışveriş/tüketim alışkanlıklarından fatura ödemelerine kadar farklı unsurları içermektedir. Finansal tutum bileşeni ise kişilerin eğitim, çevre, aile yapısı ve karakterlerine göre değişiklik gösterebilmektedir.

Tablo 3.7. Likert Ölçeği Aralıkları

	Puan Aralıkları	Seçenekler
1	1,00-1,80	Tamamen Katılmıyorum
2	1,81-2,60	Katılmıyorum
3	2,61-3,40	Kararsızım
4	3,41-4,20	Katılıyorum
5	4,21-5,00	Tamamen Katılıyorum

Tablo 3.8. Kamu Personellerine Yöneltilen Finansal Davranışa İlişkin Soruların Ölçek Ortalama Değerleri

A	Finansal Davranış İfadeleri	Ortalama	Yüzde
A1	Bir şey almadan önce maddi durumumun olup olmadığını dikkate alırım.	4,52	% 90,4
A2	Faturalarımı zamanında öderim.	4,41	% 88,2
A3	Maddi durumumu yakından takip ederim.	4,14	% 82,8
A4	Uzun vadeli finansal hedefler belirleyip ve onlara ulaşmaya çalışırım.	3,42	% 68,4
A5	Finansal durumum beni önemli olan şeyleri yapmamda sınırlandırır.	3,98	% 79,6
A6	Tasarruf ya da yatırım yaparken paramın bir kısmını riske atmaya hazırım.	3,03	% 60,6

Kamu personellerine yöneltilen finansal davranışa ilişkin ifadeler ile katılımcıların karşılaştıkları finansal durumlarda sergiledikleri davranışların ölçülmesi hedeflenmiştir. Katılımcılar kendilerine yöneltilen dikkatli alışveriş, zamanında fatura

ödeme ve maddi durumların takibi gibi ifadelerde % 80 oranın üstünde olumlu davranış sergilediklerini belirtmişlerdir. Katılımcılar uzun vadeli hedefler koyma ifadesinde kararsıza yakın oranda davranış sergilemeyi yeğlerken; sorumluluk ve bütçeleme ile ilgili finansal durumunun bazı önemli ihtiyaçları yapmasında sınırlandırdığı ifadesine % 79,6 oranında katılmıştır. Geleceğe yönelik tasarruf ya da yatırım yaparken risk alma ifadesinde de katılımcılar kararsız bir davranış sergilemişlerdir.

Tablo 3.9. 2013 Yılına Ait Bazı Ülkelerin Finansal Davranış Yüzdeleri

	A1	A2	A3	A4	A5	A6
İngiliz Virgin Adaları	% 87	% 83	% 80	% 68	% 43	% 83
Malezya	% 92	% 69	% 78	% 64	% 74	% 97
Almanya	% 82	% 96	% 87	% 61	% 22	% 86
Peru	% 91	% 86	% 82	% 71	% 49	% 62
İrlanda	% 83	% 85	% 85	% 56	% 54	% 53
Norveç	% 72	% 79	% 89	% 59	% 25	% 71
İngiltere	% 77	% 89	% 80	% 43	% 43	% 68
Çek Cumhuriyeti	% 75	% 85	% 76	% 36	% 37	% 72
Ermenistan	% 91	% 94	% 81	% 58	% 51	% 36
Güney Afrika	% 83	% 61	% 65	% 55	% 43	% 53
Polonya	% 70	% 78	% 81	% 46	% 54	% 51
Macaristan	% 86	% 82	% 71	% 52	% 31	% 27
Arnavutluk	% 87	% 77	% 71	% 30	% 59	% 42
Türkiye	% 80	% 70	% 48	% 36	% 55	% 30
Estonya	% 68	% 83	% 78	% 41	% 28	% 36

Kaynak: www.teb.com.tr, Finansal Okuryazarlık ve Erişim Endeksi Raporu, 2018

OECD ve INFE'nin finansal okuryazarlık düzeyini ölçmek adına geliştirmiş olduğu anketi dünya genelinde 14 ülke üzerinde uygulamıştır. OECD ve INFE (2012) araştırma anketi ile ülkelerin finansal okuryazarlık düzeyi tespit edilmeye çalışılmıştır. INFE tarafından hazırlanmış olan anket, Boğaziçi Üniversitesi'nin Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinatörlüğünce 2012 yılında Türkiye'de de uygulanmıştır. Böylece OECD'nin çalışmasında yer alan ülkelerin verileri ile Türkiye verileri kıyaslanabilir hale gelmiştir (Alkaya ve Yağlı, 2015: 586).

Tablo 3.9.'da finansal okuryazarlık ölçümü amacıyla OECD ve INFE (2012) araştırma anketinin yapıldığı ülkelere ait finansal davranış ifadelerine verilen olumlu yanıtların yüzdeleri yer almaktadır. Bu oranlara göre zamanında fatura ödemede % 96 ile Almanya, mali durumu takip etmede % 89 ile Norveç, uzun vadeli hedefler koymada % 71 ile Peru, dikkatli davranış % 92 oranla, bütçe ve sorumluluk hususunda % 74 oranla, tasarruf ve yatırımda da % 97 ile Malezya ilk sırada yer almıştır.

Türkiye'nin finansal davranış yüzdeleri ile Erzincan ilinde kamu personellerine yapılan finansal davranış yüzdelerine bakıldığında zamanında fatura ödeme, dikkatli alışveriş, kişisel mali durumun takibi, uzun vadeli hedefler koyma, bütçeleme-sorumluluk, ve tasarruf ile yatırım ifadelerine verilen yanıtlara göre Erzincan ilinde araştırmaya katılan kamu personelleri daha olumlu davranış sergiledikleri gözlemlenmiştir.

Tablo 3.10. Kamu Personellerine Yöneltilen Finansal Tutuma İlişkin Sorulara İtiraz Edenlerin Ortalama Ölçek Değerleri

B	Finansal Tutum İfadeleri (İtiraz Eden Katılımcılar)	Ortalama	Yüzde
B1	Parayı harcamak, beni uzun vadede tasarruf etmekten; daha fazla tatmin eder.	3,49	% 69,8
B2	Bugün için yaşarım, yarın için endişelenmem.	4,02	% 80,4
B3	Para harcamak içindir.	2,45	% 49

Tablo 3.10.'da finansal okuryazarlığın bileşenlerinden olan finansal tutum ifadelerine verilen olumlu yanıtların yüzdeleri yer almaktadır. Katılımcılardan "Para

harcamak içindir.” ifadesine katılmayanların oranı % 49, ‘‘Bugün için yaşar yarın için endişelenmem.” ifadesine itiraz eden % 80,4 ve uzun vadeli yatırım yerine parayı harcamaya karşı çıkanların oranı ise % 69,8’dir.

Tablo 3.11. 2013 Yılına Ait Bazı Ülkelerin Finansal Tutum İfadelerine İtiraz Eden Katılımcıların Yüzdeleri

	B1	B2	B3
Peru	% 64	% 72	% 45
Arnavutluk	% 61	% 66	% 45
Norveç	% 57	-	-
Macaristan	% 56	% 68	% 33
İngiliz Virgin Adaları	% 60	% 66	% 31
Güney Afrika	% 48	% 60	% 39
Türkiye	% 52	% 62	% 31
Çek Cumhuriyeti	% 45	% 69	% 29
Almanya	% 49	% 65	% 26
Malezya	% 47	% 57	% 26
İrlanda	% 38	% 54	% 30
İngiltere	% 35	% 50	% 29
Estonya	% 39	% 49	% 24
Polonya	% 19	% 45	% 12
Ermenistan	% 8	% 60	% 2

Kaynak:www.teb.com.tr, Finansal Okuryazarlık ve Erişim Endeksi Raporu, 2018

Tablo 3.11.’da ülkelerin finansal tutum ifadelerini itiraz etme yüzdeleri verilmiş ve bu ifadelerde en çok yüzde Peru’ya aittir. Türkiye’nin finansal tutum düzeyleri ile Erzincan ili kamu personellerinin finansal tutum düzeyleri incelendiğinde Erzincan’da

bulunan kamu personelleri daha dikkatli ve duyarlı finansal tutum sergiledikleri gözlemlenmiştir.

Finansal bilgi düzeyi finansal okuryazarlığın belirlenmesinde en önemli bileşenlerden biridir. Bireyler karşılaştıkları finansal olaylar karşısında karar alırken finansal bilgiye ihtiyaç duyarlar. Finansal okuryazar olan kişide tasarruf, yatırım, kredi, bütçe, sigorta, basit faiz, risk, bileşik faiz, getiri, enflasyon, portföy gibi finansal kavramlara sahip olması beklenir.

Tablo 3.12. Kamu Personellerinin Finansal Bilgiye İlişkin Soru ve İfadelere Verilen Doğru Cevaplarının Ölçek Değerleri

C	Finansal Bilgiye İlişkin Soru ve İfadeler	Frekans	Yüzde
C1	Bölme	354	% 74
C2	Paranın Zaman Değeri	186	% 39
C3	Basit Faiz	213	% 44
C4	Bileşik Faiz	144	% 30
C5	Risk ve Getiri	372	% 77
C6	Enflasyon	372	% 77
C7	Çeşitlendirme/Portföy	291	% 61

Finansal bilgiye ilişkin kamu personellerine yöneltilen sorularda katılımcılar; bölme, enflasyon, risk ve getiri sorularında % 70'in üstünde doğru yanıt vermişler iken, çeşitlendirme sorusunda % 61 oranı ile kararsız kalmış, paranın zaman değeri, basit faiz sorularında % 45'in altında doğru yanıt vermişlerdir. Katılımcılar finansal bilgi sorularından en az doğru yanıtı bileşik faiz sorusunda % 30 oranı ile vermişlerdir.

Tablo 3.13. 2013 Yılına Ait Bazı Ülkelerin Finansal Bilgi Yüzdeleri

	C1	C2	C3	C4	C5	C6	C7
Macaristan	% 96	% 78	% 61	% 46	% 86	% 91	% 61
Estonya	% 93	% 86	% 64	% 31	% 72	% 85	% 57
Almanya	% 84	% 61	% 64	% 47	% 79	% 87	% 60
İrlanda	% 93	% 58	% 76	% 29	% 84	% 88	% 47
Çek Cumhuriyeti	% 93	% 80	% 60	% 32	% 81	% 70	% 54
İngiltere	% 76	% 61	% 61	% 37	% 77	% 94	% 55
Malezya	% 93	% 62	% 54	% 30	% 82	% 74	% 43
Polonya	% 91	% 77	% 60	% 27	% 48	% 80	% 55
İngiliz Virgin Adaları	% 84	% 74	% 63	% 20	% 83	% 87	% 41
Ermenistan	% 86	% 83	% 53	% 18	% 67	% 57	% 59
Türkiye	% 87	% 37	% 43	% 19	% 87	% 77	% 69
Arnavutluk	% 89	% 61	% 40	% 10	% 77	% 81	% 63
Peru	% 90	% 63	% 40	% 14	% 69	% 86	% 51
Norveç	% 61	% 87	% 75	% 54	% 18	% 68	% 51
Güney Afrika	% 79	% 49	% 44	% 21	% 73	% 78	% 48

Kaynak: www.teb.com.tr, Finansal Okuryazarlık ve Erişim Endeksi Raporu, 2018

Tablo 3.13.'de ülkelerin finansal bilgi düzeylerini ölçen sorulara yöneltilen doğru yanıtların oranları verilmiştir. Bu oranlara göre bölme sorusuna en çok doğru yanıt veren ülke % 96 ile Macaristan, paranın zaman değeri sorusuna % 87 ve bileşik faiz sorusuna ise % 54 ile Norveç, basit faiz sorusuna % 76 ile İrlanda, risk ve getiri

sorusuna % 87 ve çeşitlendirme sorusuna ise % 69 ile Türkiye, enflasyon sorusuna ise % 94 ile İngiltere ilk sırada yer almaktadır.

Türkiye'nin finansal bilgi düzeyleri ile Erzincan ili kamu personellerinin finansal bilgi düzeyleri incelendiğinde Erzincan'da bulunan kamu personelleri bölme, çeşitlendirme, risk ve getiri sorularında Türkiye ortalamalarının altında kalırken; paranın zaman değeri, basit faiz ve enflasyon sorularında hemen hemen aynı düzeyde orana sahiptir. Bileşik faiz sorusunda ise Erzincan'da ankete katılan kamu personelleri % 30 oran ile Türkiye ortalamasının biraz üstünde oran elde etmişlerdir.

Tablo 3.14. Erzincan İli Kamu Personellerinin Finansal Okuryazarlık Düzeyleri

	Ortalama Finansal Bilgi Puanları	Ortalama Finansal Davranışları Puanları	Ortalama Finansal Tutum Puanları
Erzincan İli Kamu Personelleri	% 57,4	% 78,3	% 66,4

Tablo 3.14.'de Erzincan ilinde kamu personellerine yöneltilen finansal okuryazarlık bileşenleri olan finansal bilgi, davranış ve tutuma ait sorulara verilen doğru yanıtların ortalama düzeyleri verilmiştir. Erzincan ilindeki kamu personelleri en yüksek % 78,3 ile finansal davranış bileşeninde, sonra % 66,4 ile finansal tutum bileşeninde, en düşük ise % 57,4 ile finansal bilgi bileşeninde puan ortaya koymuşlardır.

Tablo 3.15. Bazı Ülkelerin Finansal Okuryazarlık Düzeyleri

	Ortalama Finansal Bilgi Puanları	Ortalama Finansal Davranışları Puanları	Ortalama Finansal Tutum Puanları
İngiliz Virgin Adaları	% 57	% 71	% 67
Almanya	% 58	% 67	% 63
Macaristan	% 69	% 38	% 69
Peru	% 41	% 60	% 71
Çek Cumhuriyeti	% 57	% 48	% 62
Malezya	% 51	% 67	% 53
İrlanda	% 60	% 57	% 49
İngiltere	% 53	% 51	% 49
Arnavutluk	% 45	% 39	% 69
Norveç	% 40	% 59	% 57
Estonya	% 61	% 27	% 46
Polonya	% 49	% 43	% 27
Türkiye	% 43	% 37	% 61
Güney Afrika	% 33	% 43	% 54
Ermenistan	% 46	% 41	% 11

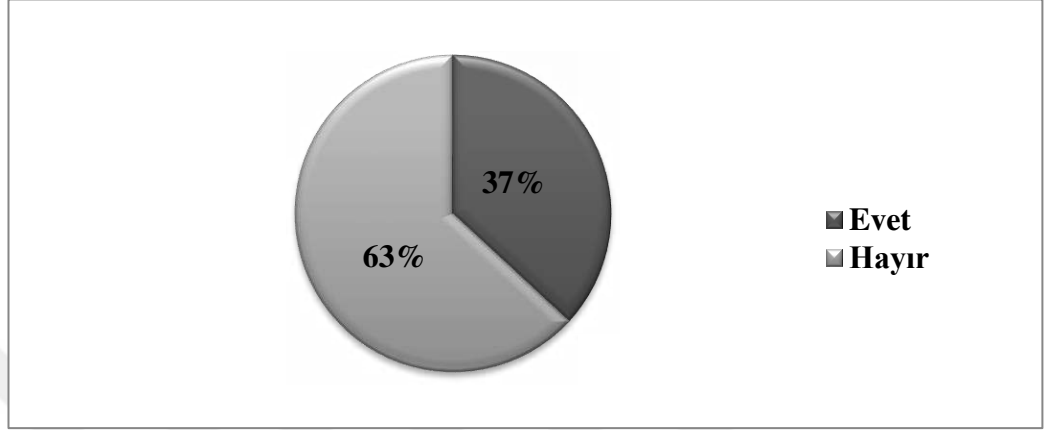
Kaynak:www.teb.com.tr, Finansal Okuryazarlık ve Erişim Endeksi Raporu, 2018

Tablo 3.15.'te verilen bazı ülkelerden en yüksek finansal bilgi düzeyine sahip olan ülke % 69 ile Macaristan, en yüksek finansal davranış düzeyi % 71 ile İngiliz Virgin Adaları, en yüksek finansal tutum düzeyi ise % 71 ile Peru'dur.

Erzincan ilinde kamu personellerinin finansal bilgi, finansal davranış ve finansal tutum düzeyi, Türkiye'ye ait ortalama finansal davranış, finansal bilgi ve finansal tutum düzeyinden daha fazla olduğu tespit edilmiştir.

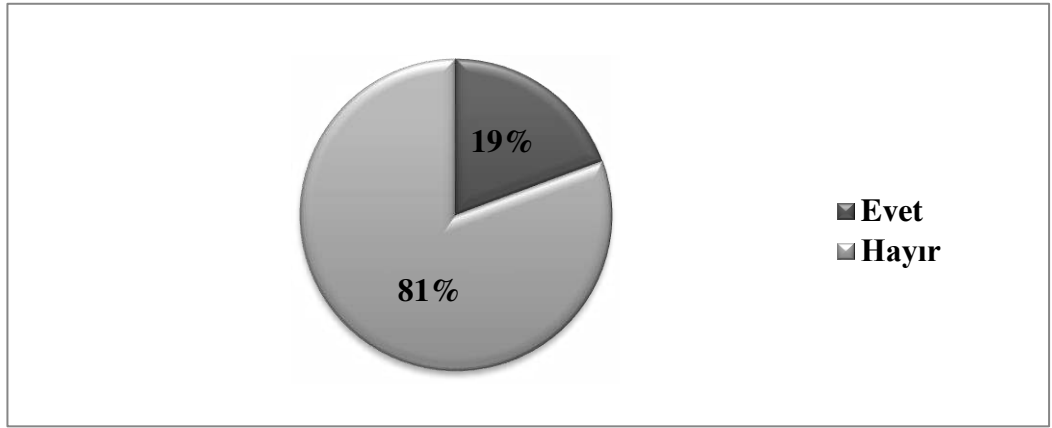
3.7.3. Katılımcıların Otomatik Katılım Sistemi ve Bireysel Emeklilik Sistemi'ne Katılım Yüzdeleri

Grafik 3.1. Otomatik Katılım Sistemi'ne Devam Eden Kamu Personellerinin Oranları

OKS'ye kademeli olarak katılan kamu personellerinden % 63'ü sistemden ayrılırken; % 37'si sistemde kalmayı tercih etmişlerdir.

Grafik 3.2. Otomatik Katılım Sistemi Dışında Bireysel Emeklilik Sistemi'ne Sahip Olan Kamu Personellerinin Oranları

BES'e sahip olan kamu personelleri % 19'iken; sahip olmayan kamu personelleri ise % 81 oranındadır.

3.7.4. Katılımcıların Otomatik Katılım Sistemi'ne İlişkin Bilgi Düzeyleri

Tablo 3.16. Kamu Personellerinin Otomatik Katılım Sistemi ile İlgili Olumlu ve Olumsuz İfadelere Katılım Yüzdeleri

D	Otomatik Katılım Sistemine İlişkin İfadeler	Ortalama	Yüzde
D1	Otomatik Katılım Sistemi'nin yararlı olduğunu düşünüyorum.	3,11	% 62,5
D2	Otomatik Katılım, Sosyal Güvenlik Sisteminin sorunlarını hafifleteceğine inanıyorum.	2,80	% 56
D3	Otomatik Katılımın rahat bir emeklilik dönemi geçirmeme yardımcı olacağını düşünüyorum.	2,77	% 55,5
D4	% 25 Devlet katkısına ilave 1000 TL başlangıç ek devlet katkısını faydalı buluyorum.	3,31	% 66,2
D5	Otomatik Katılım Sistemi'nde fon dağılım değişikliği yapabileceğimi biliyorum.	2,95	% 59
D6	Otomatik Katılımdaki 10 yıllık hak etme süresini fazla buluyorum.	3,75	% 75
D7	Prime esas kazancımın % 3'ünün kesilmesini uygun bulmuyorum.	3,71	% 74,2
D8	Otomatik Katılım Sistemi'nin güvenilirliğine inanmıyorum.	3,26	% 65,1
D9	Birikimlerimi Bireysel Emeklilik ve Otomatik Katılım dışındaki yatırım araçlarına yönlendirmeyi tercih ederim.	3,49	% 69,8
D10	Otomatik Katılım Sistemi'ni dini sebeplerde dolayı uygun bulmuyorum.	2,97	% 59,5

Tablo 3.16.'da Erzincan'daki kamu personellerine yöneltilen OKS ile ilgili olumsuz ifadelerle verilen yanıtların yüzdelere göre; en yüksek yüzde olan % 75 oran ile OKS'deki 10 yıllık hak etme süresini fazla olduğunu, % 74,2 ile maaşlarından kesilen yüzde 3'lük kesintiyi uygun bulmadıklarını, % 69,8 oran ile farklı yatırım araçlarını tercih ettiklerini, % 65,1 ile OKS'ne güven konusunda tedirgin olduğunu ve % 59,5 ile dini sebeplerden dolayı uygun bulmadıklarını ifade etmişlerdir.

Katılımcılar kendilerine yöneltilen olumlu ifadelerden; yüzde 25 devlet katkısı ve 1000 TL ilave katkıyı faydalı bulan % 66,2, sistemin yararlı olduğunu düşünenler % 62,5, OKS'de fon değişikliği yapabileceğini bilenlerin oranı % 59, Sosyal Güvenlik Sistemi'nin sorunlarını hafifleteceğini düşünenlerin oranı % 56 ve Otomatik Katılım Sistemi sayesinde rahat bir emeklilik geçireceği ifadesine katılanların oranı ise % 55,5 düzeyindedir.

3.8. Araştırmanın Hipotezleri

Bu araştırmanın hipotezleri aşağıdaki gibidir.

H1: Kamu personellerinin demografik özellikleri ile OKS'den ayrılma eğilimi arasında ilişki vardır.

H1a: Kamu personellerinin cinsiyetleri ile OKS'den ayrılma eğilimi arasında ilişki vardır.

H1b: Kamu personellerinin yaş aralıkları ile OKS'den ayrılma eğilimi arasında ilişki vardır.

H1c: Kamu personellerinin eğitim düzeyleri ile OKS'den ayrılma eğilimi arasında ilişki vardır.

H1d: Kamu personellerinin aylık gelir düzeyleri ile OKS'den ayrılma eğilimi arasında ilişki vardır.

H2: Kamu personellerinin bir BES'e sahip olmaları ile OKS'den ayrılma eğilimi arasında ilişki vardır.

H3: Kamu personellerinin OKS hakkındaki bilgi düzeyi ile OKS'den ayrılma eğilimi arasında ilişki vardır.

H4: Kamu personellerinin finansal okuryazarlık düzeyi ile OKS'den ayrılma eğilimi arasında ilişki vardır.

H4a: Kamu personellerinin finansal davranış düzeyi ile OKS'den ayrılma eğilimi arasında ilişki vardır.

H4b: Kamu personellerinin finansal tutum düzeyi ile OKS'den ayrılma eğilimi arasında ilişki vardır.

H4c: Kamu personellerinin finansal bilgi düzeyi ile OKS'den ayrılma eğilimi arasında ilişki vardır.

3.9. Araştırmanın Hipotezlerine İlişkin Bulgu ve Yorumlar

“**H1:** Kamu personellerinin demografik özellikleri ile OKS'den ayrılma eğilimi arasında ilişki vardır.” kapsamında katılımcılara yöneltilen demografik özellikler olan cinsiyet, yaş, eğitim düzeyi ve aylık gelir düzeyleri ile OKS'den ayrılma eğilimi arasında ilişki olup olmadığı incelenmeye çalışılmıştır.

Tablo 3.17. Kamu Personellerinin Cinsiyetlerine Göre Otomatik Katılım Sistemi'nden Ayrılma Eğilimlerinin Dağılımı

	Erkek	Kadın	Toplam
Evet	132	45	177
Hayır	210	93	303
Toplam	342	138	480

Tablo 3.18. Kamu Personellerinin Cinsiyetlerine Göre Otomatik Katılım Sistemi’nden Ayrılma Eğilimlerinin Ki-Kare Testi Analizi

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)	Exact Sig. (2-sided)	Exact Sig. (1-sided)
Pearson Chi-Square	1,514	1	,218	,250	,130
Continuity Correction	1,268	1	,260		
Likelihood Ratio	1,531	1	,216		
Fisher’s Exact Test					
Linear-by-Linear Association	1,511	1	,219		
N of Valid Cases	480				

a. Computed only for a 2x2 table

b. 0 cells (0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 50,89.

Cinsiyet değişkeni ile OKS’ye devam edilip edilmediği arasındaki ilişki analiz edildiğinde ilişkinin düzeyi tablo 3.18’de görüldüğü üzere p değeri (0,218) > 0,05 olduğu için “**H1a:** Kamu personellerinin cinsiyetleri ile OKS’den ayrılma eğilimi arasında ilişki vardır.” hipotezi reddedilir.

Kocabıyık ve Küçükçakal (2018), erkeklerin kadınlara göre OKS’nin güvenilirliğine daha fazla inandıkları tespit etmişlerdir. Al Tamimi ve Kalli (2009), kadınların erkeklerden daha az seviyede finansal okuryazar olduklarını ortaya koymuşlardır. Sezer ve Demir (2015), Türkiye genelinde kadın yatırımcıların sayısının oldukça düşük olduğunu belirtmiştir.

Araştırmaya katılan erkek kamu personellerinden % 61’i OKS’den ayrılırken; kadın kamu personellerinin ise % 67’si sistemden ayrılmıştır.

Tablo 3.19. Kamu Personellerinin Yaş Aralıklarına Göre Otomatik Katılım Sistemi'nden Ayrılma Eğilimlerinin Dağılımı

	18-24 arası	25-31 arası	32-38 arası	39-45 arası	Toplam
Evet	9	57	54	57	177
Hayır	24	114	75	90	303
Toplam	33	171	129	147	480

Tablo 3.20. Kamu Personellerinin Yaş Aralıklarına Göre Otomatik Katılım Sistemi'nden Ayrılma Eğilimlerinin Ki-Kare Testi Analizi

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	3,834	3	,280
Likelihood Ratio	3,883	3	,274
Linear-by-Linear Association	2,283	1	,131
N of Valid Cases	480		

- a. 0 cells (0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 12,17.

Demografik özelliklerden olan yaş değişkeni için OKS'ye devam edilip edilmediği arasındaki ilişki analiz edildiğinde ilişkinin düzeyi tablo 3.20.'de görüldüğü üzere p değeri $(0,280) > 0,05$ olduğu için “**H1b:** Kamu personellerinin yaş aralıkları ile OKS'den ayrılma eğilimi arasında ilişki vardır.” hipotezi reddedilir.

Analizde OKS'ye en çok katılımın olduğu yaş grubu % 41 ile 32 - 38 yaş aralığı olmuştur. 31 yaş altında ise sisteme katılım % 32 civarında gerçekleşmiştir. Department for Work & Pensions (2015)'e göre İngiltere'de otomatik katılıma en fazla katılımcı 22 - 29 yaş aralığında olmuştur.

Tablo 3.21. Kamu Personellerinin Eğitim Düzeylerine Göre Otomatik Katılım Sistemi'nden Ayrılma Eğilimlerinin Dağılımı

	İlk ve Ortaokul	Lise	Önlisans	Lisans	Toplam
Evet	4	16	39	118	177
Hayır	2	32	78	191	303
Toplam	6	48	117	309	480

Tablo 3.21.'de verilen eğitim düzeylerine göre OKS'den ayrılma eğiliminin incelenmesine yönelik yapılan ki-kare bağımsızlık testinde anlamlılık düzeyi $p(0,009) < 0,05$ gerçekleştiği için “**H1c:** Kamu personellerinin eğitim düzeyleri ile OKS'den ayrılma eğilimi arasında ilişki vardır.” hipotezi kabul edilir. Kamu personellerinden lise mezunlarının % 69'u, önlisans mezunlarının % 67'si, lisans mezunlarının ise % 62'si sistemden ayrılmıştır. Bu sonuçlara göre eğitim düzeyi arttıkça OKS'den ayrılma eğiliminde az da olsa azalma gözlemlenmiştir.

Al Tamimi ve Kalli (2009), finansal okuryazarlık düzeyinin artması kişinin eğitim seviyesinin yükselmesi ile mümkün olduğunu ortaya koymuştur. Danışman vd. (2016), finansal okuryazarlık düzeyinin eğitim düzeyi ve kişinin öğrenim gördüğü bölüm ile arasında ilişki olduğunu ortaya koymuştur.

Tablo 3.22. Kamu Personellerinin Aylık Gelir Düzeylerine Göre Otomatik Katılım Sistemi'nden Ayrılma Eğilimlerinin Dağılımı

	2001-3000 TL arası	3001-4000 TL arası	4001-5000 TL arası	5001-6000 TL arası	6001 TL ve üstü	Toplam
Evet	21	50	92	12	2	177
Hayır	57	121	115	9	1	303
Toplam	78	171	207	21	3	480

Kamu personellerinin aylık gelir durumuna göre OKS'den ayrılma eğiliminin incelenmesine yönelik yapılan ki-kare bağımsızlık testinde anlamlılık düzeyi $p(0,001) < 0,05$ gerçekleştiği için “**H1d:** Kamu personellerinin aylık gelir düzeyleri ile OKS'den ayrılma eğilimi arasında ilişki vardır.” hipotezi kabul edilir. Veriler incelendiğinde 2001-3000 TL arası aylık gelir elde edenlerin % 73'ü, 3001-4000 TL arası % 71'i, 4001-5000 TL arası % 56'sı, 5001-6000 TL arası % 43'ü, 6001 ve üstünün % 33'ü oranında sistemden ayrılma eğilimi gözlemlenmiştir. Bu sonuçlar kamu personellerinin sistemde kalmasını aylık gelir durumuna göre devam ettirdiklerini göstermektedir.

Salleh (2015), refah düzeyi az olan kişilerin finansal okuryazarlık düzeylerinin düşük; refah düzeyi yüksek olan bireylerin finansal okuryazarlık düzeyleri yüksek olduğunu belirtmiştir. Ayrıca refah düzeyi yüksek kişilerin emeklilik dönemine hazırlıklı olduklarını ortaya koymuştur. Gülay (2017) ise OKS'den ayrılmak ve aylık gelir düzeyi arasında anlamlı bir ilişki olduğunu tespit etmiştir.

“**H2:** Kamu personellerinin bir BES'e sahip olmaları ile OKS'den ayrılma eğilimi arasında ilişki vardır.” hipotezinde BES'e sahip olan kamu personellerinin aynı zamanda OKS'ye devam ettiği ya da bir bireysel emeklilik hesabı olduğu için sistemden ayrılmayı tercih ettiği incelenmeye çalışılmıştır.

Tablo 3.23. Kamu Personellerinin Bireysel Emeklilik Sistemi'ne Sahip Olmalarına Göre Otomatik Katılım Sistemi'nden Ayrılma Eğilimlerinin Dağılımı

	BES'i Devam Eden	BES'i Devam Etmeyen	Toplam
Evet	36	141	177
Hayır	57	246	303
Toplam	93	387	480

Tablo 3.24. Kamu Personellerinin Bireysel Emeklilik Sistemi'ne Sahip Olmalarına Göre Otomatik Katılım Sistemi'nden Ayrılma Eğilimlerinin Ki-Kare Testi Analizi

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)	Exact Sig. (2-sided)	Exact Sig. (1-sided)
Pearson Chi-Square	,167	1	,683	,720	,384
Continuity Correction	,083	1	,773		
Likelihood Ratio	,166	1	,684		
Fisher's Exact Test					
Linear-by-Linear Association	,166	1	,683		
N of Valid Cases	480				

a. Computed only for a 2x2 table

b. 0 cells (0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 34,29.

Kamu personellerinin BES'e sahip olmaları ile OKS'den ayrılma eğiliminin incelendiği Tablo 3.24'te yapılan ki-kare bağımsızlık testinde anlamlılık düzeyi p değeri (0,683) > 0,05 gerçekleştiği için “**H2**: Kamu personellerinin bir BES'e sahip olmaları ile OKS'den ayrılma eğilimi arasında ilişki vardır.” hipotezi reddedilir. Tablo 3.23'teki verilere göre katılımcıların % 7,5'i hem BES'e hem OKS'ye devam ederken; % 51,2'si her iki sistemde de kalmayı tercih etmemiştir. % 11,9'u ise BES sahibi olduğu için OKS'de kalmayı tercih etmemişlerdir.

Gülay vd. (2017), bireylerin OKS'den ayrılmalarında başka bir emeklilik sözleşmelerinin bulunmasının etkili olmadığını ortaya koymuştur.

Tablo 3.25.'te kamu personellerine yöneltilen OKS ile ilgili ifadelerle katılımcıların OKS'yi yeterince tanıyıp tanımadıkları ve sistemle ilgili sıkıntılarını ölçmeye yönelik ortalamalar verilmiştir. Bu doğrultuda OKS hakkında bilgi sahibi olan katılımcıların sistemde kalmayı veya ayrılmayı tercih etmelerindeki sebepler saptanmak istenilmiştir.

Tablo 3.25. Kamu Personellerinin Otomatik Katılım Sistemi Hakkında Bilgi Düzeylerine Göre Otomatik Katılım Sistemi’nden Ayrılma Eğilimlerinin Dağılımı

	% 20-36	% 37-52	% 53-68	% 69-84	% 85-100	Toplam
Evet	6	45	92	27	7	177
Hayır	75	87	130	9	2	303
Toplam	81	132	222	36	9	480

Tablo 3.25.’te “**H3:** Kamu personellerinin OKS hakkındaki bilgi düzeyi ile OKS’den ayrılma eğilimi arasında ilişki vardır.” hipotezine ilişkin ki-kare bağımsızlık testi yapılmış ve anlamlılık düzeyi p değeri (0,000) < 0,05 gerçekleştiği için hipotez kabul edilmiştir. Tablo 3.25’teki veriler doğrultusunda OKS hakkında % 20-36 oranında bilgi düzeyine sahip olan katılımcıların sistemden ayrılma oranı % 93, % 37-52 bilgi düzeyine sahip olan katılımcıların ayrılma oranı % 66, % 53-68 bilgi düzeyine sahip olan katılımcıların ayrılma oranı % 58, % 69-84 bilgi düzeyine sahip olan katılımcıların ayrılma oranı % 25, % 85-100 bilgi düzeyine sahip olan katılımcıların ayrılma oranı ise % 22 düzeyinde gerçekleşmiştir. OKS hakkında kamu personellerinin bilgi düzeyi artıkça sistemden ayrılma eğilimi giderek düştüğü gözlemlenmiştir.

Kamu personelleri OKS hakkında bilgi sahibi oldukça sistemde kalma ihtimalleri arttığı gözlemlenmiştir. Ayrıca katılımcıların % 75’i sistemdeki 10 yıllık hak etme süresini uzun bulmakta; % 74,2’si ise maaşlarından kesilen % 3’lük primden rahatsızlıklarını dile getirmişlerdir. Kamu personellerinden % 65,1’i OKS’ye güven konusunda tedirgin yaklaşırken; % 62,5’u ise sistemi gerekli ve yararlı görmektedir. Sistemden ayrılmayı önlemek adına yapılan % 25’lik devlet katkısı ve 1000 TL’lik başlangıç desteğini kamu personelleri % 66,2 oranında faydalı görmektedirler. Sistemde her ne kadar faizli ve faizsiz fon tercihleri olsa da dini sebeplerden dolayı sistemde bulunmayı uygun görmeyen ve sisteme kuşku ile yaklaşan % 59,5 oranında kamu personelleri bulunmaktadır.

Özer ve Gürel (2014), üniversite öğrencilerinin % 55’i bireysel emeklilik hakkında yeterli düzeyde bilgi sahibi olmadığını belirtmiştir. Kocabıyık ve Küçükçakal

(2018), ise sistemden ayrılmaların en büyük nedeni 10 yıllık hak etme süresinin uzun bulunması olarak tespit etmiştir.

Kamu personellerine finansal okuryazarlığın bileşenlerinden olan finansal tutum, finansal davranış ve finansal bilgi ile ilgili ifadeler yöneltilerek; finansal okuryazarlık düzeylerini ölçmek istenilmiştir. Bu kapsamda finansal okuryazar bireylerin OKS'ye yaklaşımları ki-kare bağımsızlık testi yapılarak incelenmiştir.

Tablo 3.26. Kamu Personellerinin Finansal Davranış Düzeylerine Göre Otomatik Katılım Sistemi'nden Ayrılma Eğilimlerinin Dağılımı

	% 20-36	% 37-52	% 53-68	% 69-84	% 85-100	Toplam
Evet	0	0	24	108	45	177
Hayır	3	9	45	153	93	303
Toplam	3	9	69	261	138	480

“**H4a:** Kamu personellerinin finansal davranış düzeyi ile OKS'den ayrılma eğilimi arasında ilişki vardır.” hipotezi için anlamlılık düzeyi p değeri $(0,015) < 0,05$ gerçekleştiğinden hipotez kabul edilir. OKS'ye devam eden kamu personellerinin finansal davranış düzeyleri incelendiğinde; tamamının % 53 düzeyinin üstünde olduğu görülmektedir. % 52'nin altında finansal davranış sergileyen kamu personellerinin tamamı sistemden ayrılmıştır.

Tablo 3.27. Kamu Personellerinin Finansal Tutum Düzeylerine Göre Otomatik Katılım Sistemi'nden Ayrılma Eğilimlerinin Dağılımı

	% 20-36	% 37-52	% 53-68	% 69-84	% 85-100	Toplam
Evet	9	15	69	57	27	177
Hayır	15	30	141	60	57	303
Toplam	24	45	210	117	84	480

“**H4b:** Kamu personellerinin finansal tutum düzeyi ile OKS’den ayrılma eğilimi arasında ilişki vardır.” hipotezi için anlamlılık düzeyi p değeri (0,031) < 0,05 gerçekleştiğinden hipotez kabul edilir. % 69 düzeyinin üstünde finansal tutum sergileyen kamu personellerinin % 41,8’i sistemde kalmayı yeğlerken; % 58,2’si sistemden ayrılmıştır.

Tablo 3.28. Kamu Personellerinin Finansal Bilgi Düzeylerine Göre Otomatik Katılım Sistemi’nden Ayrılma Eğilimlerinin Dağılımı

	% 20-36	% 37-52	% 53-68	% 69-84	% 85-100	Toplam
Evet	27	21	27	42	60	177
Hayır	75	57	45	63	63	303
Toplam	102	78	72	105	123	480

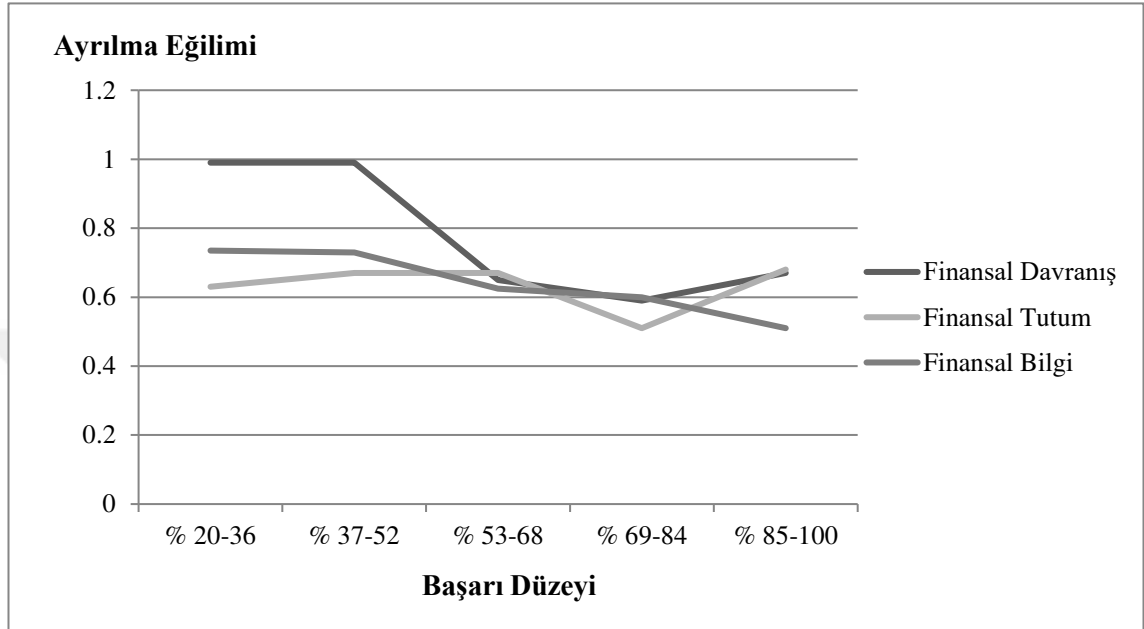
“**H4c:** Kamu personellerinin finansal bilgi düzeyi ile OKS’den ayrılma eğilimi arasında ilişki vardır.” hipotezi için anlamlılık düzeyi p değeri (0,000) < 0,05 gerçekleştiğinden hipotez kabul edilir. Kamu personellerinin finansal bilgi düzeyi arttıkça OKS’den ayrılma eğiliminin azaldığı gözlemlenmiştir. Katılımcıların finansal bilgi başarı düzeyi % 20-36’iken % 73,5’u; % 37-52 düzeyinde %73,1’i, % 53-68 düzeyinde % 62,5’i, % 69-84 başarı düzeyinde % 60’ı, % 85-100 düzeyinde iken ayrılma eğilimi % 51’e kadar düşmüştür. Bu sonuç OKS’de finansal bilginin çok önemli bir yere sahip olduğunun bir göstergesidir.

Genel itibariyle “**H4:** Kamu personellerinin finansal okuryazarlık düzeyi ile OKS’den ayrılma eğilimi arasında ilişki vardır.” hipotezi finansal okuryazarlığın tüm bileşenlerinde kabul edilmiştir. Finansal davranış ve finansal bilgi bileşenlerinde başarı düzeyi yüksek olduğu durumlarda genel itibariyle kamu personellerinin OKS’den ayrılma eğilimi azalırken; finansal tutum bileşeninde başarı düzeyi yüksek olan katılımcılar kararsız kalmışlardır.

Başarır ve Sarıhan (2017), bireylerin finansal okuryazarlık başarı düzeyi ile BES’e katılım arasında pozitif düzeyde bir ilişki olduğunu ortaya çıkarmıştır. Fajnzylber

ve Reyes (2015), emeklilik sistemine katılmadan önce emeklilik sistemi hakkında bireylerin bilgilendirilmesi sonucu tasarrufların önemli ölçüde arttığını tespit etmiştir.

Grafik 3.3. Kamu Personellerinin Finansal Davranış, Finansal Tutum ve Finansal Bilgi Düzeylerine Göre Otomatik Katılım Sistemi'nden Ayrılma Eğilimleri

Grafik 3.3.'te finansal bilgi düzeyi ile OKS'den ayrılma eğilimi incelendiğinde finansal bilgi düzeyinin artması sistemden ayrılma eğilimini azalttığı gözlenmektedir. Lakin finansal davranış ve finansal tutum bileşenleri için aynı durum söz konusu değildir. Hatta finansal tutum ve finansal davranış düzeyleri % 80 ve % 100 arasında OKS'den ayrılma artmıştır.

Tablo 3.15.'da ki bazı ülkelerin finansal okuryazarlık başarı düzeylerine ait istatistik verilerine bakıldığında Türkiye'nin finansal okuryazarlık verileri birçok ülkeye göre düşüktür. Tablo 3.14.'de Erzincan iline ait kamu personellerinin finansal okuryazarlık verileri ise Türkiye ortalamalarının üstündedir. Bu durumda Erzincan ilindeki kamu personellerinin finansal konularda daha bilinçli davranması beklenmektedir. Bu doğrultuda OKS'ye %37'lik bir katılım gösteren kamu personellerinin en büyük kaygıları ise maaşlarından kesilen % 3'lük prim ve 10 yıllık hak etme süresini fazla bulmaları olmuştur.

SONUÇ

BES, Sosyal Güvenlik Sistemi'nin tamamlayıcısı olarak bireylerin emeklilikleri için yapacak oldukları tasarrufların yatırıma yönlendirilmesi, emekliliklerinde refah düzeylerinin artırılması, istihdamın yükseltilmesi ve ekonomik kalkınmaya katkıda bulunulması amacıyla 4632 sayılı “Bireysel Emeklilik Tasarruf ve Yatırım Sistemi Kanunu” ile gönüllülük ilkesine dayanarak kurulmuştur.

Sistemin başarıya ulaşması için devlet, bireysel ve kurumsal vergi avantajları ile desteklemiş ancak beklenen başarı sağlanamamıştır. BES'te yeni düzenlemeler yapılarak 6740 sayılı “Bireysel Emeklilik Tasarruf ve Yatırım Sistemi Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun” ile kapsam genişletilmiş ve sistem zorunlu hale gelmiştir. 1 Ocak 2017 tarihinden itibaren kademeli olarak özel sektör ve kamu çalışanları OKS'ye dâhil olmuşlardır.

Türkiye'de OKS'ye geçilmesi ile birlikte yurtiçi tasarruf oranlarında artış, bireylerin emeklilik dönemindeki refah seviyelerinde artış olması, sermaye piyasalarının gelişmesine katkı sağlaması ve yönetilen fonların büyüklüğünün artması beklenmektedir.

Dünya üzerinde benzerine rastlanmayan cömert devlet katkıları ve teşvikleri olmasına rağmen OKS'nin başlaması ile birlikte sistemden ayrılmaların da arttığı gözlemlenmektedir. Bu araştırmada da sistemdeki katılımcıların büyük çoğunluğunu oluşturan kamu personellerinin OKS'den ayrılma eğilimleri ele alınmıştır.

Araştırmada ortaya çıkan bulgulara göre Erzincan ilindeki kamu personellerinin % 63'ü sistemden ayrılmış, % 37'si sisteme devam etmektedir.

Araştırmada katılımcıların OKS'den ayrılma eğilimlerinin cinsiyetlerine göre değişiklik gösterip göstermediğinin incelendiği hipotezde aralarında anlamlı bir fark olmadığı gözlemlenmiştir ($p = 0,218 > 0,05$). Araştırmaya katılan erkek kamu

personellerinden % 61'i OKS'den ayrılırken; kadın kamu personellerinin ise % 67'si sistemden ayrılmıştır.

Araştırmada demografik özelliklerden yaş değişkeni ile OKS'ye devam edilip edilmediği arasındaki ilişkinin incelendiği hipotezde de anlamlı bir fark olmadığı tespit edilmiştir ($p = 0,280 > 0,05$). OKS'den en çok ayrılmanın olduğu yaş grubu %72,7 ile 18-24 yaş aralığı; en az ayrılmanın olduğu yaş grubu % 58,1 ile 32-38 yaş aralığı olmuştur. OKS'den ayrılma eğilimi genç ve emekliliği yaklaşan kamu personellerinde daha fazla olduğu gözlemlenmiştir.

Çalışmada elde edilen bulgulara göre; katılımcıların eğitim düzeyi ile OKS'den ayrılma eğilimi arasında ilişki olup olmadığı araştırılan hipotezde anlamlı düzeyde bir ilişki olduğu tespit edilmiştir ($p = 0,009 < 0,05$). Eğitim düzeyi arttıkça OKS'den ayrılma eğilimi giderek azalmaktadır. Bu durum üniversitelerde finansal alanda eğitimin zorunluluğunun göstergesidir. Bölümü her ne olursa olsun üniversitenin tamamlanmasıyla iş hayatına katılan bireylerin yeterli düzeyde ekonomi, tasarruf ve finansal konularda bilgiye sahip olmasını gerekli kılmaktadır.

Araştırmanın demografik özelliklerinden aylık gelir dağılımı ile OKS'den ayrılma eğilimi arasında da pozitif bir ilişki olduğu ortaya çıkmıştır ($p = 0,001 < 0,05$). Aylık gelir artarken sistemden ayrılmaların giderek azaldığı, katılımcıların elde ettiği fazla geliri tasarrufa çevirdiği anlaşılmaktadır. Aylık gelir azaldıkça OKS'ye devamlılığın azalması ve tasarruf oranlarının düşmesinin temel nedeni hane halkı gelirinin yetersiz olduğunun göstergesidir. Aylık gelir aralığı 2001-3000 TL olan kamu personellerinin % 73'ü sistemden ayrılmayı yeğlerken; bu oran aylık gelir aralığı 5001-6000 TL'de % 43, 6001 ve üstünde % 33'lere kadar düşmüştür. Bu sonuç refah düzeyi emeklilik öncesinde yüksek olan bireylerin, emeklilik dönemine hazırlıklı olduklarının göstergesidir.

Çalışmanın bir diğer hipotezinde kamu personellerinin bir BES'e sahip olmaları ile OKS'den ayrılma eğilimi arasında ilişki olup olmadığı incelenmiş ve anlamlı bir ilişki olmadığı anlaşılmıştır ($p = 0,683 > 0,05$). Katılımcıların % 7,5'i hem BES'e hem OKS'ye devam ederken; % 51,2'si her iki sistemde de kalmayı tercih etmemiştir. % 11,9'u ise BES sahibi olduğu için OKS'de kalmayı tercih etmemişlerdir.

Araştırmada kamu personellerinin OKS hakkında bilgi düzeyleri ile OKS'den ayrılma eğilimlerinin incelendiği hipotezde pozitif bir ilişki olduğu ortaya çıkmıştır (p 0,000<0,05). Kamu personellerinin OKS hakkında bilgi düzeyleri arttıkça ayrılma eğiliminin düştüğü gözlemlenmiştir. Kamu personellerinin OKS hakkında çoğunluğunun orta düzey ve orta düzeyin altında bilgi sahibi olduğu ortaya çıkmıştır. Kamu personellerinin çoğunluğunun OKS ile ilgili haklarını bilmiyor olması sisteme önyargı ile yaklaşımlarına sebep olmuştur. OKS hakkında aracı kuruluşların ve işverenlerin yeterli düzeyde çalışanları bilgilendirmemesi, bu hususta gerekli eğitim ve seminerlerin verilmemiş olması katılımcıları önyargılı davranmaya, sistemden ayrılmaya sevk etmektedir.

Ayrıca kamu personellerinin % 75'i 10 yıllık hak etme süresinin fazla olduğunu belirtmişlerdir. Kamu personellerinin % 74,2 si ise prime esas kazancından kesilen % 3'lük kesintiyi doğru bulmadıklarını belirtmişlerdir. Bu durum Sosyal Güvenlik Sistemi'nde olduğu gibi bir işveren katkısının OKS'de olmaması ile ilişkilendirilebilir.

Kamu personellerinden % 66,2'si yüzde 25 devlet katkısı ve 1000 TL başlangıç ilave devlet katkısını uygun bulmalarına rağmen; % 65'i OKS'nin güvenilirliğine inanmadıklarını belirtmişlerdir. Kamu personellerinin devlet katkısından memnun olmalarına rağmen sistemde kalmamaları daha önceki yıllarda planlanan Devlet Memurları Yardımlaşma Kurumu (MEYAK), Konut Edindirme Yardımı (KEY), Zorunlu Tasarruf Fonu gibi projelerin başarısız sonuçlanması ile OKS'ye güven hususunda önyargılı yaklaşımlarına sebep olmuştur. Bu doğrultuda kamu personellerinin % 69,8'i tasarruflarını bireysel emeklilik ve otomatik katılım yerine farklı yatırım araçlarında değerlendirmeyi yeğlemişlerdir.

Kişilerin finansal kaynaklarını etkin bir şekilde kullanıp geleceğe dair planlamalar yaparak refah seviyelerini artırmaları mümkündür. Finansal konularda bilinçli kararlar almak için bireylerin belirli bir düzeyde finansal farkındalığa sahip olması gerekmektedir.

Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü'ne (OECD) göre finansal okuryazarlığı oluşturan temel unsurları finansal tutum, finansal bilgi, ve finansal davranış olarak sıralamaktadır.

Araştırmada OECD'nin hazırlamış olduğu finansal okuryazarlık ölçüm anketi ile Erzincan'daki kamu personellerinin hem finansal okuryazarlık düzeyini hem de OKS ile finansal okuryazarlık arasında bir ilişki olup olmadığı tespit edilmiştir.

Erzincan ilindeki kamu personellerinin finansal okuryazarlık düzeyi OECD'nin yapmış olduğu araştırmanın sonucuna kıyas ile diğer birçok ülkenin finansal okuryazarlık seviyelerinin ortalamasına yakın olduğu tespit edilmiştir. Erzincan ilindeki kamu personellerinin finansal okuryazarlık düzeyi, Türkiye'nin finansal okuryazarlık düzeyinin üstünde olduğu görülmüştür. Bu durum kamu personellerinin çoğunluğunun eğitim düzeylerinin lisans ve lisansüstü olmalarından kaynaklanmaktadır.

Araştırmada finansal okuryazarlık bileşenleri olan finansal davranış ($p = 0,015 < 0,05$), finansal tutum ($p = 0,031 < 0,05$), finansal bilgi ($p = 0,000 < 0,05$) ile OKS'den ayrılma eğilimi arasında ilişki olup olmadığı incelenen hipotezlerde anlamlı birer ilişki olduğu tespit edilmiştir. OKS'den ayrılma eğilimini azaltan en büyük etken finansal bilgi ve finansal davranış olduğu ortaya çıkmıştır. Finansal tutum bileşeninin OKS'den ayrılma eğilimini azaltmasına ilişkin katkısı daha azdır. Çalışmada özellikle finansal bilginin OKS için önemli bir etken olduğu tespit edilmiştir. Kamu personellerinden % 85-100 düzeyinde finansal bilgi başarısı gösterenlerin % 51'i sistemden ayrılma eğilimi gösterirken; finansal tutum ve finansal davranış bileşenlerinde % 67-68 oranında gerçekleşmiştir. Bu durum kamu personellerinin mevcut finansal bilgi düzeyini uygulamada finansal davranış ve finansal tutum bileşenlerine yansıtamadıklarının göstergesidir.

Genel olarak finansal okuryazarlık düzeyinin düşük olması, kişisel bazda paranın yönetiminde aksaklıklara ve uzun vadede rasyonel olmayan finansal karar alımlarına yol açmaktadır. Toplumsal bazda ise finansal okuryazarlığın düşük seviyede olması ekonomide tasarruf hacminin azalmasına ve bunun da domino taşı etkisi yaratarak genel ekonomik refahın alt seviyelerde kalmasına neden olacaktır.

BES'e veya OKS'ye dâhil olsun ya da olmasın bireylerin finansal okuryazarlık düzeylerinin artırılması büyük önem arz etmektedir. Finansal okuryazarlık düzeyi yüksek olan bireylerin daha fazla tasarruf yaptıkları gözlemlenmektedir.

Bireylerin finansal alanlarda farkındalıklarının artırılmasını, finansal davranışlarının ve tutumlarının bilgi kaynaklı kararlara göre şekillenmesini sağlamak için finansal okuryazarlık eğitimlerinin verilmesi gerekmektedir.

OKS’de % 0,85 oranındaki fon gider kesintisi ve elde edilen gelirler üzerinden alınan % 5-15 arasındaki stopaj kesintileri katılımcıları sistemden ayrılma eğilimine sevk ediyor olabilir. Sistemi daha cazip hale getirmek için katılımcılardan alınan mevcut maliyetlerin azaltılması gerekmektedir.

Katılımcıların OKS’de sınırlı sayıda fondan yılda sadece 6 kez değışiklik yapabilmesi ve BES’te olduğu gibi fazla fon alternatifinin olmaması sistemden ayrılmalarına sebep gösterilebilir.

Sonuç olarak; OKS her ne kadar Sosyal Güvenlik Sistemi’nin tamamlayıcısı olarak gösterilse de kamu personellerinin finansal okuryazarlık düzeylerinin düşük olması, OKS hakkında yeterli düzeyde bilgi sahibi olmamaları, sistemde elde edilen gelirlerden yapılan kesintileri fazla bulması, daha önce yapılan başarısız projelerden ötürü güvenilir bulmaması vb. sebeplerden dolayı sistemden büyük çoğunluğu ayrılmıştır. Bu sebeplerin aza indirgenmesi durumunda kamu personellerinin sisteme bakış açılarının değışebileceği sonucuna ulaşılmıştır.

KAYNAKÇA

- AKIN Faruk; (2008), Özel Emeklilik Fonları ve Türkiye’de Bireysel Emeklilik Sistemi Üzerine Bir Araştırma: Kadir Has Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul.
- AKIN Faruk; (2016), “Otomatik Katılım Sisteminin Bireysel Emeklilik Sektörüne Etkileri”, **Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Sayı 1, pp. 1-12.
- AKPINAR Onur; (2007), Bireysel Emeklilik Sistemi ve Türkiye’deki Emeklilik Yatırım Fonlarının Performans Çözümlemesi: Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli.
- AKPINAR Sema ve GÜNEŞ DEMİRCİ Merve; (2018), Zorunlu Bireysel Emeklilik Sistemine Geçiş ve Yapılacak Kesintilerin Muhasebeleştirilmesi, **Muhasebe ve Finansman Dergisi**, pp. 137-146, Sakarya.
- AKYOL Cumhur; (2010), Finansal Farkındalığın Yatırımcı Tercihlerine Etkileri, Özel Bankacılık Çalışanlarında Finansal Farkındalık Üzerine Bir Araştırma: Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir.
- ALESSIE Roband and KAPTEYN Arie; (2001), “Savings and Pensions in The Neterlands”, *Research in Economics*, Volume: 55, Issue: 1, pp. 74-75.
- ALKAYA Aylin ve YAĞLI İbrahim; (2015), Finansal Okuryazarlık – Finansal Bilgi, Davranış ve Tutum: Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi İİBF Öğrencileri Üzerine Bir Uygulama, **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, Cilt: 8, Sayı: 40, s. 585-599.

- ALTAY Murat; (2013), Türkiye’de Bireysel Emeklilik Sistemi: Aydın İli Örneği, Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Aydın.
- ALTINTAŞ Kadir Murat; (2008), “Bireysel Yatırımcılar Açısından Finansal Eğitimin Önemi”, **Türk Sigorta Enstitüsü Vakfı, Sigorta Araştırma ve İnceleme Yayınları**, İstanbul.
- AL-TAMIMI Hussein A. Hassan and KALLI Al Anood Bin; (2009), “Financial Literacy And Invetment Decisions Of UAE Investors”, **The Journal of Risk Finance**, Volume: 10, Issue: 5, pp. 500-516.
- ARSLAN Fatih; (2006), Türkiye’de Bireysel Emeklilik Sistemi, Fon Yaratma Kapasitesi ve Sermaye Piyasaları Üzerine Etkisi: Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- ATEŞ Sinem; (2014), Finansal Okuryazarlık ve Davranışsal Önyargılar, Bireysel Hisse Senedi Yatırımcısı Üzerine Ampirik Bir Çalışma: Galatasaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- AYDIN Asaf; (2008), Türkiye’de ve Dünya’da Bireysel Emeklilik Sistemi: Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bolu.
- BAĞCI Mehmet; (2006), Bireysel Emeklilik Sisteminin Önemi, Genel Özellikleri ve Sistem Üzerine Eleştirel Bir Bakış, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- BAĞLAN Cihan; (2006), Dünya’da ve Türkiye’de Bireysel Emeklilik Sistemi: Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kütahya.
- BALSIZAN Hakan Naci; (2016), Türkiye’de Uygulanan Bireysel Emeklilik Sistemi Dâhilinde Faaliyet Gösteren Emeklilik Yatırım Fonlarının Performans Değerlendirmesi: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

- BARAN Tunç; (2008), Bireysel Emeklilik Sistemi'nin Vergileme Açısından Değerlendirilmesi “Türkiye Örneği”: Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir.
- BARMAKİ Nahid; (2015), Üniversite Öğrencilerinin Finansal okuryazarlık Düzeylerini Belirlemeye Yönelik Bir Araştırma, Hacettepe Üniversitesi Örneği: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara.
- BAŞARIR Çağatay ve SARIHAN Ahmed Yusuf; (2017), “Üniversite Öğrencilerinin Finansal Okuryazarlıklarının Belirlenmesi: Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi Örneği”, **Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi**, Cilt: 15, Sayı: 1, Sayfa: 143-162.
- BAYRAM Seliha Seçil; (2010), Finansal Okuryazarlık ve Para Yönetimi Davranışları, Anadolu Üniversitesi Öğrencileri Üzerine Uygulama: Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir.
- BAYRAKDAROĞLU Ali ve BİLGE Serenay; (2018), “Finansal Eğitimin Finansal Okuryazarlık Üzerindeki Etkisi: Muğla İlinde Kadınlara Yönelik Bir Araştırma”, **Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Dergisi**, Cilt: 19, Sayı: 42, Sayfa: 97-119.
- BAYSA Eray; (2015), Finansal Okuryazarlık ve Banka Müşteri Segmentasyonları Üzerine Bir Uygulama: Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Tokat.
- COŞKUN Selin; (2016), Üniversite “Öğrencilerinin Finansal Davranış ve Tutumlarının Belirlenmesi: Finansal Okuryazarlık Algıları Üzerine Bir Araştırma”, **İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi**, Cilt: 5, Sayı: 7, Sayfa: 2257-2258.
- ÇAM Alper Veli ve BARUT Abdulkadir; (2015), “Finansal Okuryazarlık Düzeyi ve Davranışları: Gümüşhane Üniversitesi Önlisans Öğrencileri Üzerinde Bir Araştırma”, **Küresel İktisat ve İşletme Çalışmaları Dergisi**, Cilt:4, Sayı:7, Sayfa: 63-72.

- ÇEMBERCİ Mustafa; (2007), Sigorta Pazarlaması ve Tüketicinin Bireysel Emeklilik Sistemine Bakış Açısını Test Etmeye Yönelik Bir Araştırma: Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bursa.
- ÇILTIK Meliha Melike; (2010), Türkiye’de Bireysel Emeklilik Sistemi, Sorunlar ve Çözüm Önerileri: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale.
- DANES Sharon M. and HABERMAN Heather R.; (2007), “Teen Financial Knowledge, Self-Efficacy and Behavior: A Gendered View”, **Financial Counseling and Planning**, Volume: 18, Issue: 2, pp. 48-60.
- DANIŞMAN Emre, SEZER Durmuş ve GÜMÜŞ Umut Tolga; (2016), “Finansal Okuryazarlık Düzeyinin Belirlenmesi: Üniversite Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma”, **Kara Harp Okulu Bilim Dergisi**, Cilt: 26, Sayı: 2, Sayfa: 1-37.
- DEMİRPEHLEVAN Burhan; (2010), Avrupa Birliği Ülkeleri ve Türkiye’de Bireysel Emeklilik Sistemi: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- DENK Zeynep, DEMİR Özcan ve SEZGİN Eray Ekin; (2018), “Kartlı Ödeme Sistemlerinin Finansal Davranış ve Tutum Üzerindeki Etkisi: Elazığ-Malatya İli Avm Müşterileri Örneği”, **Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt: 28, Sayı: 1, Sayfa: 187-202.
- DEPARTMENT FOR WORK & PENSIONS; (2015), “Automatic Enrolment Evaluation Report 2015”, November 2015, <https://www.gov.uk>
- ELKATMIŞ Muhammed Akif; (2012), Bireysel Emeklilik Sistemi: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erzurum.
- EMEKLİLİK GÖZETİM MERKEZİ A.Ş.; <http://www.egm.org.tr> , Erişim Tarihi: 28.02.2018
- ER Bünyamin ve TAYLAN Asiye Ecem; (2017), Lise Öğrencilerinin Finansal Okuryazarlık Düzeylerinin Belirlenmesine Yönelik Bir Araştırma, **Karadeniz**

Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt: 7, Sayı: 14, pp. 297-317

ERCAN Niyazi; (2006), Türk Sosyal Güvenlik Sisteminde Reform İhtiyacı ve Bireysel Emeklilik Sistemi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

FAJNZYLBBER Eduardo and REYES Gonzalo; (2015), “Knowledge, Information and Retirement Saving Decisions: Evidence from a Large-Scale Intervention in Chile ”, **Economia**, Volume: 15, Issue: 2, pp. 83-117.

FİNANSAL OKURYAZARLIK VE ERİŞİM DERNEĞİ; <http://www.fo-der.org.tr/>, Erişim Tarihi: 29.12.2018.

GEREK Sevgi ve KURT Adile Aşkı; (2011), “Ekonomi Okuryazarlığı Ölçeğinin Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması”, **Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt: XXX, Sayı:1, Sayfa: 59-73, Bursa.

GÜLAY Tuba, IŞIK Mürşit ve ÖZTÜRK Mustafa; (2017), “Türkiye’de Bireysel Emeklilik Sistemi ve Akademisyenlerin Otomatik Katılıma Bakış Açılarına İlişkin Bir Analiz: Süleyman Demirel Üniversitesi Örneği”, **Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, pp. 179-205.

GÜLEÇ Birol; (2003), Dünyada Sosyal Güvenlik Reformları Işığında Türkiye’de Bireysel Emeklilik Sistemi (Riskler ve Öneriler), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

GÜLER Emine; (2015), Hane Halkının Finansal Okuryazarlık Düzeyinin Belirlemesi Üzerine Bir Araştırma, Sakarya İli Örneği: Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya.

GÜLHAN Cem; (2007), Türkiye’de Bireysel Emeklilik Sistemi: Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli.

GÜNEŞ Hidayet; (2015), Bireylerin Bireysel Emeklilik Sistemine Yönelik Tutum ve Davranışları, Karabük İlinde Bir Alan Araştırması: Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Karabük.

- HECKMAN Stuart J. and HANNA Sherman D.; (2015), “Individual and Institutional Factors Related to Low-Income Household Saving Behavior”, **Journal of Financial Counseling and Planing**, Volume: 26, Issue: 2, pp. 187-199.
- HILGERT Marianne A., HOGARTH Jeanne M. and BEVERLY Sondra G.; (2003), “Household Financial Management: The Connection between Knowledge and Behavior”, **Federal Reserve Bulletin**, Volume: 89, Issue: 7, pp. 309-322.
- İLGİN UYAR Hilal; (2011), Türkiye’de Bireysel Emeklilik Sistemi ile Ekonomik Gelişmişlik Arasındaki İlişkinin İncelenmesi: Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Isparta.
- İŞBİLEN Esra; (2008), Bireysel Emeklilik Sistemi ve Türkiye Uygulaması: Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- JORGENSEN Bryce L. and SAVLA Jyoti; (2010), “Financial Literacy of Young Adults: The Importance of Parental Socialization”, **Center for Gerontology and Department of Human Development, Virginia Polytechnic Institute and State University**, Volume: 75, pp. 465-478.
- KADERLİ Yusuf, ÖZDEMİR Muhsin ve DEMİR Neslihan; (2016), **Doğrudan Faaliyet Desteği Program - TR32 Bölgesinde Finansal Okuryazarlık Düzeyinin Belirlenmesi ve Geliştirilmesine Yönelik Çözüm Önerileri Projesi**, Adnan Menderes Üniversitesi Vakfı (ADVAK), Aydın.
- KARA Tansu; (2006), Türk Sosyal Güvenlik Sistemi’nde Finansman Krizi ve Bireysel Emeklilik Sistemi: Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir.
- KARA Sümeyra ve YILDIZ Yılmaz; (2016), “Türkiye’de Emeklilik Sistemi: 2012 Sonrası Yapılan Reformlar ve Beklentiler”, **İşletme ve İktisat Çalışmaları Dergisi**, Cilt: 4, Sayı: 1, Sayfa: 23-45.

KARAAĞAÇ Alper; (2015), Finansallaşma Sürecinde Finansal Okuryazarlık: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

KARABACAK Serkan Ahmet; (2015), Bireysel Emeklilik Sistemi, Finansal Açıdan Değerlendirilmesi ve Oyak Modeli Uygulaması: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

KARADENİZ Yasin; (2007), Türkiye’de Bireysel Emeklilik Sistemi’nin Sermaye Piyasasına Etkileri: Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Manisa.

KARATAŞ Çiğdem; (2017), Finansal Okuryazarlığın Geliştirilmesinde Merkez Bankalarının Rolü ve Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası İçin Bir Değerlendirme: Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası İletişim ve Dış İlişkiler Müdürlüğü Uzmanlık Yeterlik Tezi, Ankara.

KAYA Ayşegül; (2015), Kobi Yöneticilerinin Finansal Okuryazarlık Düzeylerinin Belirlenebilmesine Yönelik Bir Araştırma, İzmir İli Örneği: İzmir Katip Çelebi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir.

KAYHAN İbrahim; (2007), Türk Hukukunda Bireysel Emeklilik Sistemi: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya.

KILIÇ Yunus, ATA H. Ali ve SEYREK H. İbrahim; (2015), “Finansal Okuryazarlık: Üniversite Öğrencilerine Yönelik Bir Araştırma”, **Muhasebe ve Finansman Dergisi**, Sayı: Nisan/2015, Sayfa: 129-150.

KILOĞLU Meltem; (2007), Türk Sosyal Güvenlik Sistemi İçinde Bireysel Emeklilik Sisteminin Yapısı ve İşlevi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir.

- KIZILGEÇİT Zeynep; (2014), Bireysel Emeklilik Sistemi ve Bireysel Emeklilik Sistemi'ndeki Sigorta Şirketlerinde Fon Yönetimi: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erzurum.
- KOBAN Hakan; (2008), Bireysel Emeklilik Sisteminde Pazarlama, Tüketici Algıları Üzerine Bir Araştırma: Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya.
- KOCABIYIK Turan ve TEKER Türker; (2018), “Finansal Okuryazarlık: Süleyman Demirel Üniversitesi Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma”, **Stratejik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi**, Cilt: 2, Sayı: 2, Sayfa: 117-144.
- KOCABIYIK Turan ve KÜÇÜKÇAKAL Zühal; (2018), “Türkiye’de Bireysel Emeklilik Sistemi ve Çalışanların Otomatik Katılımdan Ayrılma Nedenleri: Isparta İlinde Bir Uygulama”, **Journal Of Life Economics**, Cilt: 5, Sayı: 4, Sayfa: 233-254.
- LUSARDI Annamaria; (2006), “Financial Literacy and Financial Education: Review and Policy Implications”, **Networks Financial Institute at Indiana State University Policy Brief**.
- LUSARDI Annamaria; (2008), “Financial Literacy: An Essential Tool for Informed Consumer Choice”, **Joint Center for Housing Studies, Harvard University**.
- NANO Dorjana and POLO Antoneta; (2016), “Academic Status Differences in Financial Literacy Among Albanian University Students”, **Finance Banking and Accounting**, Volume: 1, Issue: 35, pp. 75-82.
- ORHAN Mehmet; (2015), Bireysel Emeklilik Sistemi ve Genç Tüketicilerin Algı ve Tutumları Üzerine Bir Araştırma, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- ÖZEL Özgür ve YALÇIN Yıldırım; (2013), “Yurtiçi Tasarruflar ve Bireysel Emeklilik Sistemi: Türkiye’deki Uygulamaya İlişkin Bir Değerlendirme”, **Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası**, No: 13/04.

- ÖZER Ahu Coşkun ve GÜREL Hayrünisa; (2014), “‘Türkiye’de Bireysel Emeklilik Sistemi Bilgi Düzeyi ve BES’e Katılımda Devlet Katkısının Etkisi Üzerine Bir Araştırma’”, **Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt: 11, Sayı: 24, Sayfa: 159-166.
- ÖZKAN Halil Serkan; (2009), Sosyal Güvenlik ve Bireysel Emeklilik Sisteminin Türkiye’de Uygulaması: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya.
- ÖZMEN Bedri; (2016), Bireysel Emeklilik Sistemi, Devlet Katkısı ve Makroekonomik Göstergeler Arasındaki Etkileşim: Türkiye Örneği, Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep.
- ÖZTÜRK Elvan; (2014), Finansal Okuryazarlık ve Para Yönetimi: Süleyman Demirel Üniversitesi Akademik Personel Üzerine Bir Uygulama, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Isparta.
- PAKSU Mehmet Tufan; (2007), Bireysel Emeklilik Sistemi ve Ekonomik Etkileri: Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Denizli.
- PEKER İbrahim; (2016), “‘Türkiye’de Bireysel Emeklilik Sistemindeki Maliyetlerin Düşürülmesi ve Otomatik Katılım Sistemi Üzerine Öneriler’”, **Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi**, Sayı: 33, Sayfa: 34-62.
- ROOIJ Maarten, LUSARDI Annamaria and ALESSIE Rob; (2007), “‘Financial Literacy And Stock Market Participation’”, **NBER Working Paper**, 13565, pp. 2.
- SALLEH Ak Md Hasnol Alwee Pg Md; (2015), “‘A Comparison on Financial Literacy Between Welfare Recipients and Non-Welfare Recipients in Brunei’” **International Journal of Social Economics**, Volume: 42, Issue: 7, pp. 598-613.
- SAMANCI Selen; (2010) Türkiye’de Bireysel Emeklilik Sisteminin Analizi ve Tüketicilerin Yaklaşımları Üzerine Bir Araştırma Ankara İli Örneği: Gazi

Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

SANTOS LuizAlberto; (2000), Public Servants Retirement Systems and Social Security, A Comparative Approach: The George Washington University Institute of Brazilian Business and Public Management Issues, The Manevra Program, Washington.

SARAÇ Esra; (2014), Finansal Okuryazarlık ve Dumlupınar Üniversitesi Öğrencilerinin Finansal Okuryazarlık Düzeylerinin Ölçülmesi Üzerine Bir Araştırma: Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kütahya.

SATIR Abdurrahim; (2008), Bireysel Emeklilik Sistemi ve Türkiye’deki Uygulaması: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erzurum.

SATOĞLU Serhad; (2014), Bireysel Yatırımcıları Koruma Aracı Olarak Finansal Okuryazarlık ve Türkiye Uygulaması: Marmara Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul.

SEZER Fatma; (2008), Bireysel Emeklilik Sistemi ve Fonlarının Performans Değerlendirmesi: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

SEZER Durmuş ve DEMİR Sezgin; (2015), “Yatırımcıların Finansal Okuryazarlık ve Bilişsel Yetenek Düzeylerinin Psikolojik Yanılsamalar ile İlişkisi”, **Muhasebe ve Finansman Dergisi**, Sayı: Nisan/2015, Sayfa: 69-88.

SİTİ Hafızah Abdul Rahim; “Psychosocial Factors and Gender Influencing the Level of Islamic Financial Literacy”, **Master Thesis in Islamic Finance and Banking**, Volume: 6, Issue: 6, pp. 32-35.

SÖNMEZ Deniz; (2008), Bireysel Emeklilik Sistemi ve Beklentiler: Kadir Has Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

ŞİMŞEK Hale; (2010), Bireysel Emeklilik Sistemi ve Emeklilik Yatırım Fonlarında Performansa Bağlı Risk Analizi: Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

T.C. BAŞBAKANLIK HAZİNE MÜSTEŞARLIĞI; <http://www.hazine.gov.tr> , Erişim Tarihi: 01.04.2018

TEMİZEL Fatih ve BAYRAM Fatih; (2011), “Finansal Okuryazarlık: Anadolu Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Öğrencilerine Yönelik Bir Araştırma”, **Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, Cilt: 12, Sayı: 1, Sayfa: 73-86, Sivas.

TOSUN Asiye Ecem; (2016), Lise Öğrencilerinin Finansal Okuryazarlık Düzeyi Üzerine Bir Alan Araştırması: Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Trabzon.

TUĞSEL Erdem; (2007), Ülkemizde Bireysel Emeklilik Sistemi ve Fonların Kaynağını Etkileyen Unsurlar: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

TÜRK EKONOMİ BANKASI; (2014), “Türkiye’de Finansal Erişim ve Okuryazarlık” <https://www.teb.com.tr/upload/PDF>, Erişim Tarihi: 10.04.2018.

ÜNÜVAR Serenay; (2006), Bireysel Emeklilik Sistemi ve İş Tatmini, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

WIMMER Roger D. and DOMINICK Joseph R; (2000), Mass Media Research, Belmont CA: Wadsworth Publishing Co.

YANARDAĞ M. Özgür; (2010), Türkiye’de Sosyal Güvenlik Sistemi ve Bireysel Emeklilik Sistemi’nin Etkinliği: Muğla İli Üzerine Ampirik Bir İnceleme: Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, Muğla.

YANLIÇ Nergiz; (2016), Bireysel Emeklilik Sistemi’nin Finansmanı ve Öngörüler: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

YAZICI Selamet; (2015), Bireysel Emeklilik Sistemi ve Türkiye Uygulaması: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara.

YILDIRIM Aydın; (2010), Bireysel Emeklilik Sisteminde Fonların Yönetimi, Türkiye Uygulamaları, Örnek Ülkelerle Karşılaştırılması: Marmara Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Bilimleri Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

YILMAZ Savaş; (2008), Bireysel Emeklilik Sistemi'nin Vergilendirme Açısından Analizi ve Değerlendirilmesi: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı : Fatih BİLGİN
Doğum Yeri ve Tarihi : MERSİN – 04.09.1990

Eğitim Durumu

Lisans Öğrenimi : Gümüşhane Üniversitesi – İktisadi ve İdari Bilimler
Fakültesi - İşletme Bölümü
Yüksek Lisans Öğrenimi : Gümüşhane Üniversitesi – Sosyal Bilimler Enstitüsü -
İşletme Anabilim Dalı
Bildiği Yabancı Dilleri : İngilizce
Bilimsel Faaliyetler : Finansal Okuryazarlık Düzeyi ve Kredi Kartı Kullanımı:
Gümüşhane Üniversitesi Öğrencilerine Yönelik Bir
Araştırma

İş Deneyimi

Çalıştığı Kurumlar : Mersin Büyükşehir Belediyesi,
Emniyet Genel Müdürlüğü

İletişim

Telefon : 0530-720-29-33
e-posta Adresi : fatihbilgin33@hotmail.com
Tarih : 31/05/2019